

OD BZENCA
OBRÁZKY ZE SLOVÁCKA

Napsal
Karel L. Jelínek

V PRAZE
Nákladem Dr. Václava Řezníčka.
1898.

Úvodní slovo přepisovatele

Je to již více než 115 let, co vyšla kniha „Od Bzenca“ od Karla L. Jelínka. Po tak dlouhé době však postupně upadala v zapomnění, a dnes již o ní téměř nikdo neví. To je velká škoda, protože spisovatel Jelínek v několika povídkách věrně zachytil obraz Bzence a okolí v druhé polovině 19. století, jeho obyvatel a jejich každodenních starostí, radostí i osobních tragédií, které se vlastně v mnoha ohledech vůbec neliší od životních situací, jež prožíváme mnohdy i my dnes. Kniha je ponechána pokud možno v původním literárním znění, tak, jak vyšla v roce 1898, aby byla zachována řeč, jakou se v okolí Bzence mluvilo. Jsme si vědomi, že pro mnoho lidí budou již některé výrazy nesrozumitelné, proto jsme se snažili opatřit text vysvětlivkami, které Vám pomohou knize a také řeči našich prapradědečků a praprababiček porozumět.

Ale teď se již ponořme do osudů rodiny Miklicovy, Gistrovy nebo Bákošovy i panského sluhy Dobřického a starého hospodáře Štěpána Pěňčíka a nechme vyprávět po dlouhých letech znovu jejich příběh...

Obsah:

Úvodní slovo přepisovatele	1
Obsah:	2
Do stařečkovy smrti	
I.	3
II.	8
III.	15
IV.	20
V.	24
Maměnko – slyšíte?	
I.	28
II.	34
III.	39
IV.	44
V.	46
Sekáči	
I.	47
II.	55
Kaňa blatnická	59
Suché růže	
I.	67
II.	78
III.	95
IV.	101
Slovníček pojmů	110

Do stařečkovy smrti.

I.

Odpoledne na Veliký pátek nemohl už mladý hospodář Miklica bolestmi vydržet. – „Ježíš, Marija, Josef – Ježíš – Je – Je – žíš, Marija – Jo – sef“ - a nemocný protáhl poslední slovo na hodnou chvíli. „Dorazte – ňa, do – nevydržím – ach, ach.“ – Nemocný ležel naznak a byl by se jistě svíjel jako červ, kdyby se mohl hýbat; ale ležel jako Lazar, sležené tělo jej pálilo a bolesti vyrážely mu z hrdla nesouvislé sténání.

V prosinci minulého roku se Miklica vypravil s Rychlíkem do hor pro dřevo; koupil tam ochozu, a když bylo pěkně, se svézt klády a stromy domů. Bylo to jednoho odpoledne; zapřáhli do vozů, z nichž sundali žebřiny a jen klanice nechali – jak se jezdí pro dlouhá drva – zapráskli a drobní dobře krmení koníci vyjeli ze dvora. Stařeček Miklica, výminkář a otec mladého hospodáře, zavíral vrata a volal za odcházejícími: „Daj vám Pánbůh štěstí“ – „Pámbu daj,“ znělo zpátky a ještě zalehla stařečkova slova: „a Pavle, opatruj sa!“ – Kola vozů zahvízdala v polibcích ujetého a stále mrznoucího sněhu a vzdalovala se od vesnice. Před nimi zvedaly se ze silnice vrány, rýsovaly černě modrý, hustý, čerstvý vzduch a pлавným letem sedaly zase na silnici.

Pavel zavinul se teď znovu do velikého kožichu dubeňáka, zamotal nohy do haleny a stáhl beranici na uši; pošibl koníky a vytáhnul dýmku z úst, volal na Rychlíka, jenž před ním jel:

„Jožko – Jožko – slyšíš?“

„No,“ ozval se Rychlík.

„Co,“ protáhl tázavě, „je to zima? Až by tele v jalovéj krávě zamrzlo.“

„Je,“ přisvědčil Rychlík a za chvíli dodal – „až sa nos hore kořenem obracá.“

Poslední slova Miklica neslyšel. Poskočili mu koně, zavřesklly křaplavé zvonky, on zatrhl opratěmi, že se koňům hřívý zvlrnily: „Co sa divočíte, divočiny jakési,“ pravil.

A už nemluvíli; nebylo dobře slyšet. Vzduch byl sice čistý, jasný, ale křapaly zvonky, drnkaly nápravy, odfrkovali koně a v tom rozstříkoval se hlas mluvících. Jeli tedy mlčky. Když se přiblížili k malému můstku „pod Horkú“, kde cesta kol srázného svahu se náhle zatačela, Miklica nahnul se směrem k loukám a oči jeho utkvěly na zanešeném příkopu; ohlédl se ještě jednou, švihl taranem a myslil si: „No, snáď nějak sjedem, néni to tak zlé“ – ale ono to dopadlo hůř. Když se vraceli s nákladem, Rychlík přejel dobře, ale Miklica se už neviděl zdravý. „Kola sa mu zešnýdrovaly, zadek sa mu nahýbal, ale to by ešče nebylo zle, ale v tom mu koně zatrhli moc na hata“ – vykládal Rychlík – „a to bylo zle! – Včíl nemohli z místa a fúra sa navracovala na Pavla. Já sa ohlédnu, chcu volat: utěč! – ale v tom spona prask, řetaz popustil a Pavel pod fúru.“

Rychlík dovezl tenkrát pár borků a na nich hromadu kožichů, halen a koňských příkrývek na Miklicův dvůr. Když to uviděla Pavlova žena, chytila se za hlavu a křičela: „Ach, cos nám to enom udělal, ty nebohá hlavičko, cos nám to udělal, co si já enom počnu s tyma ubohýma sirotečkama“ –

Pavel nebyl však mrtev, byl v mdlobách a procitl v teplé světnici.

Když se rozhlédl, uzřel mnoho tváří; neboť skoro celé Ořečové se sešlo podívat se na Pavla, když uslyšeli o tom hrozném neštěstí. Jedni kývali hlavou a povídali: „Ja, tak nevíme hodiny půl – až nevíme hodiny půl.“ Jiní radili; jiní těšili a opět druzí nadávali na obec, že nespravuje cest. Stařeček Miklica domlouval se s Antošem Tvrdoňovým, aby jel pro Blechu do Těmic.

Blecha byl obyčejný rolník, ale uměl spravovat zlámaniny. Mnoho a mnoho lidí daleko, široko mu děkovalo za to, že jim narovnal zas údy a učinil schopny práce. Kelčanská fabrika byla mu

vždy otevřena a stalo-li se něco, nešlo se do Kyjova pro lékaře, nýbrž do Těmic pro Blechu. A Blecha na koni (byl to jeho zvyk, že objížděl vísky na koni a tak vyhovoval těm, kdo jeho pomoci potřebovali) příklusal a pomáhal. Ale když se do Kyjova dostal nový lékař, začalo se to hatit. Ten jej udal úřadům a Blecha byl odsouzen k trestu. To bylo moc! – Ale co? Blecha nikomu nic neřeknuv sedl za stůl, chytil hlavu do rukou a přemýšlel. Pak vzal do lajblu arch bílého papíru a sednuv zase na koně, rozběhl se po okolí a než minuly tři dny, přinesl si papír divně počmáraný. Byly prý to samé podpisy a bylo jich prý přes sto a s tím Blecha pustil se do Vídně. Císař prý jej laskavě vyslechl, trest prominul – ale Blecha od té doby přece se bál. „Děte k dochtorom, to sú múdří páni, já se enom hlúpý chlap,“ tak radíval Blecha a vypravil-li se přece, tož tajně.

Blecha tedy přijel i k Miklicovi, znovu lámal, ohýbal, svazoval; Miklica křičel, řičel a řval... ale bolesti neubývalo. Miklicu bolel celý život. Byl raněn zevnitř a pomoci už nebylo. Zavolali mu sice doktora, když už si s ním nevěděli rady, a vyzkoušeli všechny rady moudrých i nemoudrých hlav, doktor však po první návštěvě již se neukázal a na Veliký pátek byl vrchol bolesti... Křiku a úpění nebylo konce; jméno Boží, svatých, modlitby a zas zoufání, proklínání a pláč chvěly se navlhlym vzduchem světnice. Ze stropu visel provaz, nemocný jej uchopil, zatáhl, ale tělem nehnul, jak chtěl.

„Co chceš, Pavlíčku?“ otázal se jeho starý otec.

„Ježíš, Je – Je – Ježíš, Ma –“ přerývaně vyrážel, zavíraje a otvíraje ústa a lapaje vzduch jako určicný pes v rozechvěné plíce.

V síni klečela Pavlova žena a asi tři ženy ze sousedství a šeptem opakovaly po jedné dušeným hlasem předřikávané hodinky za šťastnou smrt:

*Bůh ňa dál dnes sčasnú chvílu,
kerú budu umírat
a u Marije sedmiboletnéj
tam sa budu radovat.“*

To ticho chladné síně bylo tak trapné, když zaznívala ta slova jednoho chvějícího se hlasu:

„Já chudý hříšník padám Ti k nohám a prosím Tebe, Ty dočista vždy nejdobrotivější Máti... abys ňa u svého pozeňnaného Syna“...

Šťkavě potácely se slabiky ze stažených hrdel – „Ó, Máti milosrdenství – dyž ňa úzkost smrti obklíčí – dyž na to přinde, aby mé oči svatého křížá a tvéj svaté tváře už více nespátrily... a přísný ortel nade mnú sa vyřkl a já z mých tak moc zle vynaložených rokú – měsícú – týdnú – dnú – hodin – a minutú počet skládat mosím...“

A v bolestné náladě, která na všechny přecházela se slovy modlitby, bázně a hrůzy, zahlátíl se předřikávající se ženy hlas:

„...sčasnú hodinu smrti vymohla...“

Pavlova žena půl klečela a seděla, opírajíc hlavu o zeď a hledíc upřenýma, zakrvavenýma očima do kouta k ohništi.

Celý dům byl jako špitál; postavy vláčily se jako mátohy a smutek hyzdil výraz tváří. Stařeček seděl neustále v hlavách nemocného a plakal. Dočkal se, čeho si nepřál a čeho také nečekal. Měl už pětadevadesát let a počítal již jen vteřiny, kdy odejde tiše odtud a půjde, kam jej předešli všeci jeho kamarádi. Všichni, kdo s ním rostli, jsou už tam, jen on zůstal. On věděl proto s jistotou připraveného poutníka, že té neb oné chvíle zarazí hůl svou přes meze věčnosti; on čekal vše – a zatím musí zatlačit oči svému synovi a nasypat hlíny na jeho hrob. A jeho malá, bezbarvá očka zvlhla a laločnatý, bílými stonky porostlý krk křečovitě se stahoval.

Když se ženy domodlily, povstaly; jen Miklicová zůstala klečet jako smyslů zbavena.

„Ty, Marijánko, není v tom zhlavci, co má Pavel pod hlavú, slepičí pěrú?“ tázala se jedna z žen, ohýbajíc se ku klečící. – „Říkávájú, že na slepičím pěrú člověk těžko umirá,“ pravila obracejíc se i na ostatní pohledy ustrašených žen.

„Co?“ chvějícím se hlasem tázala se po chvíli Marijána.

„Povídám,“ opakovala zase ona žena – „lesti, řku, nemá Pavel pod hlavu zhlavec ze slepičího péří? To že, jako říkávají“ – tišeji dodávala – „člověk těžko umírá.“

„Kdo?“ – tázala se ustrašeně Miklicová, když uslyšela slovo umírá.

„Pavel,“ sotva slyšitelným hlasem řekla zas ona žena.

„Pavel?“ stále v tom vzrušení. Pak se jí mysl uklidnila a řekla: „Já nevím, a tož co?“ A snad už ani nepozorovala, že mluví. Ona byla tou dlouhou bolestí všecka pitoma a necítila a nevěděla už nic. Jen se chvílemi rozkřičela, rozplakala a zahleděla se v propasti neurčita a žalu – jako by jí ani nebylo. Když se jí na něco tázali, nechápala nebo se dala do pláče a výskala pištivým hlasem: „Já ubohá vdova, co si počnu s mýma – já smutná, zarmúcená – sirotkama.“ – K Pavlovi ji raději nepouštěli, aby ho nerozčilovala a nejítřila bolesti.

„Na Bílu sobotu sa chudákovi ulevilo a bolest utišila,“ vykládal sténavým hlasem stařeček Rychlíkovi, „já jsem tady seděl na stoličce u lůžka a modlil sem se růženec, Marijána topila v kamnoch a děti spaly. Já sem už ale neměl pokoja, stál jsem časnější a tak sem u něho seděl a myslél sem si: máme to špatné svátky synku. – Slyšél sem pěkně, jak oddychoval, ale už ten dech nebyl, jak by měl být, tak jak by ho“ – a stařeček zatřepal rozevřenými prsty pozdvižené ruky – „tak jak by ho odnekád' tahal. Vydechl, zas chvilku měl otevřenú hubu a zas dvakrát, třikrát zadýchal. Pravú ruku měl na peřině a na čele měl kapy potu. Potom zakašlál a povídá: „Tatičku, ste tu?“ – Su, synku, povídám – a co chceš, Pavlíčku? „Tatičku,“ pěkně ňa to ešče řekl – vysvětloval stařeček, „modlete sa se mnú.“ A tož sme sa modlili. Pěkně říkal, ale ho to už moselo moc namáhat, měl mokrá celú košulu, vlasy a čelo, ale líca měl jak stěna. Jářku, Pavlíčku, nechtěl bys přijat pána Boha, poslali bysme ti pro panáčka. – „Ano,“ povídá – A tož panáček – šak toť Antoš Tvrdoňuj byl pro něj, zas dodával stařeček – a tož tak panáček přišli, Pavel sa vyzpovídal, přijal Pána Boha. Až za hodně hodnú chvílu povídá: „Kde je Marijána?“ Jářku, myslím poklúzá – chceš, mám ju zavolat? – „Ne –

nevolejte ju – a děti šly do školy?“ zas sa ptal. – Ano, povídám. Chvilku zas mlčal, ale potom už mu to nedalo pokoja a zas se ptal po Marijáně – a co vám to tak povídám, a stařeček zvedl hlavu, co by do desíti napočítal, povídá „Kmocháčku“ – a tu už rozplakala se ta šedivá hlava stařečkova, po chvíli opakoval: „Kmocháčku“ – to chudák už ztratil paměť, „děte k téj Loveckéj, nech ňa tu košulu do zítřka ušije“...

„Fantazíroval,“ dodal starý Žůrek, který také přišel „k modlení za mrtvého“.

„Já,“ stařeček, jakoby ani Žůrka nebyl slyšel, pokračoval, „podívám vám sa na něho, ale už to nebyl on; jak by ňa něco řeklo: di pro Marijánu; idu, že ju zavolám, aby roznúla hromničku, vrátím sa, ale Pavel byl už v Pánu“ – dokončoval stařeček vypravování o synově smrti, pokyvoval ohnutou hlavou a opíral se rukama o chudá kolena.

„Pámbu mu ulevil, chudáčkovi, šak velice moc vystál.“

„Lehko umíral“ –

Když vyrážely vidličky ostýchavé trávy z chladné země, zazářil podběl a usínal zpěv skřivánka kdesi pod stany oblačnými, byl nad tělem mladého hospodáře Miklici nasypán už kopeček prašné země.

II.

Tak to skončilo a začalo.

Lidé ještě o tom chvilku povídali, a pak zapomněli. Děti, které byly tři, z nichž Jurka jedenáct let, Majdalénka devět a nejmenší Enočka sedm let, nechápaly všeho, ač věděly, že se cosi hrozného stalo. Stařeček se však dlouho zamyslíl; chtěl to konečně nějak rozchodit, ale marně; musil opět a neustále na to myslet. A jak se mu tak myšlenky hlavou osnovaly, vzpomněl si na nebožtíkovu svatbu. Tehdy už matky jeho (stařeček si při této vzpomínce na svoji ženu, bez níž už přes třicet let putoval tímto životem, pozastavil a

pomyslí: „Daj im tam Pámbu věčnú slávu“, tu už myslil i na syna a jeho svatbu, jak přišel z vojny a chtěl se ženit) nebylo. Vypělý byl a nevěsta se také našla. Byla to Marijána Skovajsova, která měla jenom matku a bydlila v neuhledné chaloupce v Ořečovém. Byla chudobná, ale nad Marijánu nebylo – tak byla pěkná. Sloužila tři léta v Hradišti a byla celá zjemnělá. Když ji chlapi zavadávali, omočila jen krásné svoje rty a přiložila pěkně vyšitý šátek. Nejraději chodila v rukávcích a ve vysokých, do půl lýtek sahajících šněrovacích střevicích. Když šla, bylo se radost' na ni podívat; vyšlapovala jako páv a vše na ní jen hrálo, smálo se, výskalo, tleskalo a křičelo. Smál se sněhobílý pruh rubáče, vinoucí se kolem černého šorce, tleskaly pestré barvy měňavého hedvábného fěrtůšku, výskal běl rukávců s měkkou žlutí a jasnou černí širokého vyšívání a radostí, takovou plnicí kolem a sladkým trnutím zalívající prsa, vzdychal ten celý při chůzi trochu vzad se nahýbající zjev jejího těla, houpajícího se za mihotu krotů v šelestění pestrého čist'ounekého obleku.

Byla každým pohybem krásná, a Pavel, když uviděl její černé oči, dlouho o tom přemýšlel. Znal ji přece od mala, ale jakoby se s ní stal zázrak, tak byla změněna, kouzelná a krásná. Mluvila-li s ním, obrátila se jen na chvíli k němu a pak zas bloudila těma krásnýma, stále jakoby zamyšlenýma očima, bůh ví kam. Lidé říkali, že nemá dobrého svědomí, a našli se také, kteří chtěli vykládat o ní, co byla a jak se chovala v Hradišti: že ji znali páni, že ona uměla všechny jmenovat a že se měla dobře. To jediné věšelo se černým stínem na její milý zjev a to bylo i příčinou, proč stařeček tomuto poměru Pavlovu nepřál. Ano, nebyl tomu rád, ustoupil však, dal svolení, když Pavel stál na svém. Tak dostal Pavel, co chtěl, pěknou ženu a potěšení do domu, jak si říkal v duchu.

Mladá snacha nezapomněla však starci jeho odporu ani tenkrát, když tento dávno se vším se spokojil a když zapomněl na tuto jedinou bolest', kterou mu Pavel způsobil. Když pak po dvou letech zahoupal stařeček na kolenou tlustého Jurku, nebylo o všem minulém

v duši jeho ani památky. Ale mladá nezapomněla na nic, byť se musila někdy i přetvařovat:

„Šak, dyž to spočtu, šestnáct měřic obilá a pod tři mírky toho pola, tož co to všecko je, im ešče dobře pošmakuje. Jáj – já takový krajíc – ale kde – až se zhrozit mosím, jaký zlom si ukrójjjú a snijú,“ pokoušela se ztěci pevnost Pavlova nezdolného úminku, zapomínajíc na to, že to ostatní vše, co zve svým, je také od toho staříka. Marijáně se však nedařilo.

Marijána chudé svojí matce časem něco dala, o čem žádný nesměl vědět. Muž však o tom věděl a neřikal nic – nebránil tomu, tvářil se, jakoby nic nepozoroval, v pravdě si však myslil „ne ten, kdo okopává, ale kdo zrůstu dává“ – Pavel byl velmi zbožný a toto bylo jeho oblíbeným úslovím; vysvětloval si tím úrodu i neúrodu a ve všem spoléhal na Boha, který jediný mu může pomoci. A proto nechtěl ani ženě svojí bránit, v jejíchž skutcích viděl almužnu Všemohoucímu milou. On by však nebyl ani mohl odporovat té ženě, kterou tak měl rád. „On by ňa snád' snědl,“ tak vymezila jednou sama Marijána velikou Pavlovu lásku. Ale jí by nebyla vadila ta láska jako Pavlovi, což se také ukázalo, když její matka umřela. Marijána se tenkrát vyplakala, pochodila několik dní zamyšlena a pak znovu nasadila páku tam, kde ji složit musila, když vstoupila do tohoto domu. Ač útok její byl rázný, zůstal přece bez výsledku.

Měli proto mezi sebou i hádanice; když však tyto nepomáhaly, stařeček nešel, šla ona sama. Ona byla přesvědčena, že prostředek tento pomůže; spoléhal na Pavlovu lásku a věděla, že tento bez ní nebude, přijde pro ni a – povolí. Co ji však překvapilo a zabořelo, bylo, že špatně počítala.

Když Pavel rozhodl, že otce neopustí, Marijána si dupla: „Dobrá, dyť já vím, že ty už ňa nemáš rád – že sem si sem nic nedoněsla – pravda, ono je ti to včil –“ A Marijána, která plakala, až tonula v slzách, opravdu nevěděla, jak by měla ukončit tuto poslední větu.

„Kdo ti vycítá, žes nic nepřinesla,“ dorážel na ni Pavel, „řekl sem ti nekdy proto slovečka, alebo sem nevěděl, co dělám, dyž sem si ťa

bral? A neděláš si podle svého? Co? Kdo ti poručá? Já, lebo otec můj, který sa tu toléj nadřeli? – A včil by oni měli pro tu tvoju umíněnú hlavu pryč?“

V zoufalém pláči a v pištivých výkřicích uchopila se Marijána posledních slov a už nadobro rozezlena vyčítala. „A tož, dyž sa tvůj otec tady nadřeli, tož já tu ležím, lebo já nedřu až do úpadu?“ – Tu si oddechla, jakoby na odpověď čekala, ale hned pokračovala: „Dyž teda tak, tož tak – já teda ležím. – Tož takový ty si? To sem já nevěděla – ale šak ňa to víckrát neřekneš!“ –

To bylo ono rozhodné slovo onoho dne, kdy Pavel poprvé musil připravovat oběd sám. Marijána se odstěhovala ke kmotrům, kdež čekala na Pavlův pokorný příchod a pokořující prosby. Ale marně. Pavel nešel a ona brzo litovala. Kmotři, kteří mysli, že za den, dva bude po tom, měli toho dost a sami řekli Pavlovi, aby nedělal hlouposti a pro ženu si přišel.

„A co sem ju vyhnal?“ – odpovětil on na tu domluvu. „Sama's jedla, sama's pila, sama sobě radě, jak ta pohádka povídá,“ dodal „já, kmocháčku, sa mám podkládat? A zač a proč? – Já sa mám tlúct do prsů: já bídný hříšník?“ –

Hněv se však přece skončil. Stalo se to u Antonínka na pouti; Marijána vypravila se tam s Jurkú tehdy asi čtyřletým. – Klečela venku před kostelem na sešlapaném trávníku mezi lidmi, kteří jako ona dovnitř se nedostali. Modlila se z kancionálu a duše její tonula v bouřné hudbě varhan a v nadšené písni lidu, která otřásala nízkou klenbou malého kostelíku, klátila korunami v slunci hořících blízkých akátů a nesla se daleko přes boudy, hlavy, šátky, přes barvy, vřesk a křik z kopce do úvalů a žlebů, vinula se ztichlými úvozy, rozstříkovala se o mírné svahy, lehala v šípkové keřiky, přšela na zemi posetou deštěm zlatých mochniček a měknouc v sen nasládlé neurčitosti, vrhala se v náruč modrých oblaků – až ji znavenou, usedlou na křídlech motýlů udusil zlatý pel a v splynutí zlatých perspektiv vypila modravě bílá dálka. – Marijána měla kancionál stále na témž místě otevřený a duše její plakala v pocitech té nadšené

písňě zpívané silnými hlasy slováckých hrdel. Oči pomalu jí vlhly, a když zazněl zvonek k požehnání, ona bila se v prsa, a neviděla nic pro slzy, které potokem nevýslovné bolesti řinuly jí po lících. Malý Jurka zatáhl jí za bílý rukávec, a ona obrátila se a viděla Pavla s obnaženou hlavou, jak hleděl do knížek a zpíval také tu píseň. Marijána slyšela teď jeho hlas a když se lidé pozvedli k odchodu, ona šeptla cosi Jurkovi. Chlapec odběhl, poceloval otci ruku a řekl ostýchavě: „Tatíčku, dajte ňa grajcar.“

Pavla to dojalo; chytl se do kapsy, jakoby chtěl něco vydělávat, ale stanul a ohlédl se. Očima šlehlo mu několik pestrých postav, a pak už viděl Marijánu. Stála stranou, obrácená zády, dívala se v pěknou měkkou dolinu, táhnoucí se k blízkým kopcům, kolem nichž ovinula svoji ruku, již někde u Nové Vsi a Chylic podávala rozlehlé rovině řeky Moravy. Pavel se chvíli na ni díval, viděl, jak přestoupila z nohy na nohu, čekal chvíli, a když se neobracela, odešel s Jurkú drže jej za ruku k nejbližším boudám. Marijána čekala a byla už netrpělivá, že chlapec nejde, zašla v houf lidu a mezi boudami je uviděla. Jurka vrískal na varhánky, a chválil se: „Mamičko, hm, co ňa tatíček kúpili“. Marijána nevěděla, co počít: chtěla vyrvat mu hochovu ruku, kterou držel ve své tvrdé a upracované pravici, zatím však schýlila se jí hlava a zůstala mlčky stát.

„Vítám ťa – no, si také na púti?“ otázal se jí Pavel, pohlédnuv v její začervenalé oči.

Marijána nemohla na to nic odpovědět, ale když Pavel udělal krok, hnula se s nimi kupředu zcela bezděčně, tak jak by ani jinak býti nemohlo. –

Do Ořechova mladí Miklicovi přišli už spolu a Pavel sám odnesl od kmotrů několik těch hábů ženiných.

Na to také vzpomněl si stařeček a zachvěl se, když mu v tom zahučela slova snachy: „a nemňat’te se pod nohama“. Loupal turkyň na sázení a seděl u prahu. Ona přecházela, stoupla na oloupanou kotačku a natáhla se jak dlouhá tak široká. A proto se na stařečka tak dohněvala, že mu nadala „ostud a starých pohoršenců“. Bylo to

nedlouho po smrti nebožtíkově a stařeček nevěstil už nic dobrého. Znovu se přesvědčil, že nepřestali býti nepřáteli, a že jimi i dále zůstanou. Trápilo jej však, jak to všechno dopadne, kdo zvítězí? Kdo to z nás bude? A stařeček se zhrozil a zaplakal, kolikrátkoliv si vzpomněl, že syn zemřel a on už nemá nikoho, nikoho. –

Musil více dělat než jindy; Marijána mu neřekla jako Pavel: „Nechte toho, tatíčku, šak sa to podělá“, ona ještě přiložila polénko, kde mohla.

„A co mosí chlap načisto zadarmo jest,“ myslívala si, „včil já su panička,“ neboť půl celého statku, v čemž byla celá chalupa, odkázal umírající manžel „svěj manželce Marijáně za její věrnost“, tak stálo doslovně v testamentu. A následek toho, že starý zakusil velmi záhy tvrdost nové vlády, a jediné, co protahovalo jeho odstranění, byl stařečkův výměnek šestnáct měric obilí a tři míry pole s obděláním a do smrti místo v chalupě. Marijána měla nyní mnoho platů a bylo jí proto těžko začít něco proti staříkovi, poněvadž by to bez peněz nebylo šlo. Vyčkávala tedy.

Starý rázem zestárnul o dalších deset let, šíje se mu více naklonila a šedivé, dlouhé vlasy víc zežloutly na krku měkkým chmýřím zarostlém – už sotva se belhal a jaksi pustl. Marijána nechávala jej dlouho v jedné košili a chtěl-li něco, sápal se na něj.

„A co pořád chcete, snád' byste chtěli ňa ubohú vdovu, aj ty ubohé sirotky okrast? – Ja, ono je sa co oháňat“ – rozhodným hlasem dodávala.

„Ale Marijánko, šak já to vím“ – smířlivě pravil a pak váhavě dokládal: „Ale šak já to dobře všecko znám, co može byt...“

„No, co može byt?“ rychle na to vyrazila Marijána a nečekajíc na další odpověď, rozhodla: „Nic nemože byt a vy sa bez haleny ešče minete – už tu nebudete ani sto let“ –

„Tak, to bys chtěla, to bys ty nejradši chtěla, aby to nebylo dlúho – už ti, pravda, zavazám – no, netresci ťa Pámbu.“

„A co by ňa trestal?“ vyjela Marijána, „já dělám, co možu a jak možu, a vám dyž sa nelúbí, tož vás nebudu držat,“ – zrovna jí ulehčilo, že mu to tak srozumitelně řekla.

Stařeček to však neslyšel, plakal usedavě. Večer si zašel k Rychlíkovi si postěžovat. Rozmlouval dlouho, ale pomoci nebylo. „Mosíte už trpět,“ rozhodl sám Rychlík, když vyprovázal stařečka na zápraží. Venku byla tmavá noc a stařeček tentokrát ve svém neštěstí, bolesti a hořkosti zabloudil. Po Ořechově hned z rána se to rozneslo, že Marijána časné a celá udýchaná přiběhla k Rychlíkům a hned se tázala: „Nejsú tady?“ – „Kdo?“ tázala se Rychlička nesoucí právě látku nadojeného mléka. – „No stařeček,“ řekla Marijána. – Nejsú a co by tu včilec dělali? Večer tu byli, ale potom odešli dom; budú, myslím, nekde na hůře spat,“ domnívala se Rychlička.

„Ale co by byli; já už sem všecko přešla,“ odporovala Marijána. „Ráno stanu, idu do chlěva, že podojím, lesti mají připraveno, ale krávy nežerú, obrátijú sa na mňa a „mú“ – já, ná, co vy? – idu k hrantom, hranty prázdné, idu k lůžku, stařečka nikde.“

Stařeček se však vrátil; přivedl ho domanský hotař, který ho našel ve zmoli, kde stařeček přespal tuto neklidnou noc.

„Zablúdili, zablúdili – gořala zablúdila,“ povídala Marijána sousedkám, když se o tom všelijak začalo mluvit.

„Ale di ňa, šak přeca ich znám“ – odvážila se jedna odporovat, která znala starého Miklicu jako pořádného hospodáře – „dyť stařeček nepijú.“

„Nepijú,“ tázavě výsměšným tonem pronesla a doložila Marijána: „Jak postavijú, tož nepijú“ a smála se plným hrdlem.

A dál už to nešlo lépe.

Na podzim stařeček chtěl zase halénku a sám myslil, že to mezi nimi roztrhne. Marijána však přece dala, nejsouc úplně rozhodnuta, co začít; věděla to vlastně, ale nevěděla, jak do toho.

III.

Tak uplynul první rok bez hospodáře, přiblížil se nešťastný výroční den prosincový a kněz sloužil v kostele mši za „neboščíka Miklicu a za potěšení v zármutku“. Dala mši sloužit Miklicová, na kterou doléhaly všechny starosti; nyní poprvé vzala do rukou veslo a unavilo ji to tak velmi, že zatesknula znovu. Ještě že ten stařík je! Ten byl nyní moc dobrý!

Bylo to zimního, mrazivého večera, když Marijána unavena a zimou prokřehlá vrátila se do světnice, sedla za stůl a jak se viděla tak samotná v domě, zamyslíla se nad tím nade vším... Vyhledla malým oknem v noc jiskřící se mrazivým zlatem hvězd a zachvěla se bezděky. Odstoupila od okna, šla k peci, kde spala dvě děvčata; nahnula se nad Jurku rychle oddychujícího a rozpáleného v tváři, pak zhasla a ulehla též. Ve světnici bylo nesnesitelné teplo a ona rozosvlečena ležela sama na drahé posteli tonouc v peřinách; silné své ruce měla složeny za hlavu a jednu nohu na duchně. Jak naslouchala vytí psů, maní zabloudila v doby, kdy byla mladá a svobodná, kdy se vdávala, kdy ponejprv přišla pod tento krov a ponejprv zde měla strávit noc. Starý spal už někde na půdě a ona zřetelně viděla Pavla, jak líně, tak líně před ní zalamoval rukama, přestupoval z nohy na nohu, při čemž v boku se prohnul a vystavil kyčle a nic nemluvil. – Vypínal jen prsa, usmíval se a pak jakoby už chtěl něco říci, ale neřekl nic, jen rázem ji sevřel v silné paže a tiskl ji teploučkou, svěží a celou krásnou, až se zachvívala. A tak to jím projelo to chvění, to teplo jejího těla, ta únava tuh a žádost, že jako beze smyslu líbal ji na čelo, na ústa, líce a hned ji pustil, když řekla:

„No, tož počkej a daj pokoj, ať sa možu odpravit,“ tak mu to řekla, přisvědčovala si v duchu, když na to vzpomínala. Pak pohnula jen prsty holé nohy, převalila se naznak svým tlustým tělem, až sláma pod ní zavzdychala... ještě několik potácivých kroků jejich rozechvělých myšlenek a už spala. – Když se probudila, vrátily se jí

tyže vzpomínky, na jejichž březích zastal ji před chvílí spánek. Ač vzpomínala při tom na mrtvého muže, nebyly to city mrazu a otřesu, které tyto vzpomínky rozlévaly po jejím těle, dusícím se v příjemném teple postele, ale takové toužné, teplé, takový oblažující nádech chvění, které ji teklo tělem, píchalo prsty, rozdouvalo třicetiletá prsa a hořelo na teplých jejích lících. Pak už neviděla ani Pavla, vzpomínala na Hradiště. Vrhla sebou nepokojně na bok, když viděla se v té rodině, kde sloužila poslední rok. Byl to profesor a měli na bytu studenta – tu jí všechny ty vzpomínky zavířily před zavřenýma očima, usmívaly se na ni a zpíjely tancem své závratí.

Ráno válela se ještě chvíli v posteli, pak slabá, rozmrzelá a mdlá povstala a šla zamyšleně do síně – tam bylo děsně syrovo, zima a nikdo se neozýval. Hrkla dřevěná závora, na prahu zacvakaly podkovky jejích botů, ale nikdo se neozýval; pes běhal někde po humnách. Vešla do chléva, čpavé teplo vběhlo jí do nosu a zalezlo do rukávů; krávy přežvykovaly a stařeček ležel ještě. Dal kravám a ulehl zas. Vyšla z chléva a zas to ticho, nikoho neviděla, jen od sousedů (bydleli tam mladí manželé, co se na podzim vzali) slyšela hlas; „Ančo, Ančo, pod' sem honem“. Marijána zatajila dech a naslouchala. Slyšela rozmluvu, ale nerozuměla. Přistoupila po špičkách ku plotu, pes vběhl jí do cesty, ona však přisedla k zemi a dívala se na sousedův dvůr. Viděla mladého hospodáře, držel vidle v rukou, mladá hospodyň stála před ním a smála se. Viděla dobře, jak v zástěru zamotané ruce vysoko tiskla na svá nalitá prsa a pak odcházela smějíc se domů:

„Co tu budu zmrzat“, a už utíkala.

„Ančo,“ volal za ní mladý hospodář.

Anča se ohlédla: „Co chceš?“

„Pod' sem – ti to řeknu“ –

Už postoupila asi krok kupředu a zas se tázala: „Co teda chceš?“

„Že už můžeš íť,“ smál se on.

„Di ty,“ pohrozila mu a zmizela, ale hospodář pustil vidle a šel také domů.

Marijána odešla od plota a byla rozechvěna a rozčilená. Vešla do světnice a v oči jí vstupovaly slzy. Tak jako když po krásném snu, minulé radosti, svatě vzpomínce ruku vzáhneme, tak bylo v její duši: chytla ji taková lítost, taková únavná bolest, již těžko by mohla vyslovit. Hruza samoty a odříkání a opuštěnosti rozestřela se před ní černou, hlubokou pouští bez obzoru a hrází. Ti mladí lidé vtírali se jí znovu na mysl a ona už hořce plakala – nad sebou, nad dětmi a nad mrtvým manželem. Manžela nevzbudí, děti neopustí, ale ona bude musit věčně plakat a naříkat. Vzpomněla si na sebe mladou, když ji měli všichni rádi, ji, kus krásného těla, tváře, ji usměvavou, na niž smál se celý svět. A jak ukláněla se nad malou Enofkou, ty slzy voněly tichým steskem ženy odříkávající nevědomky: „otče náš, jenž si“ – V síni zaduněly klátivé kroky stařečkovy a vyrušily ji z pláče.

**

Na nový rok přijala však Marijána za pacholka Martina Kmínkového z Domanína. Byl první rok z vojny doma, měl matku vdovu, která přes léto chodila do Bzence na tovarych a on musil sloužit. Když Marijána ho přijímala, zaletěla myšlenka její ku starému pastýři Kolajovi, který byl dohazovačem služeb a když se dalo i námluvčím, a zahřálo ji teplo uspokojení nad tím, že se na něj obrátila.

Ukázavši Martinovi práci, otevřela malovanou truhlu, vložila modrý papírek do knížek a odešla do kostela. Po kostele zašla ke Kolajovi a dala mu slíbenou zlatku.

„Tu máte,“ podávala mu ji, usmívajíc se, „abyste ňa neupomínali.“ –

„No, můžete šak aj přidat?; vynasnažil jsem sa,“ pravil Kolaja, když ucítil lehtavý pocit papírku v ruce.

„A co bych – ehe, co bych přidávala?“

„No, aspoň osmičku, abych aspoň věděl, lesti ste spokojeni.“

„To sa nemože hned povídať – a prídajte si k nám, nemám pri sobe.“

Marijána byla s novým čeledínem spokojena. Martin vyrostl při volech, býval panským pacholkem a sloužil i po čas u starosty v Domaníně a rozuměl tudíž dobře hospodářství. A to byla veliká pomoc pro Marijánu: nemusila všade sama. Martin už se dovtipil.

„Dnes by sa, tetičko, mělo zorat na „Přídankoch,“ anebo „měl by sa vyvést hnůj“ – anebo – „co myslíte, tetičko, s tú posnicú!“

„No, ano, ba – no, dělaj, jak by to nejlepší dopadlo,“ – odpovídala mu obyčejně Marijána, která tak ráda slyšela jeho ne silný ne slabý, jasný hlas. Velice ráda zavírala za ním vrata a puklinami odstávajících prken dívala se, jak skákal na hrbaté cestě jeho vůz a na něm klátila se malým kloboukem pokrytá hlava. „Ten řóchá!“ jednou hlasitě si řekla, když odjížděl a tatarem nad hlavou práskal. Věděla, že má modré oči, ale nerada se mu dívala do tváře, poněvadž jí to působilo rozpaky. Proto nejraději něco kutila, když mu něco poroučela: přelévala mléko, umývala náčiní – když jedli, stále od stolu odcházela a sedávala zády k oknu, aby jí nebylo vidět do tváře.

Na stařečka si ani nevzpomněla; jen když jí vešel v cestu, cosi jí zabořelo, jako když na čistém archu papíru z nenadání objeví se skvrna. Zapomínala na něj, a když jej opět uviděla, nemile si uvědomovala, že jej dosud má. Stařeček se jí vyhýbal, ale srážky byly ještě a to častější než dříve. Tak jak byla Marijána všecka zamyšlena a měla pilno, když Martin byl doma, tak brblala, když zůstala jen se stařečkem. S jídlem nejraději na něj zapomněla, až sám Martin se otázal: „Ná, tetičko, kde sú stařeček?“ „Ale šak už sem ich volala.“ A stařeček skoro neustále poplakával nebo seděl někde v koutku, oči upřeny někam do neurčita.

Martin si stařečka vážil, rád s ním rozmlouval, ale stařeček mu jaksi nedůvěřoval. Stařečkovi připadal nějak podezřelý, jako vyzvědač – jako – no slovem on musil vždy myslet zároveň na Marijánu, když na něj myslil, a o Pavlovi, dětech, o svém budoucím

životě musil myslit. Někdy ho napadlo, že snad Martinovi křivdí, ale už to jinak nešlo. –

Zatím však lidé zpozorovali, že Miklicová se strojí jako nevěsta. Že málo mluví o nebožtíkovi a stále říká, „náš Martin“ a kdo ví, co všechno lidé zpozorovali. –

Pravda byla však, že Marijána měla velkou radost, když mohla Martina nějak překvapit. Jednou dala mu do šátku k chlebu i slaninu, jindy masa, ba stalo se, že mu v neděli dala i „na cigárku“. – Ale i mysliti musila na něj mnohem víc, než na jiné osoby, které v blízkosti její byly.

Jednou umřel kdosi. –

Martin dělal na mlatě obřisla a Marijána slézala z pater a nesla v klínu několik slepičích vajec. Zvonilo se právě na skonání a Marijána se zastavila, jakoby naslouchala.

Martin, neohlížeje se na ni, pojednou se tázal: „Tetičko, jaký tu máte kerchov v Polešovicích!“

„Proč sa ptáš?“ hleděla mu na červený krk. „Jaký bysme měli?“

„No, já sa ptám, lesti máte pěknější, než u nás v Domaníně,“ vysvětloval – „u nás je moc smutný kerchov. To máte takovou ohradu a tam nevidíte nic enom rozčí, lebedu, travsko, mušec – sem tam trčí jakby křížek, ale opravdu nepoznali byste, že je to kerchov. Dyby uprostřed nestál kříž, tož byste řekli: to si tady istě Domaňani ohradili kúsek travska na ukážku.“ –

„Tak?“ protáhla Marijána, podpírajíc boky, které jí v lehkém obleku silně vystávaly a šířily její plnou postavu.

Martin, neustav v práci, mluvil dál: „Já bych tam nechcél hnít – tak ňa dycky jaksik bylo, dyž sem šel vedle“, a jazyk se mu obrátil a neřekl už jak.

„No, tož to bys v Domaníně nechtěl umřít, rači v Polešovicích,“ – řekla na to Marijána, vyhlédajíc na dvůr.

„Třeba by sa ňa tam lepší lúbilo,“ dodal.

„A v Ořechovém sa ti nelúbí?“

„Tu, tetičko, nejlepší,“ dodal chvatně. A jak oči jeho zaplály, viděl, jak Marijána mávla rukou, zvedla bradu prohodivši:

„No, vidíš ho“ a už odcházela.

A tenkrát ji napadlo, že je to veliký nesmysl, co ten Martin mluví: „Tetičko! On ňa říká tetičko“ – a smála se skoro nahlas – „Co su já tak velice od něho? – Dyt' sme skoro stejně staří. – On už vyslúžil“, táhle už si povídala a stále s úsměvem na tváři rozhodla se, že mu to musí říci: „Kde to hledí?“ –

Pojednou v tom tichém, milém svém přemýšlení zavzdychala – to si vzpomněla na stařečka, jehož přítomnost spalovala ji jakýmsi neurčitým, stále silnějším a víc znepokojujícím trápením překážení. A tu vyvstalo v ní to mrazení bezohlednosti, že stařeček musí pryč. – Déle nemohla vydržet a její „nevyržím“ zasténalo v západu vrat, která zavírala za odjíždějícím Martinem, jehož bílý pruh košile přepásaný červenou pantlou uviděla skulinou.

IV.

Bylo krásné nedělní ráno v červenci. Přes noc popršelo, země zmladla. V dálce tměl se les a v lánech obilí sladce vonících míhaly se červeně šátky děvčat a žen, nítily se nadýchané rukávce děvčat a vlály vzduchem bílé pantle košil spínající upocené krky chlapců, jimž se na kloboucích kývaly kosárky, stříbřila skleněná zrcadélka, modraly a zas rděly a žlutly kuličky dělaných voniček, které jim daly jejich švarné galánky. –

Z kostela šlo mnoho lidí. Marijána šla sama, byla rozpálena na buclatých, mateřstvím zjemnělých tvářích. Oblečeny měla nové bílé rukávce s krásným širokým vyšíváním. Kordulku měla také novou a vrzavé šněrovací, do půl lýtek sahající botky tiskly nohy v pruhované punčochy oblečené.

To včerejší odpoledne!

„Ano“ – tak se jí to rojilo v oule myšlenek – „přijel s jatelinú, zastavil pod mlatevňú a přišel do síně“. Ona obličovala čelušna a on povídá: „Mám dat, tetičko, téj jateliny kravám, půjdete už dójit?“

Ona se na něj podívala, „ano, tak pěkně sem sa na něho mosela podívat,“ přisvědčovala si a stáhnuvši trochu oči, zvedla hlavu nad vrcholky žita; jak se tak na něj podívala, neřekla mu nic a nechala jej stát – a když Martin také nic neříkal a stál blízko ní, ona namočila štětku ve vápně a ptala se: „Co? – cos to povídál?“ – „Lesti mám dat kravám, půjdete-li už dójit.“ – „Ale jaks to napřed povídál – tak jsi to nepovídál – jaks to povídál?“ – „No tož – jak jsem to povídál?“ divil se Martin. „Tetičko“ – chtěl jí to už opakovat, ale v tom ona namířila mu štětkou, z níž kapalo bílé vápno, na tvář a řekla plně se smějíc: „Já ti dám tetičku,“ a už cítil vápno v tváři – v tom také on už uchopil štětku, ruce chtěl jí ovinout kolem pasu, venku však cosi vydalo zvuk. Vyplašený Martin – „ten byl směšný, Bože, ten byl směšný“ – myslila si – „odskočil ode mňa, hodil ščetku do hrnce a jak sa podíval oknem, řekl: „starý.“ Marijána šeptajíc pomáhala paměti vybavovat tyto vzpomínky, které chtěla mít nejzřetelnější a nejpříjemnější. „Starý“ – to slovo slyšela od něho poprvé a zdálo se jí, že ho vyslovil se zlostí. Ale směšný nepřestával být a Marijána se smála a smála a co se smála, bylo štěstí, veliké štěstí. „To máš za tu tetičku,“ řekla mu, když kroky se odplížily a ztichly – a včil di dat kravám.“

To mu tedy vyvedla, ale on za to jí rozlil večer všechno mléko. –

Pospíšila si s oblečením a šla dojit. Starý pomalým tempem kosy řezal v korbě sečku kdesi na mlatevně, Martin šúkal po chlěvě a Marijána dojila; již chtěla odejít, tu on ji chytil kolem pasu, pozvedl a mléko se rozlilo po nich; Martin však nepustil; držel ji pevně, přitiskl její silná, tuhá prsa na svoji hrud' a dýchal tak ztěžka, že vypadal až hloupě. Tak chvíli ji svíral, přiklonil hlavu a líbal ji jako šílený – a jí znovu zahořely na rtech jeho červené rty, jak ji rozechvěly chvějným vlněním – a cítila zřetelně teplost jeho hrudi, rukou a nohou, jak ji stískal. Snad by jí byl rozmačkal. – To bylo

v okamžiku – pak ji pustil a mlčky stanuli proti sobě. On pohleděl na ni, byla mokrá a držela prázdný hrotek – ona na něho, byl politý – „No vidíš, to včil vypadáme,“ a on jí na to – ale jak to enom řekl? Ano, tak, ano: „To máš za to vápno, ty tetičko.“ – A ještě rozpráhoval po ní ruce, ale ona uskočila ku dveřím, obrátila se ještě a ukázala mu svoje zdravé zuby. – A tak jí byl směšný, „Bože!“ – zatím však vše to bylo štěstí, radost, veselost, štěstí vyznané hrubou lidskou řečí nepronosené lásky. Nebyla nikdy tak šťastná. Když ji chtěl Pavel, musila být jaksi vypočítavější, nic neměla – ale teď – a jak ji sevřel! A zrovna lomcoval ji ten stisk a už zase se smála: nad hlavou přeletěli jí holubi a jí se zdálo, že se také smějí svými křídly. Přes cestu začervenel se protáhlý hřbet lasičky a ona se tak lekla, a když se vzpamatovala, musila se tomu smát. Když šla přes potok, nahnula se dolů a hle! – V něm tekla rozpuštěná radost a štěstí a z jeho zrcadla smál se na ni její obraz milý, šťastný, krásný. „Bože, tak mňa to“ – a neřekla, co chtěla a co už nevěděla. Vzpomněla si na jakous pohádku o Uliance a Matuškoví, jak se měli rádi, - a co ona věděla, co jí všechno hlavou se prohánělo?

Na stařečka si ani nevzpomněla. – Ta událost vytlačila jej na dobro z její mysli. Zapomněla na vše, co mu učinila, vůbec na vše. Ani nepozorovala, že se potkali na hřbitově před kostelem – a stařeček se zatím bál, aby ho neviděla. Před dvěma dny – Martin nebyl doma – zase se do něj dala. Bez přípravy a důvodů začala rovno, že už je toho dost, že ho nechce, protože ho mít nemusí, že se poradila lidí, co tomu rozumějí, a ti jí řekli: „Ale vy, hlupá ženská, co vy ste tak sprostá? Dyť vy ten celý výminek dávat nemosíte; to byl výminek z celého majetku, ale včil vy máte enom půl, tož ste povinni enom polovic dat, protože druhá polovica patří sirotkom. Ale vy osobo hlupá! – Ano, milý stařečku – a s tyma třema mírama je to také tak.“ – Zamlčela se na chvíli, podívala se na kývající hlavu starcovu a zas rozhovořila: „A já vás ve svém staveňú, v sednici trpět nemosím. Vy máte místo, ale to není povděčné, kde? – a já vám to místo možu vykázat pod šopú, lebo v humně pod hruškú ... Ano, ano

„tak“ – dodávala si odvahy – „vy ňa po ludoch roznášet, že sa vystrojuju – A co je vám po tem, dyž sa strójím. Za své nadělání, vy ňa na to nedáte“...

Stařeček mlčel. „Pod šopú lebo pod hruškú? Ježíši Kriste!“ – A chvíli neviděl, neslyšel, necítil nic kolem sebe. Halénka mu byla tak velice těžká, a když mu spadla z ramenou, nemohl jí nalézt a nevěděl, kdo mu ji na rameno zase položil. Byl červenec, ta krásná neděle Marijánina, ale on skrčil se, jako by byla největší zima. Vzpomněl si na vypravování nebožtíka Straky, který byl v Rusku a vypravoval o hrozně zimě, o vlčích, medvědech. A zas už myslil na hrušku v humně, na Pavla, Marijánu, Martina a tak mu to letělo pláněmi vypálené duše, že to ani stíhat nemohl. Krátký dech stahoval jeho hrdlo, bil do dýchavičných jeho prsou a on stále packoval. Co chvíli se obracel vzad, jako by odzadu přijít měla nějaká smrtící rána, kterou čekal, čeká, která však je hrozná, nepochopitelná a v níž nemožno věřit, že tak náhle přijde.

„Bože, bože,“ zavzdychal a čítal, kolik to má let. „Už šestadevadesát,“ pomyslíl si a v chvíli té pocítil takovou závratnou šířavou lítost nad tím svojím životem. – Tak jak by jej cosi několikrát silnějšího povalilo na zemi, lehlo mu na nohy, hrud', přidrželo ruce a zadávalo se na něj bádavým ničivým okem – byla to bolest a lítost těch, jejichž víra, naděje a doufání je dým a kteří se musejí jen bát, bát a zase bát. – „Koho Bůh miluje, toho život prodlouží a sečte dny nešlechtníků,“ šeptal si s jakýms kazatelem; a jak si vzpomněl na ta slova, pomyslíl si: „A proč? Co z toho a nač tu mám být?“

„Bud' vůle tvá,“ si zašeptal, chtěl se modlit, ale povodeň těch událostí už jej zase unášela. Kdo mu dá rady? Nikdo! – On viděl vše už tak hotové. –

A tak bolestně si zaplakal a sténal, když to vyprávěl Rychlíkovi.

„Ale co,“ – na ten jeho výklad řekl Rychlík – „dyž to tak má být, vypravíme se k notárovi, ten to má v knihách a to budeme vědět aj nejlepší zprávu.“

Stařeček však nechtěl už věřit. „Co dostanú pání do rukú, to je tamto“ – povídal odevzdaně, ale bylo pozorovat, že jakási jiskra naděje, nebo lépe zvědavosti v něm zůstala. Vždyť on to nemohl pochopit, že by to tak přece mohlo být, jak mu to řekla, a taková úzkostlivost jej nutila se přesvědčit.

V.

Jednoho rána ve středu Rychlík zabušil pěstí u Mikliců na dvěře. Za chvíli otevřel ospalý pacholek, Miklicová na rychle se oblékala, když Rychlík vešel a dal pozdravení. Miklicová přivazujíc si fěrtůšek obrátila se na polo a řekla: „Na věky amen – vítám tě, Jožko!“

„No tož, kde ich máte – stařečka?“ tázal se.

„A co ich chceš? – že si tak nastrójený?“

„A ty nevíš?“ řekl na to Rychlík.

„Ne, nevím,“ zalhaly široce otevřené, vše tušící oči Marijániny.

„No,“ – rozehnal se Rychlík – „idem do Hradišča.“

„Do Hradišča?“ – tak jaksi s podivem jí vyšlo z úst a tu už věděla vše, a když odcházeli, zavolala za nimi uštěpačně: „Daj vám Pámbu štěstí.“

Rychlík se stařečkem došli právě na kopec nad Polešovicemi.

Stařečkovi zamrkala malá, bezbarvá očka pod bílými řasami a nesla se v mlhy, nejasno a vlhké stíny...

Před ním natahovala krásnou dlaň rovinatá plocha řeky Moravy, nad lukami, křovinami, vrbami a lesy vystupovaly šedé balustrády mlh a za nimi spaly bílá Javořina a bílé Karpaty. V nejasnu mlh a splynulosti korun a křů zamodrala nejasná břidlice, zarudly tašky a spálené došky, v tom zatřepetaly se haluze stromů, cestou z luk zaklátil se batoch trávy, pod nímž zšíroka rozklacovala se zarosená, zrudlá lýtka. – Krajina přivazovala si zelenou zástěrku luk a tu stařečkovi šlehla v oči šedá plocha několikerých vrat, v uši zalehly mu neslyšené zvuky dvorů, návsí, pasek, dupot dobytka, hovor

kachen. – Na východě se cosi připravovalo: rozběhly se kontury, pole roztáhla vějíř čar a mezí, vrbiny vztáhly ruce v zeleň, chvějící se perličky skřivánkovi písňe padaly dolů rozbíjejíce se o nať a trávu v mírném sladkém toku kovových pěn ranních zvonů budily se vísky.

–

Budily se vísky a na břehu řeky pozvedl rozčuchanou hlavu den, opřel se o ruce a upřel oči, ospalé oči také tam k východu, kde bylo velmi pilno...

Svižné hbité paprsky, ještě slabé, odhazovaly na všechny strany chumle bavlny, fial a růží, z nichž cosi se zimničným chvatem vyndávaly. – Stromy z vrcholků karpatských dívaly se už v řeky úžasu, v nichž vlnilo se stříbro a teklo rozžhavené zlato a hořely požáry diamantů. A z vrchů už chystalo se to do údolí, kde zašuměly palachy vod, ohnulo se zlatolící a zašeptaly trávy a mechy. Vtom již den dosud na břehu Moravy ležící shodil z těla šedou příkrývku, a jak se rozběhl, rozpřáhl ruce, na všechny strany rozletěli se vyburcovaní větéřkové a šeptali stromům. Stromy zadýchaly a zmateně prchly stíny a šer – jen něco jich uschovalo se pod koruny stromů, pod vzepřené boky svahů a strání – zatleskaly bílé stěny chalup, zakývaly lesy, zavoněly sady, zaslzela v strání mateřinka a hudbou řítící se rosy zaplakaly louky – a v tom, co zlatem a barvami rozplakaný obzor roztáhl roušku blankytu, která vznála se rychle se šířícím požárem, z propasti očekávání vyrazilo slunce.

A stařeček už jasně viděl: tam ležely Nedakonice, Kostelany, tam vystupují věže hradištské, za svahy ležely Boršice a Písek a dále tušil Novou Ves, Kunovice, Veselí, Bzenec, Strážnici; pole, stráně, roviny, luka, lesy, sady a kdo vůbec ví, v jakém nepořádku hnaly se tou starou hlavou došky, luže, návsí a plochy toho milého Slovácka, když Rychlík pojednou se otázal:

„A co tá vaša (myslil Marijánu), už má toho Martina v sednici?“

„Nevím, synku,“ stařeček opravdu nevěděl. –

Pak šli mlčky, už byly Polešovice za nimi a stařeček bázlivou nohou přecházel lesklé oježděné koleje dráhy.

Posadili se v čekárně a čekali na vlak.

Asi za hodinu směrem od Bzence zašumělo, jako když v lesích vítr se vzbudí, pak do ranního vzduchu prorazila se černá, čím dále tím znatelnější díra, za chvíli soptila už kouřem, země duněla, zaklály stromy a rokyty s palachem škarp, zazněl pronikavý hvízdot a už malá stanice zapadla ve směs syčení, hukotu, sténání brzd, v ocelovém zapadání tvrdých náprav, bouchání dveří a padání oken.

Průvodčí oznamovali: jedna minuta.

Sedalo několik lidí a odstrkovali stařečka, až zbyl naposled – „honem“ – „sedat“ – znělo – vřesk trubky – rány zvonu – pískot – syčení par – řinčení řetězů.

„No chvála Bohu,“ řekl v tom hlídač stojící u zvonku a pozorující stařečka, jenž právě vstoupil na stupátko. Pozoroval jej netrpělivě; v tom však, jakoby mu někdo krkem zakroutil, vlak rázem trhnul a stupátko bylo prázdné. Jen pod kolem v pohyb uvedeným neslyšně zakřupěly stařečkovy nohy.

Nastal křik, pískot, zvonění, zmatek, vlak se zastavil, lidé vystrkovali hlavy: co se děje. Jedni skákali dolů, hloupé paničky výskaly a odvracely se od oken. Někde padlo slovo: „ksindl“, „hrozný lid“ atd.

V tom už odnášeli stařečka; Rychlík sestoupl též a s hrůzou pozoroval: jedna noha úplně ujeta a druhá málo držela.

Položili Miklicu stranou, dunění vlaku sláblo a rozběhlá kola jeho sevřela už nedozírná perspektiva a stařeček tu ležel tiše, nezavzdychnuv, nezastenav.

„Odneseme ho.“

Zvedli jej, při čemž hlídačův pes dal se do štěkání, a když poodešli, jal se lízat teplou krev na kolejích. Netrvalo ani půl hodiny, když Rychlík dosud všecek bez sebe a zpitomělý sehnul se, přiklekl – zděšeně se zvedl a zas upřeně se zadíval. Stařeček měl ústa otevřená, oči otevřené. Rychlík uchopil ho za ruku, a když ucítil její chlad, jak dravě vproudil v rozčilení jeho teplé krve, pustil ji a zadíval se v jeho nezměněný obličej. Tu Rychlík ještě jednou se

přihnul, a když se pozvedl, zadunělo mu hlavou, z hrudi jakoby mu vytrhl všechny vnitřnosti, kolena se mu zachvěla a na zápěstích, na spáncích ucítil studený pot.

Maměnko – slyšíte?

I.

U „Nového světa“ bylo náramně živo. Silnice hemžila se tam lidmi obojího pohlaví a různého stáří. Čekali na žarošické poutníky, které bylo již vidět, jak scházejí z kopečka od sv. Antonína nad Vracovem. Všichni se obrátili tím směrem; malé děti, držící se svých matek, natahovaly ruce tam, kde houपालy se dvě červené korouhve se žlutými mosaznými křížky, a větší daly se do běhu. – Slunko opřelo se o špinavě bílou boudu perníkáře a cukrářky a zaskvítilo v očích stále a stále se hrnoucích lidí, kteří přicházeli stisknout ruce poutníkům a vyslechnout od nich vzkázání: „Panenka Marija zkazuje vás pozdravovat a abyste nebyli tak shnilí a přišli ju taky negdy naščívít.“ –

Za chvíli bylo procesí tu. Směs lidu ještě více zhoustla a zpěstřela – zažloutly kartounové šátky, zabělely se plachty, zamodraly naškrobené zástěry a nade dvěma, třemi hlavami zatočily se zaprášené slunečníky; nachylovaly a odkloňovaly se hlavy, křížily rudé ruce, míhaly šátky stírající pot z čel a mokrých vlasů; zavýskaly úsměvy v tvářích a zahořela radost v jiskřících se očích šťastných, blažených lidí. –

Dav se srážel, tísnil, rozděloval v chumáče, roztahoval; teď se rozestoupil na dvě strany před vozem pátera Dominika, s nímž na voze seděli dva studenti a ministranti s kostelníkem. A zas jedni hrnuli se do hostince, jiní ještě kupovat.

Mařce Adamcové zajiskřilo se pojednou v jasných jedenáctiletých očích a hned dala se do běhu. Čistý bílý batistový šáteček svezl se jí ze světlých vlásků. Hlava se jí zatřásla, vlasy rozletěly a bosé nožky udeřily o usychající bláto silnice.

„Kde enom sú – Bože – ale to je jejich kabela, to sú stařeček!“ – a už držela uprášenou stařečkovu ruku, kterou celovala. Stará Hanáčková dávala svému vnoučátku varhánky a Josífek odběhl a chválil se chlapcům Jurečkovým, kteří rozpačitě a teskně hleděli na lesklý plech varhánek, které se jim ještě zaleskly v očích a zavřesky v chumáči hovořících mužů a žen a dětí. Jinde už slyšet bylo grumle, plechové a dřevěné trubky, hrkačky, píšťalky – vřesk a křik a hovor a povídání. –

Stará Gýstrová přišla s malou synovou děvčicí také naproti mamince, jež rovněž byla na slavné, s velkou okázalostí u nás slavené žarošické pouti.

„Do Žarošic se ide tú sobotu před Matúškem – to sú ořechy už enom výlupky, oškoruše jak blato, hrozny dozrávajú a hural je tehďa jak med.“ – Tehdy se tedy jde do Žarošic, kamž se vypraví kde kdo. Odvedení chlapci putují tam co muž vyprosit si trpělivost na vojně a věrnost děvčat, která přednášají tam svá nejtajnější přání. Ta malá havěť jde tam probít pár krejcarů v nevyrovnatelných oškoruších, ale velká, velká většina jde okusit světoznámou polévku, pravou hovězí žarušskou polévku, jejíž recept žarušské báby světu na věčné časy skryly, o němž však moc podivného se vypravuje. Najdou se ovšem vždycky zlomyslní lidé, kteří neostýchají se např. vypravovati o nudlích té polévky, jak „jednú taková lukša dvěm Hanákom, jak za sebú stáli, oka vyšlahla,“ neb tvrdit, že ta veselá, velká plovající oka pocházejí od lojových svěc a jiné věci. Ale, jak jsem řekl, vždy se najdou zlomyslní lidé, kteří budou tak dlouho na světě, dokud zbožní poutníčkové budou na sklepích žarušických jíst polévku – talíř za dva krejcarey... Jiní jdou do Žarušic na laciné víno, jiní na kafe a té opět jiní poslechnout našeho panáčka, který tam každého roku pronese vrchol svých kázání, při němž se lejí potoky slz a o němž se ještě za rok vypravuje. –

Do Žarušic tedy s tolikerými lákadly jde, kdo jen trochu může. Tam rádi jdou i ti, kdo byli u Antonínka nebo na Hostýně, tam jdou, kdo ještě vůbec na pouti nebyli, tam jdou, kdo jinam nemohli.

A odtamtud vracela se i Martinova žena; myslila na to celé léto, a když si s velkou bídou uspořila zlatku, vypravila se, postěžovat si, potěšit se, zaplakat a prosit o novou sílu ve svém trápení a bídě. Neměla nic dobrého na světě – „a včil už sa vracám“ – Francka (tak pokřtili asi před 30 lety Martinovu ženu) uviděla v zástupu Martinovu matku – „do téj bídy a trápení zas.“

Stará Gýstrová byla v zástupu ostatních oblečená ve špinavou, kdysi modrou barchanovou sukni a v roztrhané a odřené kalmukové kacabaji. Na hlavě měla červený turecký šátek uvázaný na „talíř“. Malá černá, hbitá její očka, jež tvořila na vyzáblé, zežloutlé tváři dva černé proužky po obou stranách kořene nosu, zpozorovala v procesí Francku s růžencem kolem krku a s noškou na zádech, ale potom se jí nějak ztratila a nemohla ji už nalézt.

Zatím však přiběhli poslové – určení dva výrostkové – od pana děkana a vyřizovali starším bratřím: „už idú“. V tom rozhoupaly se zvony na věži a slavnostní jejich hlas v plných, měkkých kadencích zaduněl v jasné náladě nedělního odpoledne; vlnil se nad doliny a kopce a potácel se v blízkém lese „Bzinku“. – Vtom i průvod se hnul a jásající „Tisíckrát pozdravujeme Tebe...“ zpívané masou lidu otřásalo proudy vzduchu vyhřátého podzimním sluncem, jež smálo se odkudsi z vysoka na ty zvolna se pohybující obnažené hlavy a šátky.

Stará Gýstrová šla pomalu za průvodem, který zmizel jí za kopečkem Vracovské ulice. Neměla daleko a věděla, že Francka bude už doma. A skutečně se nemýlila; Francka i s mužem vešla právě na dvůr, když stará zahnula k synovu dvorku. Sděkala pomalu malou Andulku z rukou a vedla ji do světnice vítajíc při tom poutnici: „Tož vítám tě, Francko, od téj Panenky Marije žarušskéj“.

Francka však nic neodpověděla, jakoby nic neslyšela a povídala cosi Martinovi.

Stará přistoupila blíž, natáhla kostnatou pravici a opakujíc své uvítání, tázala se Francky, co jí Panenka Marija vzkázala.

„Co vám zkázala?“ Francka rychle se obrátila ku staré, zesínala ve vyzáblé tváři s vysokým lesklým čelem, oči se jí zaleskly – „to vám zkázala, abyste mně nedělali haňbu aspoň před lidma. Dyť člověk neví, esli se má zlost'ú do zemi zaryt, dyž vy se nestydíte tady špinavá, neumytá, ulojdaná až divno světu vyjít mezi hodné lidi a tam obcházet – jak – jak, ale darmo mluvit.“

To vyřizovala Francka staré, která vlekla tu rozbitou, rozmlácenou a zvětšelou káru svého života zde z dobroty a milosti nevěstiny, které stávala se čím dál, tím nenáviděnější. Byla sice i Martinovi stará matka dosti velkým břemenem, ale jeho odpor nebyl přece takový jako ženin. Jemu byla – byť mnohdy si to musel znovu a znovu vybavovat – přece matkou ... ale, když - a to bylo velmi často – nebylo, co do úst vzít, tu nic už o tom nepochyboval, že matka je mu velikou přítěží a zbytečným závažím. „Nač hamovat do kopca,“ myslíval si. –

„Ná, co Františko, co se tak zlobíš, dyť...“

„Ale mlčte, prosím vás! Mlčte, aby se člověk nemusél zlobit' aspoň v tú boží nedělu“ – soptila Martinova žena – „ale já vidím, že to tu už inačí nebude. Dyby aspoň člověk pro nic a za nic se nemusél zlobit,“ opakovala znovu a byla by, kdo ví jak, pokračovala dále, kdyby nebyla malá Anička nevezala z lávky cukrovou panenku, kterou tam Martinova žena nepozorovaně položila. Martin by jí nebyl okřikl; seděl za stolem jako Pilát a hleděl upřeně na ženiny ruce, které křečovitě se hrabaly v nůši.

„Počkej, Andulko, to nechej tu, já ti nesu inší panenku,“ a dávala jí dřevěnou loutku, směšně v půli tenounkou, červeně natřenou a bílými pruhy počmáranou. Andulka vzala i tuto, ale cukrové nechtěla živou mocí vrátit a dala se do vřískavého křiku, když matka jí ji chvatně z ruky cukrové vyrvala. Křičela ještě víc, ošívala sebou a zlostně dupala o zem; „na, na, já se ti pozlobím,“ vyplácela jí matka. Martin už chtěl ženě říci, aby jí tu pannu dala, v tom však ona obrátila se k Martinově matce, která celá ustrašená a zaražená seděla

v koutku u dveří na nízké židli, hlavu tisknouc o dlaně rukou opřených o kolena a přemítala.

„Na“ – tu se zakoktala – „nemohly byste ju vzít a utišit?“

Stará se mechanicky zvedla a šla pro Andulku. „Pód', pód'“ – zdlouha vyslovovala – „můj bobekku, má dušičko malá, dyť ty si stařenčina a stařenka ti ukážú ftáčky a ...“ slova ostatní zanikla za zavřenými dveřmi.

Ve světnici nastalo ticho. Martin popukoval z fajfky a hleděl malinkým okénkem na dvůr, kde se červenal turecký šátek přecházející matky. Víčka se mu ani nehnula, seděl jako zařezán. Malý František, Maruška a Martínek stáli kolem stolu a hleděli na matku, co jim konečně dá. Maruška držela ručky na zadu, šáteček svezl se jí na ramínka a vlásky jí lezly v široce rozevřené, plné očekávání, udivené oči. Konečně dostala obrázek a kus marcipánové panny; matka podělila i ostatní. Pak usedla oddechuvši si únavou a zlostí, na lávku stojící u stěny pod okénkem, kterým vyhlížel Martin.

„Ach!“ a rukou, kterou zastrčila vlasy za šátek, přejela si obličej.

„A co ty si takový jak nějaký muchla,“ a hleděla na Martina.

Martin pohnul se za chvíli: „No – co budu, co mám – stavjat vrby?“

„Co máš? – A tebe se to netýká? Ty pravda nemožeš žádného člověka urazit – pravda, to sú tvoja maměnka, možú co chcú.“

„Ale di, prosintě pěkně – enom ně ich nevystrkuj – sú tvoji, šak ...“ a nevěděl opravdu, co by měl říci. Pochopil situaci jako starý generál, který upadl v nemilost a je tázán na mínění své. – „Tvoja maměnka.“ Vířilo mu to hlavou a Martin, který málo myslíval, tázal se v duchu: „Co ně ich enom pořádem předhazuješ, dyť – šak –“ Martin tu narazil maní na své chování k matce, které nebylo jinší, než posledního člověka z ulice. On nechal ženě na vůli, ať jednala s jeho matkou, jak chtěla. Co teda chtěla ještě víc od něho? –

„Eh, dělej si, co chceš.“ – Martin ani dobře nevěděl, co řekl, nevěděl vlastně, řekl-li co vůbec a řekl-li přece něco, bylo-li to dobré a proč to řekl. Vyběhlo mu to z huby, jak se říká, ale bylo v tom přece

něco. Chtěl ji tím patrně ujistiti, aby prostě vše dle svého zařídilo, jak chce i proti jeho maměnce, kterou mu před chvílí vytkla – a vyslovil tím jaksi svoji lhostejnost a otupělost citů. Jemu už na tom nic nezáleželo, co žena s matkou počne, jej nemohlo nic už překvapiti. Bída učinila jej otupělým a slabý byl vždy a proto bral na všem, co jeho žena podnikala, účast trpných povah.

Žena jeho tvářila se, jakoby slova ta přeslechla, ale dobře si jich všimla, pochopila je, porozuměla jim dle svého.

„Dyby aspoň člověk si mohl myslet, že jednu aspoň co by za neht vlezlo z toho bude mět.“ – Tu Francka dotknula se své dávné myšlenky, která se jí jitřila jako stará rána v duši při každém pohledu na starou. Byla to její touha po Kněží hoře, kterou stará dosud měla. Hned tehdy, když k nim stará přišla od Josefy a Martin jí řekl: „Tož, dyž vás teda Josefa vyhnala, ostaňte u nás, šak se nejak snáď protlučeme“ – její mlčící svolení, by stará zůstala, mělo stín v podobě Kněží hory a od té doby čekala, kdy se stará rozhodne a řekne: „No, děti, tu máte.“ Stará však se k ničemu neměla a Francke bylo dlouho čekat. Ona chtěla, ať se to rozhodne... „Šak mně je to jedno, nech aj tú Kněží horu dajú Josefě, svéj Joséfce, ale nač taky všecko to trápení. Dyby už tú Kněží horu“ – po krátké pomlčce vyrazila – „tož nech ju baba dá, když tu chce být. Pro keho ju chce schraňovat, dyž moju misu vyjídá? Já“ – obrátivši se na Martina, který nic neříkal, řekla ještě jednou: „Tož nech tu Kněží horu dá.“

Martinova odpověď, kterou čekala, pomalu přece přišla. Vytáhl fajfku z úst, kterou věčně cumlal a skoro lhostejně řekl: „Tož nech ju dajú – řekni im.“

„Já nebudu nic říkat – aby ně nemohl negdy negdo vyčíst, že sem ju od nich vylúdila. Řekni ty; mně se to ani nepatří,“ dodala pokrytecky.

Martin si jen pomyslíl: „Ba dyby ti negdo cizí rukú hada vytahl.“

Oba umkli. Martin už nepřipadal na nic chytrého a Francka chtěla mít ruce čisty. Nechtěla se zkrátka podat, vlastně jaksi zavázat ku vděčnosti a ohledům. Ona toužila po Kněží hoře, nenáviděla

babu, jak Martinovu matku nazvala, a zmírala závistí, že by ji mohla konečně přece dostat Josefa jako dva záhony zahrady „u Bzinku“, Josefa, Martinova sestra, které matka vždy jaksi „držela lepší stránku.“ Francka však nemínila své jednání ku staré změnit, což by musila aspoň poněkud a na čas učiniti, kdyby od staré přijala milost – Kněží horu. „No, tak by to bylo, dybych ju prosila“ – a dodala: „Já im to říct nemožu a neřekneš-li ty, tož at’ se seberú – a dajú ju Josefě; nech mají aj Kněžihoru, dyž tě už okradla o zahradu“ – silně rozkládajíc rukama a rychle mluvíc k Martinovi – „a ty se možeš ít pást aj s děčkama na bernátůj kopec. – Ale, abys věděl, já se nebudu pro ně plahočit po dědinách“ – a odešla ven.

II.

U Gýstrů to doutnalo; vzduch byl až dusný a doutnák musel vyrazit. – A vyrazil. –

Martin, který nerad sám co myslil, přijal myšlénky ženiny za své a shledal, že nejsou ani tak hloupé a neoprávněné a neospravedlněné. „Po otcověj smrti, když chalúpka přišla do prodaja, odešli matka k Josefě, zatahly tam putýnky, tragač (ten nový s březovýmá traglama), dižu, štvrt’, vážky a kde co – a dvacet rýnských stříbra, co zbylo z baráku a ešče i dali ty dva záhony zahrady „u Bzinku“ enom, aby ich dochovala do smrti. A dochovala ich? – Né!“ – řekl si skoro už nahlas Martin. – „Ani za dva záhony zahrady. A já ich mám mět kór až za nic a zadarmo? Dyť taky se máme co oháňat“ – a Martin, který tak uvažoval, přišel tam, kam Francka; seznal, že se mu děje vlastně křivda. „Tož proč já se mám dřít na druhého“ –

S takovými myšlenkami chodil, až jednou ráno, bylo to ve čtvrtek, stará matka jeho byla v kostele a on obrátiv se k ženě povídá:

„Ty, stará, slyšíš? – tak si to všecko jako rozpakuju, a vidím, že jako“ – tu chtěl jí to vše říci, jak to myslil, ale rychle učinil obrat – „nech by nám teda dali tú Kněžihoru.“

„Nó, žes na to přišel! – To muséls tak dlouho chodit jak nejaký baran a pořád nevěděš, co by a jak by,“ nedívajíc se na něj, pravila jeho žena. „Na pacht se dát nemožem a s tím kučováním je to taky takové. Ertepličky jak ořechy, ty od pandravů sežrané, a potem živ tolik krků. Já už to taky dlouho nebudu moct dělat“ – věděla, že na nerozhodného Martina nemůže spoléhat – „a potem, kdo ví, jak bude?“ Francka zamyslela se tu nad svým těhotenstvím. Za pět, za šest neděl mělo to už přijít a ona živě viděla všechno před sebou. Páté dítě bude tu a ona nebude mít do čeho kousnouti s ostatními. –

A tu zaplakala Francka, která seděla v síni na zemi v hromadě slámy, petrželi a hlíny. Chystala zas na dědiny; nohy měla před sebou nataženy, na hlavě vlnák a kousky hlíny padaly jí se slzami na vystouplé břicho, přepásané modrou zástěrou. Nemyslela už na Kněží horu, ani na starou; přemýšlela o svém osudu, bídě a smrti. Myšlenka na blízký porod vzbudila v ní tuto druhou, před níž se zachvěla. Viděla pět sirotků, slabého muže a u srdce bylo jí pojednou tak nevolno, ouzko. –

Ale myšlenky její kroužily dál.

Nač se jen tolik trápit? Musí? Když se vdávala, představovala si to docela jinak. Gýstrovci měli pěkný barák (že je zadlužený nevěděla a neřekli jí toho), vinohrad a čtyři záhony zahrady. Martin to nemohl všechno dostat, to věděla, ale nech! On se přičiní, ona se přičiní a s pomocí boží to půjde. A zatím všechno, všechno jináč. Úvod, pohřeb a tak pořad. – V těch sedmi letech, co je s Martinem, dala už sedmi dětem život. Čtyři žijí, tři umřely a teď čeká osmé, a Francka rozplývajíc se v slzách, přála si umřít... Jakási slabost, únava a předtucha budoucích bolestí se jí vmáhala – a v duši viděla už své přivřené oči, kdosi ukazuje jí červené tílko novorozeňátka, ale ona už nic nevidí, nedýchá, necítí bolesti, neslyší křiku novorozeňátka... je mrtva... konec bídě a strádání a všemu... Vykoupena z toho slzavého údolí a věčný klid... Klid takový jako mlhy – nejasný, beztvary, ale nekonečný klid..., který se nevnímá, který ona sama bude snít... Nevystupovalo před ní ani nebe, ani peklo, ani očistec, před ní mžil

se jen klid, věčný, nekonečný klid, odpočinek bez touhy a citů, bez utrpení a boje... klid...

Cosi vznešeného, velikého, velkolepě, závratně nekonečného to bylo, jak ona to myslela, jak o tom přemýšlela a nepřipouštěla si již myšlenky, že by tato touha po smrti byla rouháním a hotovým zoufalstvím. Neviděla v tom už ani zbabělosti, ani zrady svých drobných dětí, které tu zůstanou bez pomoci. Před ní se spínalo jen to moře bídy, utrpení, strastí a bolesti a žalu, z kterého člověk přec může zatoužit jinam, v jiné končiny a kraje. Člověk snese moc (více než může, říkali nebožtík Kůřečka – Pámbu ím odpusť), ale přece jsou hranice, míra všeho, meze, hráze, přes které nelze překročit jinak, než s holí smrti v ruce – a smrt' ta pak není zoufalost', je to – to musí – to samo – musí –! –

Francka, která tak přemýšlela, až se ulekla, když se octla v těchto dusných, tmavých chodbách myšlenek...

Otřásla se, utřela si zástěrou slzy, a jak nahnula hlavu, pohlédla na Martina, který mlčky skládal vázanice míšanek do dřevěného pytle, jakoby už dávno nevěděl, co před chvílí povídal – a Francka ho viděla pojednou tichého, málomluvného chasníka, nepijícího kořalky, kterého si vždy za muže přála a který jí nyní byl lhostejný. Ne, nepocit'ovala odpor k němu, protivný jí nebyl, ona litovala jen v duši ten celý jejich zhroucený život, který tak bída zpusťovala. –

Byl slaboch ten Martin, ale jak mohl být silný? – Držíte jen sirku, a když začne pálit, tož – pustíte. Ano, jen kolik člověk zmůže a co nemůže – pak je slaboch. Je to všecko zlé, moc, moc zlé. – Jeden neví, proč se má tak dobře, a druhý jen dřít a dřít a zas dřít. Tak to bývá. – Jak jen se vzchopit? Ano, vzchopit se! Ale to je, jak když malé dítě se postaví na nožičky – ono musí spadnout. Proč? No, musí – ale – musí přece! –

A tak je to i s bídou!

Ani nepozorovala, jak jde zvolna dál a dál. –

Bída je veliká moc, která nikoho nešetří, směje se ohledům, rve, škube, kde a co jí do rukou přijde. Bída neuvažuje, ta jen cení zuby,

vrčí a kouše jako pes, který se rve o kost s druhým a který nedbá, že tento druhý jej kousl a že on krvácí – jen když má kost... Bída dělá z lidí takové psy: ona zlořečí – a vlastně zlořečí? – Ona se rouhá? Ona vraždí... a... Francka byla celá zmámená jako zpitá nechápajíc, co to myslí, odkud se to všechno bere v její hlavě – je-li to dobré a co to vše znamená. Slyšela to od někoho? – V tom vešla stará a davši pozdravení vešla do světničky.

Tamty rázem byly Frančiny myšlenky. Zapomněla na vše: na bídu, porod a smrt a v hlavě její zašuměl život – ten drsný, hrubý život, tak jak když do láhve vody nalejete. Podívala se po Martinovi, vstala namáhavě ze země, při čemž nejdřív velkým svým životem na bok se převalila a řekla:

„Di.“

Martin se vzpřímil. Věděl, co chce. Pustil petržel do pytle a vešel do světnice. Pověděl vše matce, která nechtěla o podobném návrhu ani slyšet. Poučila ji její vlastní dcera Josefa, která ji od sebe vyhnala. A ona dosud a vždy více víry skládala v Josefu než Martinovu ženu. „Bída, bída veliká – erteple na semeno sněžené a“ – vzpomínala Martinova matka, jak jí Josefa řekla: „Maměnko, vidíte, tak to nemože dál íť.“ –

A ona šla. – „Ano, napřed slibovala, bylo maměnko sem, maměnko tam, dejte tu zahradu, a co se stalo? A to je přeca moja vlastní céra, a tato (myslila Martinovu ženu), je přeca enom cizí a ona by se zatvdřila jak Josefa, ba ešče spěš“ – A proto nechtěla povolit, ale zároveň cítíc, že musí na té půdě, na které stojí zaujmouti určité stanovisko, odvětila Martinovi.

„Šak já, synku, tu Kněžihoru sebú do hrobu nevemu a po smrti kemu inému bych ju dala, než vám“ – mluvila tak zároveň k France, která vešla do světnice a tvářila se, jakoby nic nepozorovala, nevěděla. „Už su jak tá para nad hrcem. – Tak. – Už je po poledni, už je večír. – nebude to tak dlúho, nebude, ne – ale včil,“ a stará záporně kývala hlavou a plakala.

Martin byl rázem při pohledu na plačící matku odzbrojen. Zdálo se mu, jako by byl na sebe oblekl úlohu padoucha, který, co chce, má už v ruce a který nemusí už rdousit své oběti. Byl v koncích – nevěděl nic, co by víc řekl, čím by svou žádost objasnil, podepřel, – ba – už byl blízek přesvědčení, že je to hloupost chtít vinohrad napřed, když matka mu ho po smrti chce dát.

„Tak po smrti je váš, dyž u vás zavřu ty staré“ ... a chytla se za hlavu, stisknouc oči do špinavé zástěry.

Teď se ale do toho dala Francka, když zpozorovala, že Martin tu stojí jako generál ztrativší bitvu.

„Já, milá maměnko“, ač by nikdo v ní nebyl teď poznal tu Francku, která tak před chvílí přemýšlela o smrti a omlouvala Martina, slabocha, přece začala těmi slovy, neztrativši úplně naděje, – „ono se řekne po smrti, ale táhejte se potem po súdoch. Josefa řekne: já ho užívám, můj je, a my“ – Francka udělala pohyb rukou, jakoby si chtěla prsty oblíznout. „Proč ne hned? Dyž přece chcete, tož dejte hned, ináč... vy víte, že taky cosi potřebujete, ba už dávno ste spotřebovali, co ten achtel vinohrada stójí, a jak dlúho tu budete, neví nikdo. My vám života nepřidáme,“ tu Francka hodila rukama na jednu stranu, roztahujíc při tom dlaně, jako by přidávala – „ani neubereme“, tu opětovala týž pohyb na druhou stranu a trhla prsty v pěstě, jakoby ubírala, pak ruce rozhodila a pleskla jimi na kolena a pokračovala: „a tož vy možete mět aspoň to svědomí, aby bylo kde tú hlúpú, řekněme, enom erteplu zasadit, dyž bez ní v domě nic – a dyž aj pro vás musí byt. Josefa vás vyhnala jak nějakú cigánku cigánskú a za to ji necháváte ešče vinohrad uživat,“ rychle ukončila.

„Vyhnala, vyhnala – Bože,“ vzdychla stará, která pochopovala vše rázem. Josefa už jednou ji vyhnala a „Martin? Co Martin? Chudák je chudák“ – myslila. „Ale co se mnú, co se mnú teprú, až nic nebudu mět?“ Na to nemůže zapomnět. „Až se zmřím a smrt' nepůjde?“ Celá hrůza toho přízraku zbytečných nenáviděných lidí vystupovala jí před oči. Teď má Kněžihoru, teď ji ještě nevyhánějí, ale až nebude? Co potom? – Bylo to jako olovo těžké, co rozlévalo

se pod tou sedmdesátiletou lebkou stařeny, jež tu stála osamocena, jako postřelená zvěř v zasněžených pláních, nad kterou jen havrani a krahujci krouží. Viděla jasně, co je její zkáza, a proto opakovala Martinově ženě, co už řekla:

„Po smrti je všecko vaše; aj peřiny – aj plachta – aj vlnák, Františko, ale včil – ne – nežádejte to ode mě...“

„Ale dyť nechte si všecko; aj peřinu – aj vlnák – já nic od vás nevyvádám – můžete to dat Josefě taky – ale se seberte a buďte u ní, já vás živit nemožu tolik krků – seberte se a děte. Vemte si, kde co máte, abyste si nemysleli, že stójím o vaše hadry, že na něco čekám – všecko si seberte a děte... teda. Tak to je nejlepší. Vy nic – já nic“ - dodala ještě.

III.

Ohromena zůstala stará Gýstrová nepohnutě seděti; zdálo se, že přemýšlí o tom, co Francka řekla, že hledá pravý smysl její řeči.

Pak jako by to teprve vše pochopila, rozplakala se nanovo, tisknouc oči do zástěry. Chvíli tak naříkala opřena o roh stolu – potom vstala, potácivě došla k posteli a sbírala malé cucky peřin v zašpiněných cíchách do usmolené ložné plachty. Když pak všechno svázala do vlnáku, šla. Malá Anička chtěla se stařenkou, a když se nechtěla utišit, dostala od matky výprask; Martin ji vzal, položil na lůžko bez peřin a plachty do slámy, kde usnula. Martin kutil cosi pod šopou u chlévů a žena skládala si nůši v síni, když stará s nůši peřin na zádech řekla s „pánem Bohem“, které Francka hlasitě opětovala. Starou hlavu její chopila závrať, když přestupovala vysoký práh s nášlapky bláta a špíny. Musila se chytit futra, aby neupadla.

Slzy jako hrách koulely se jí po lících.

Tak odešla. –

Hlava jí hrozila se rozskočiti přívalem myšlenek, prsa puknout bouří bolesti a lítosti, kterou tam vzeprěla se hrozná skutečnost. Ale

neztratila ještě úplně naděje. – „Dyž Martin – šak Martin by ně nevyhnál – dyž nechcú čekat až po smrti, dám ju Josefě, ta počká...“ myslela si.

Šla pomalu Vracovskou ulicí, přešla město, dlouhou ulici Olšovskou a blížila se k Olšovci, kde bydlila její dcera Josefa.

Byla starší než Martin, a když se vdávala, měla už třicítku na zádech. Ona sice měla ženicha za mlada, ale ten náhle sešel ze světa. Byl to pastýřův syn Janek. Janek byl chlapec jako jedla rostlý, svižný, mrštný a tanečník, že ho nebylo daleko široko.

Bylo až radost se podívat na ty červené jemné jeho líce a veselé černé oči. Ani jak kdyby nebyl syn pastýřův. – Nejedna byla by ho Josefě záviděla, ale co s ním? – pastýř. Ale Josefa Janka – jak jsem už řekl – nedostala.

Byla to pro ni hrozná chvíle, když jí přinesli jednoho srpnového dne Janka mrtvého z Rúbanic. Roztrhal ho zuřivý býk. –

Po tragické smrti jejího milence ubíhala léta ještě rychleji a její panské touhy jedna po druhé zhasínaly v popelu odříkání.

Tu však ovdověl v Olšovci Habanec. Zůstaly mu po nebožce tři děti, ale měl vinohrad, kousek písčitého „Padělků“ a barák. Toho se Josefa shlídlá a vzala si vdovce, který nebyl mnoho starší než ona. Dala se na děti s celou chutí a odhodlaností hospodyně, pro niž práhly kdys její mladé rázem utlumené, nyní však znovu probuzené touhy a přání. Znala svých několik vdaných kamarádek, které, jakmile se vdaly, velmi zpustly a chodily už divno světu. Bylo jí to moc divné, že se tak spustily, že se tak zapomněly a myslila si, že to u ní nesmí tak daleko přijít.

Život však brzy přesvědčil ji o jiném.

Přišlo jedno, dvě, tři děti, to jich bylo šest; staří rodiči mužovi a její matka – a ona přece zázraky dělat neuměla. Život, slovem, ji chytil ve své spáry a už ji nechtěl pustit. Hájili se sice jak mohli, na konec však když všechno spočítali: bída, bída, samá bída. –

Muselo se nádeničit, i děti po nebožce už musely zkoušet parno dnů za křiku panských drábů, ale přece to nešlo. Josefa začala tedy

práci podkopnickou, které brzy padli za oběť rodiče mužovi: museli z domu, aby byl pokoj a za nedlouho potkal, jak už víme, týž osud starou Gýstrovou.

Od té doby Josefa otvrdla úplně, bila děti, jimž byla macechou, bila své, nadávala na matku a brala při tom každý krejcar od ní, co dostávala z chudinské kasy.

Stará Gýstrová teď právě vešla. Bylo poledne, ale u Habanců už bylo po obědě. Děti byly jenom dvě doma, muž byl na tovarychu a Josefa prala, když ve dveřích se objevil neočekávaný host – její matka s nůsí. Josefa pochopila hned všechno, ale nechala si všechno vyložit od matky, která tonouc v slzách jí vypravovala celou událost dnešního rána. Ještě neukončila a Josefa řekla:

„Jaja, tak je to! Pane Bože z nebe, hleďme každý sebe – no, co věčil míníte, jako kde budete?“ tázala se.

„No, Josefko, já idu, že – já myslím, šak už sem ti dala zahradu a tož nech bys měla po smrti aj tú Kněžihoru, dyž bych, bys – víš on ju chce aj Martin, ale hned – ale já bych, já ju dám až po smrti temu, který ně dochováte.“

„A Martin nechce čekat na smrt?“, otázala se Josefa.

„Ne – on nechce čekat.“ –

„Byl by také hlupý, aby čekal. Do téj doby, kdo ví, co se može stat. Umřete – šak nedej Pámbu – nějak náhle bez pořádku, lebo člověk ztratí řeč a potem vemú všecko páni. A tož kdo se věčil dá dnešního dňa na takovú věc? To je nejlepší rači neco na to oželit a hned v knihách, jak se patří dát opsat – já tento – dávám – jako řekněme moju Kněžihoru, svéj – no zpravit to tak, aby mohl být člověk istý.“ Domluvila Josefa máchajíc při tom pravicí, jakoby psala v knihách. –

Pak chtěla matce ještě říct, jak „dnešního dňa nesmí člověk věřit ani vlastnímu bratrovi a jak“ – chtěla jí hned pověděti jistý případ – ale matka už neposlouchala a jenom plakala usedavě. Poslední svoji naději viděla prchati v dým zklamání hořkého, trpkého. Odcházela-li od Martina plna lítosti, bolesti zbývala jí aspoň ta naděje, kterou sem

přišla rozkotat, zhroutit. Viděla hroznou skutečnost, že nemá nikoho – nikoho. – Hlavou jí to točilo a myslila, že v tom okamžiku vypustí uštvanou duši. – „Kde se obrátit včíl – kde včíl – co včíl?“ – tázala se sama sebe, když octla se venku a bezděčně nastupovala zpáteční cestu. Nevěděla vlastně ani, kam jde; vždyť odtamtud ji vyhnali, odtud také – kam teď?

Když přišla za Krčmu, ohlédla se k mlýnu a vzpomněla si na stárka Tonka, který se tam dávno, dávno pod splavem utopil. „Tak, myslím, ze padesát roků je to – a co mu hlavu poplétlo? Babuša... Babuška Kútnova.“ Od mlýna snesly se oči její k lesu, a jak uviděla dub u sv. Antonínka na strážnickém chodníku, vzpomněla si, „jak – jméno už nevěděla – na něm kdosi se oběsil – a byl to hodný hospodář, ale nevěděl si se ženú rady.“ – Viděla v duchu „Tesaříkův bor“, kde zmrzl Tesařík z Vracova – samé takové myšlenky, i na Andrysa Goldového si vzpomněla, jak divně skončil... a myslila si „dobře je ím tam.“ –

„A neboščík starý Stavjaný taky nechtěl umřít – říkával: a co tam naležíš? – co tam naležíš v téj prašnici? A jak potem rád umřel.“

Vzpomněla si na ty všecy a na více zoufalců, kteří rychle, jedním rázem život svůj ukončili; až se zatřásla, když se před ní stavěly stále usilovněji zoufalství, smrt, zkáza, konec... Nevěděla ani, odkud ty myšlenky přišly; přišly samy, samy od sebe, jako havrani nad bojiště. Ona nikdy nemyslila na zátočinu „u přívoza“, na les s takovou vysilující jasností a hrubou vytrvalostí jako dnes – a dnes až se jí nohy třesou, co jí to trápí a svírá. V duši zazněla jí slova, která jednou slyšela na kázání: Zoufalec zaprodává duši svou věčné zkáze, nekonečné smrti, pekelnému ohni – tak jaksi to povídal mladý panáček. Ano hřích veliký je to. „Pán Bůh dal, Pán Bůh vzal,“ vzpomněla si na ta slova písma, když zpozorovala, že je už v městě. Potkala starou Hajrotku, starou bábu svíčkovou, která s několika ženami chudými žila „ve špitáli.“ Stará Hajrotka měla velkou černou náplast na levé straně nosu, který rakovina šířala. Rakovina byla už tak rozlezlá, že levé oko úplně osleple. Shrbená její postava obrátila

se nalevo, odkud se jí zdálo, že někdo přichází. Zastavila se a hleděla, není-li to vůz, aby jí nepřešel. Čekala chvilku, ale on to vůz nebyl. –

„Ty si to děvečko? Vidiš, ani tě nemožu poznat,“ tak mluvila Hajrotka ku Gýstrové. Už, víš, nic nevidím na toto oko, a ani to druhé ně nic neslúží.“

„A já su to, sestro, já“ – přisvědčovala stará Gýstrová ještě celá bez sebe.

„Už doví, co sem si na to dávala; včil ně poradili aj tú vracovskú Dámku, ale pořád zle a horší co deň.“

„A malinový list a řimbabu sis už na to dávala? Říkají, že aj volí ucho je na takovú věc dobré,“ radila dále Hajrotce.

„Ale všeccko, všeccko, děvečko, medronicu, co kdo enom poradil – a odkud' ideš?“

Gýstrovou bodla tato otázka. Nepřekvapila ji, že vyšla z úst staré báby, ale bylo pojednou, jako když se ze sna tvrdého probudíme a nemůžeme hned pochopit, sníme-li či bdíme. Dřív ji ani nenapadlo, kam jde, až teď, a přemítala, proč jde v tu stranu a co se stalo tam, je-li to všechno pravda, možné – vždyť jí to snad hlavu utrhne. Chvillemi jí bylo, jakoby snila a že odkudsi letí a zas chvíli čítala okamžiky, kdy sebou zatřepá a bude po ní... Znovu zničila jí ta otázka, na niž teď odpovídala svíčkové bábě, která pozorně poslouchajíc pokyvovala hlavou a jednou rukou podpírala dýchavičný bok.

„Tak já, děvečko,“ stará Hajrotka měla ve zvyku říkat – „děvečko“ to, nebo to – „taky jsem to nemohla vydržet u céry; ešče ščestí, že sem se do toho špitálu dostala, to bylo ešče veliké ščestí. A vidiš, kde kerý krejcar ode mě vylúdí“.

„Tak ode mě Josefa zahradu – a to než ju měla, než sem jí ju dala, byla, jak by ukrajoval – navařila kafé a nate, lebo tu máte, maměnko, trochu kafé,“ ale já měla všeccko černé na bílém: maměnko děte! – Včil to mám taky tak s tú Kněžihorú. Martin ju chce a za chvílu ně vyžene. Bože, Bože, jak se ty děti zatvrdit možú nad vlastnima

rodičama. Člověk by to nevěřil, dokud to sám nezkusí. Jak sem – dyž sem ich měla malé – si povídala: až dorostú, a včil...“

„Ja malé,“ stará Hajrotka plakala už také, „jak se říká: malé děti šlapú po sukňách, veliké ale po srdci. – To dyby člověk nemusel dočkat. Ale vinohrad nedávej, to ti radím – nedávej, na druhý deň bys byla na hnoji – nedávej, děvečko, až po smrti.“

Dvě staré ohnuté postavy podaly si grčovitě pokřivené, ztvrdlé ruce s naběhlými modrými žilami a se vzájemným „potěš tě pámbu“ rozešly se různými směry.

Hajrotka se ještě ohlédla, ale pak cosi brptajíc zmizela v Bzinské ulici.

IV.

Bylo pomalu už k večeru.

Chladno pozdního dne zalezlo pod šaty a rozlévalo příjemné pocity po těle. Na západě hořela oblaka a ohnivá rozžhavená koule bořila se kamsi v náručí říše tmy, úžasu a stínů. Daleký obzor stříhal zlatými nůžkami kadeřavé vrcholky borového lesa, došky stodol byly mokry zlatem, které z nich stékalo a v drobný prach se řítilo po listech křů a stromů v černě dýchající zemi a vlhké luky. V potoku teklo zlato místo vody a po oknech kostela skákaly zlaté plaménky. Z pastvy vracely se kolébavým krokem krávy a balvany prachu zatopily olšovskou ulici a dusily kašlající z práce jdoucí dělníky.

Martinova matka přišla pomalu k synovu dvorku. Na dvoře nebylo nikoho. Když vstoupila, pod šopkou pohnuly se jen dvě slepice, pootevřely oči ze spánku a zase je tiše zavřely. Do kuchyně nebylo vidět, ač dvěře byly otevřeny. Tma škrtila zbytky světla, zákeřnický hleděla z koutů a házela útržky svého šatu v koruny stromů.

Gýstrová nevěděla, co má dělat. Má-li je prosit, aby ji nechali přes noc, má-li dát vinohrad, či má-li odejít. –

Nejistým krokem vešla do síně. Martin připravoval nápoj v putýnce pro prasata a Francka stála u ohniště; lámala a přikládala roští pod čtyřnohý rendlík, který celovaly červené hřívý plamene. Francka byla celá rozčervenalá od ohně a tlusté její tělo se tísnilo mezi ohništěm a zdí, rozdělující prostranství na síni a kuchyni.

Francka slyšíc, že někdo vešel, vylezla, při čemž pomáhala si rukama.

„Kdo je to?“

„Já, Františko, prosím tě, nech ně tu, Josefa“ –

Jakmile uslyšela Francka jmenovat Josefu, věděla už, kolik uhodilo. V duchu viděla se vítězem, jenom teď musí být rázná; železo musí se kut, dokud je horké. Neustoupnout, nepodat se. Stará musí povolit a povolí a Kněžihora bude přece její... To byly asi ony potrhané myšlenky, než řekla:

„Ne, ne, nedělejme žádné konsilium – už sem vám řekla – a tož nepřekračujte mého prahu,“ při čemž vzala ji zvolna za ruku a nedávajíc jí promluvit, vystrčila ji přede dveře, které zavřela a šla rychlým, rozčileným krokem k ohništi. Martin stanul vzpřímen u nízké putýnky, rukávy ohrnuty po loktě a z prstů kapal mu špinavý nápoj na špičky zablácených botů a na cajkové, na kolenou polátané a kulovitě vyduté kalhoty. Ohlížel se za ženou a matkou, a když tato zmizela, ohnul se opět k putýnce – jakoby ani nic nechápal. –

Nůši na sobě, stanula dnes stará Gýstrová podruhé přes práh. Nevěděla, co s ní se děje, co jí řekli, co ona řekla, proč je tu.

Na nebi zableskla se jediná hvězda, ale Gýstrové už nesvítilo nic v oči; ona viděla jen tmu. Slzy jí netekly z očí a v uši zalehlo jí jako hluk, dušený, mohutný hukot a řev řek, které ze skal se valí v hlubiny, rokle, propasti a jámy. Lidé modlili se už klekání, ale ona ho neslyšela, nevěděla nic. Nevěděla ani, žije-li, dýchá-li, cítí-li, je-li neb byla-li, sní-li. Nic si neuvědomovala, stála nehnutě – udušené slzy stáhly ji křečovitě chřtán, ona zavzlykala, ruce a nohy počaly se jí třásti, hlava se jí divoce zatočila – a nůše peřin udusila její rychlý pád, když jako podeřatý kmen skácela se k zemi...

V.

Za chvíli, když vyšel Martin s putýnkou v ruce, zavadil o svalené tělo matky. Martin se sehnul, chytl ji za rameno, zakýval s ní a tiše, jakoby se bál, šeptl:

„Maměnko, maměnko...“ znovu zakýval „maměnko... slyšíte?“...
Ale maměnka už neslyšela...

Tu Martin opřel se jako opilý o veřeje, pohlédl vzhůru, kde válela se tmavomodrá noc a blýskaly hvězdy. Jedna rozlila rychle mizící zlatou čáru po obloze, a jak zapadla do tichých, střapatých korun sosen panské zahrady, duše Martinova zaplakala tiše...

Sekáči.

I.

Bylo to v čase sena. V Rúbanicách se seklo. Tráva byla velice pěkná. Louky patřící dvorku v Háji sekly se už také.

Dvorek v Háji – či také jinak – Dvůr Vilémův (nevím proč) – ležel při cestě, na svahu Zadních hor, které se táhly vzad a nade dvorem až k Domanínu a píseckým hraničkám. Do nedávna byl to les, starý hustý les, o kterém se divné vypravovaly věci. Na pravém návrší byl les Plechovec, o němž mnozí byli by zrovna přísahali, že tam jsou zbojníci; ba, našli se dokonce i lidé, kteří od nich byli přepadeni.

„Stará Slavička, šak už je na pravdě boží a nech i tam Pámbu odpustí,“ vypravovala mi stará Šindýlková, „šla jednu z Liščích hor z plevačky – a šlo ich ešče několik. Dyž přišly až na Plechovec, povídá prý Slavička: „Ej dyby tak včil nekdo na nás padl!“ – A v tem, co to? – Zem zdála se hučet, křoviny šustotat a všecky měly strach, že by se na nich nebyl kapky krvi dořezal. Tolik šak ím ešče napadlo, aby se retýrovaly do křů. za chvílku slyšely pěkně, jak kdosi silno pískal a povídal: „Ty měly nohy“. No, a stará Slavička dušů pečetivaly, že to nebyl nikdo iný než ti zbojníci,“ končila Šindýlková.

V takovém tedy zákoutí, jaksí zapadlém, ležel Dvůr Vilémův či Dvorek v Háji, jak jej lid případněji pojmenoval. Mimo veliká pole patřila mu i širá luka v Rúbanicách a na Písecku. V Rúbanicách protékaných líným tokem Moravy se už séklo. Bylo tam mnoho sekáčů ze Znorov, Písku – i někteří Zarazičané. –

Písečané sekli na Rajcích pod jezery. Bylo jich asi patnáct: stáli v moři pokosů a sesečené trávy, která dusivě voněla v širé louky. Vůně schnoucího sena mísila se ve vlhkou vůni pod kosou mroucího divokého kmínu, ocúnu, šáchoru a jetelinky. – Tůně rybnatých jezer leskly se jako veliké oči země ani se nehnouce na povrchu. Palach a vysoká tráva na pokraji stála tiše. – Vysoká stébla skláněla se až k vodě, sahající k ní zeleným svým prstem. Chvillemi zachrastila v nich vodní slípka, divoká kačena ukázala se na jezeře a zase zmizela v palachu. Vše opijelo se těžkým tichem.

Třesavým kmitáním vzduchu snášel se dusivý závoj ticha na cesty, hráze a hrůdy. A po obloze ani památky. – Zapadla kamsi v propasti jasna, z něhož valilo se světlo kácející se v náručí vůně pokosených luk. Vrbové keře polity byly roztaveným stříbrem, listy ovroubeny zlatou ovrubou tak, že v dáli splývaly v jas a světlo zatopivší vzdálený les, srovnavší línou vlnu kopců a vrchů a zdusivší výkřik měkkých obzorů.

Slimáci zpeněnou slinou žízňě přilnuli nepohnutě na hladkém proutí, trávy chřestily ozlacenými hroty sklánějíce se k zemi a na hrázi, kolem cesty rostoucí žlutá jetelinka, mochna, divizna a koží brada vzplanuly ohněm slunce.

Jemná vrstva zlatého tepla kmitajícího a jiskřícího se ležela měkka na průhledných, tichem broušených, sluncem do dna rozpraskaných vodních plochách.

Sekáči byli unaveni prací a horkem.

Pot řinul se jim z čela a na rozhalených nadrech splývaly bohaté krůpěje. –

Široké třaslavice zrovna se lepily na nohy. –

„Ale to je horko,“ prohodil Marčík. Slova jeho zůstala však nepovšimnuta; aspoň nikdo na ně neodpovídal.

V tom zazněl křik.

Znorovjané se bili. –

Všichni hleděli v dál, kde kmitali se v třesoucích proudech vzduchu opilí Znorovjané, v bílých širokých třaslavicích a režných

košilích (z dálky vypadalo to jako roj naháčů). Kosy chvílemi bleskly vzduchem a bylo slyšeti řinkot. To zaujalo i Písečany, kteří hleděli na tu půtku tak řežnou a nebezpečnou. Kosy se jen křížily, postavy bijících se hned ohýbaly, týčily, padaly, rostly, odsakovaly a v před se hnaly. Jedni pobíhali z místa na místo nebo utékali nebo křičeli.

Dálkou zdušené tvrdé nárazy kosisk a pronikavý chřest kos rozlévaly se vzduchem. – Kmit, svist, chřest. – Až dech se tajil. – „To sú sakramenščí chlapé,“ pravil zas Marčik, „dyť sa rozsekajú“.

V několika okamžicích vše utichlo a jen jeden hospodář jdoucí cestou oznamoval, že jednomu usekli celé lýtko: „Víc sa nestalo,“ dobromyslně dodával, „enom nekeří majú ešče rozsekané hlavy a jeden, tuším, dva prsty useknuté“.

Písečané zase dali se do práce, ale rozmlouvali, činili poznámky o odbyté řeži, vzpomínali a povídali. Starý Marčik povídal, jak on a ještě někteří kamarádi – „tak Josef Búrek, co mu říkají Šugarec; šak ešče žije, a ten by také mohl ledacos povídat. Tož,“ a Marčik pokračoval, „dyž sme my přišli z vojny, tož hned první nedělu aló k muzice. Moja stará také tam byla, já sem sa na ňu ale ani nepodíval. Pohněvali sme sa trochu. Ale co čert nechtěl? Repík „Gula“ – co si potom vzal tú popelářovu Kaču – začal sa kolem ní točit a kdesi cosi – a to ňa sa jako netento, nelúbilo. Ale on milý Gula jak by naschvál pořádem enom s ňú tancoval. Mě to už dopalovalo. Dyť sem jí aj z vojny psal a ona ňa. A tož já povídám Búrkovi: „Ty Jožo, počuvaj, Gula má chuť na grúl. Nenatočíme mu ho? „Kdo? Co?“ hned sa Joža ptał. Já: „No Gula Repík,“ a povídám mu co a jak. –

Ale to ste měli vidět. – Šentyš praščél a sesle lítaly a Gula ich odnesl ani nevím koléj. Sami dva sme celú hospodu vymlátili a enom sme tam s muzikantama ostali. A ešče při všeckém bylo to veliké štěstí, že bylo tma jak v měchu. Gula vyběhl ven a ztratil sa hned; skováł sa do jeteliny. – Ale dyby sme ho byli dostali – i – krucaj –

třeba sme aj s Búrkem mohli být v „Hačanech“. A od téj doby už s mojů netancoval,“ končil Marčik celý rozohněný, jako by mu zase nastávala podobná pračka.

Jurka Dobřickůj poslouchal napjatě výkladu starého Marčika. Cítil v duši potřebu něčeho podobného. Bušilo mu tam: hněv, bázeň, strach, lítost a to vše od včerejška. Viděl totiž svou galánku Anču Sytovou, která sloužila u krav ve dvorku, včera mluvit se správcovým synem.

Jura seznal se s Ančů tu ve dvorku. Padla mu do očí mrštná, trochu rozpustilá ta dívka samý zpěv a dovádivost. Zajíkal se v řeči, když jí pohlížel v krásné velké, výrazné tmavé oči, na opálenou, ale jemnou kvetoucí tvář. Až dech se mu tajil, když poprvé položil jí ruku kolem pasu a ona přitiskla se mu na statná dvacetiletá prsa. Cítil, jak byla teplučká, horká. Chtěl jí tenkrát políbit a nemohl; tak mu učarovala, tak ho okouzliła. „Ančo, máš ňa ráda?“ – ptal se jí jednou podvečer a ona jako šílená vrhla se mu kolem krku, tiskla ho a líbala a pak odběhla.

A on tenkrát poprvé pocítil v celé síle, co v ní má a jak ji má rád – že bez ní nemohl by ani být, vždyť byla jeho dechem, cítěním, jeho duší.

Zavíral oči, když si ji představoval, a viděl již v duši, jak oněmí ten dvorek, až po návratu svém z vojny odnese toho drahého sirotka – tu zpěvnou duši s tím silným, zvučným hlasem k sobě navždycky.

Bylo věru až podívno, kde ty písňě brala. „Od svitu do smrku“ zpívala a stále jinší a jinší. A děvčata, jak ji slyšely, šly hned s ní zpívat.

„Podme, Anča zasejc zpívá,“ sbíraly se kravařky ku zpěvu za Ančů. A nyní mohl dvůr zrovna spadnout. Znělo, hřmělo, dunělo, hučelo to stájemi, dvorem, polem, lesem a ještě na Súdnickách to bylo slyšet. Anču snad si nebylo možno už ani jinak představit než zpívající. „No, co bych si nezazpívala! Chudobná být, nic nemět a ešče smutná? – to nehraje,“ říkala, když jí někdo pro to domlouval.

S Ančů zastal tady Jura včera správcova syna Gustava.

Gustav studoval někde v hlavním městě a nyní byl na prázdninách. Nebyl ani hezký ani škaredý a kravařky, když se hádaly, je-li takový nebo makový, rozhodly: že všeckým krásu nepobral a že aj na panské telata nechal“. –

Gustavovi padla Anča do oka, a kdo ví, jaké vzniklo v něm předsevzetí. Ale tolik dobře si uvědomil a dovedl oceniti, že se mu velmi zamlouvala. Nemohl celou noc usnout a v očích vystával mu zjev krásné kravařky. Myšlenek přival celým splavem hučel mu v hlavě. Nedovedl si je ani dobře uvědomiti, a už přišly jiné. – Viděl ji, jak prala u studně; stála u nízkého hrotku, bosá, prostovlasá, zcela po lehu oblečená. Vlasy měla rozházené, ale právě tak se mu nejvíc líbila. – Přitiskoval oči, jako by mu je chtěl někdo vypáliti a viděl její lýtka, silná, načervenalá a jak se shýbala, jak se jí šorec odhodil a bylo viděti bílý rubáč, oplécko viselo svisle od krku, pak jak se zvedla a oplécko zůstalo rozhrnuté. Roztahovala bílou roušku, kterou doprala. Držela ji chvíli před sebou a přehlížela. Fěrtúšek tiskla pevně mezi kolenama, až se jí nohy rysovaly. Pak šlehla asi dvakrát rouškou, pustila šat a jednou rukou zadělávala si vlasy za ucho.

Gustavovi vše tak dopodrobna se obnovovalo. Byla tak rozkošná, svůdná a Gustav se zachvěl. Tento její obraz vryl se mu do duše neúprosně: s trochu pootevřenými ústy, z nichž bylo viděti husté, zdravé zuby, a s vlasy do tváře padajícími.

A zas jiné myšlenky. –

Gustav připadl na nové a nemohl usnout. Vstal a stoupl k oknu. Noc byla tichá, od Plechovce šoumalo vlhké dusno lesa do údolí a na dvoře spalo kde co, i psi. Jen v jedné stáji kmitalo malé světélko. Gustav díval se směrem tím, pak – ani nevěděl, že oblékl kalhoty.

Už chtěl brát kabát, ale vzpomněl si na cosi a vysvlékl se.

A již byl myšlenkami v městě. Vzpomínal na rozmanitá dobrodružství, jež „spojená obec pasekářů“, tak si říkali jeho veselí kumpánové, podnikala velmi často. Cítil to dusivé, těžce páchnoucí ticho úzkých ulic zapadlé čtvrti; někde ve vikýřích přes zastřená okna blýskající matná světla a hlučné kroky povykujících nočních

výletníků. – Prochvívalo to jím zrovna – rozjařovalo vilným teplem. „To byl život, to je život, jádro, jádro,“ pletl a blábolil do peřiny a hned sebou hodil na znak a řekl „hňup, trouba“ – Vzpomněl si na svého kamaráda, který mu chtěl dělat kázání o mravnosti, citu a podobných věcech. – „K smíchu!“ – nedomyslel však, a mrzutě opět uleh. Pozdě k ránu teprve usnul. Probudil se dosti pozdě, byl však všecek mrzutý, a když mu stará domácí služka přinesla vodu a přála dobrý den, ani jí neodpověděl.

Celý den byl roztržit. Myšlenek nedovedl soustřediti a jako hustý déšť padaly v myšlení jeho vzpomínky na Anču. Již měl i zlost. Kouřit mu nechutnalo a po obědě zbil psa. Vše málo platné. Stále bručel, byl nespokojen, až matka se nad ním pozastavila a tázala se, co Gustáčkovi schází. Týž však něco odvětiv, odešel do lesa. V nohách mu zašustěla ještěrka, nad hlavou s hvizdem přeletěla žluna. V tom bylo slabě, ale jasně slyšet jeden hlas:

*Nad Jaborinú,
nad tú dolinú
žala má milá,
žala má milá
trávu zelenú.*

*Jak ju nažala,
tak povídala:
pomož to na mě,
potěšení mé,
nemožu sama.*

*Já í pomáhal,
tak í povídal:
čí si, děvečko,
čí si, děvečko,
k vám bych chodíval. –*

Víc nerozuměl, splynulo vše ve více hlasů. Pomyslel si: To Anča zpívá. Šel dál a den mu byl nesmírně dlouhý. Nudil se děsně. Čekal toužebně večera, ač nevěděl určitě proč. Však to proč ho tak neznepokojovalo. Zcela instinktivně věřil, že večer nastane obrat a že něco musí začít. Plánů nepotřeboval, jen večer, večer... Na zemi uchopil kus klestí a vrhnul jím po prchající veverce. – Už kdyby byl večer – opakoval si v duši, v jejímž prázdnu cítil tmavý kout, z něhož dnes něco musí vzejít. Jako pavučiny se to trhlo a jako mlhy to bylo neurčité, nejasné. –

Vcházel právě do vrat a uviděl Anču, která sedíc na prahu stájí, vyšívala. Přišlo mu kolem ní jít. Již byl skoro u ní a čekal jen, že zvedne hlavu, řekne „dobrý večer“ a on se zasměje. Ale ona nic, podívala se na něj ostře a šila dál. Překvapilo jej to, čekal určitě, že jej pozdraví. – Co teď? Už je u ní, už by byl přešel, ale dodav si odvahy, zastavil se a tázal:

„Co to děláte pěkného?“

Děvče se na něj nepřiliš pěkně podívalo a odvětilo též nepřiliš přívětivě:

„Šak vidíte.“

„Vyšíváte, vyšíváte,“ blábolil už, ani nevěděl co, „a to je pěkné,“ žasl a do upřímnějšího tonu se nutil. „A tak drobučké to děláte; že si tím oči nezkazíte.“ –

Děvče pohnulo dolním rtem, u očí shrnula se jí kůže, jako by chtěla říct: „Ty také mluviš, leda huba tanec měla.“ –

Potom však to složila, jakoby nechtěla víc svou práci obdivu mladého pána vystavovat a dodala: „šak už toho nechám, není na to vidět. Než sa člověk nadá, je tma.“ Při tom vstala a postavila se, jakoby se chtěla natáhnout a rovnat.

„Bože, Vám je“ – „snad ještě takový den krátký!“ nutil se do hovoru Gustav. A málem by jí vykládal, jak se dnes nudil, jak umíral dlouhou chvílí a že na ní vzpomínal. Hned si však připadal nejpapný, káral se, že nezačíná jinak, že mluví s ní jako s nějakou nervózní

dámou a zlobil se, že nemůže přijít do svého živlu. Kdyby jej tak viděli kolegové! Ti přece jej znali jako kapacitu. Ti by se smáli!

Vše to přeletělo mu rázem hlavou.

Hezká kravařka chtěla odejít.

Gustav vstoupil za ni, hlas se mu chvěl, chtěl ji štípnout do tváře a zase neštípl. Zlobilo jej ticho a klid, který odevšad dýchal a mocně se na něj hrnul. Nikdo nepřicházel; v chlévě bylo úplně tma: bylo slyšet jen krávy přežvykovat a teplý zápach hnoje. – Teď chytil jí za líce, ona se uhnula a v tom to uviděl Jura, který šel kol stájí. Zdálo se, že hledá Anču, ale že neví, co má dělat, když tam vidí toho člověka, který se mu rázem zprotivěl, zošklivěl. Byl na váhách, má-li se vrátiti, nebo jít dovnitř.

Ze všech nesnází pomohla mu Anča, která beze všeho se na něho obrátila, nevěšmajíc si více Gustava, který musel odejít. Jeho neopětované „s bohem“, znělo chabě, nazlobeně. Šel jako pitomý, jako zmámený, že klopytl o kámen. „Měl jsem chlapa odbýt“, zlobil se, že tak neučinil.

Zatím však domlouval se Jura s Ančú.

Podezřívá ji, protože se k ní Gustav choval tak důvěrně.

„Co s ním máš? Co!?“ rozezleně se doptával Anče; oba se měli tak rádi a nechápal, že se jí lépe líbil Gustav, ten zežloutlý, vyžilý hejsek.

„Co s ním máš?“ opakoval tvrdošijně.

„Ale di, ty zbrkloňu hlúpý! Co bych s ním mohla mět? Přišel a přeca víš, že je to správčůj syn; ale šak sem ani nepočúvala, co glábosil.“

„A dyť ťa chytal aj za líco,“ a Jura stískal v pěsti prsty, až to chrupalo. „Víš, Ančo, to ňa nedělej! Já bych ho zabil a ty bys byla neščasná!“ – Ještě dlouho jí vyčítal, až se Anča dala do pláče a Jura zatínaje pěsti hučel: „Ale ten panský nemehlo nech si dá dobrý pozor!“ –

II.

To viděl včera a dnes toho měl plnou duši. Nevěděl, co počít, však odpustit, zapomenout mu to nesmí.

Proto naslouchal tak zaujat výkladu starého Marčíka a připadla mu myšlenka, že to je to pravé, co by měl udělat také. Zbít, vylít si zlost, a sevřel skráně a zaskřípal zuby. Den mu byl dlouhý a byl rád, když nastal už večer a mohl odejít do dvora.

S Ančú moc nemluvil, seděl na nízké dojačce a hleděl zarytě do země – Anča sotva při něm dýchala. Cítila přec, jak ho má ráda a „včil, do ví, co si myslí“.

„Jurko, hněváš sa?“ tázala se ho.

„A, co hněvám, ale tož – ty – dyž ten,“ nesouvislo ze sebe vyrazil.

„Já mu kdesi nohy zpřelámu, lesti se na tebe ešče jednu podívá.

Neščasný,“ a zase tiskl tak prsty až chrupaly.

„Ančo,“ vrátil se do klidnějšího tónu, nedělej mně to víckrát, prosím ťa, víš, že za sebe nestojím.“ –

„Ale di, co ti nemám dělat, dyť sem ti ešče nic neudělala. – No, jak možeš to říct,“ již sama chtěla záporně odvětit, když Jura rychle řekl:

„A možu.“

„Dyž možeš, tož možeš,“ dodala Anča a kvapně odešla.

Jura ostal sám. – Vzpomínal si, co to řekl; proč Anča odešla? Vzpomínal si na celý ten případ: jak ji zastal, domlouval, ona se smála, pak plakala a jak jí to do očí řekl. Myslel si hned, že to nebylo nic zlého. Nebylo, nebylo, nebylo, tvrdošíjně v mysli opakoval. Ale šak ona sa ho neprosila, aby ju ščípal, zase mínil. Ale dyby nechtěla, nebyla by sa nechala ščípat, zas podezříval.

Vlna myšlenky šlehala kvapně vlnu druhé, desáté, sté. – Jedna za druhou se hnaly. Hned myslil, že jí ublížil, hned, že nic neřekl a že Anča je vzdorovitá, a hned, že přece jí to říci neměl, poněvadž to nic nebylo. – Konečně mu tak z ničeho nic napadlo, zda jí má rád, zda

ona jeho. – Usmál se tomu, pak polilo jej horko po čele, až se ulekl. Pochybnost, lítost, bolest dráždily jej v očích, nutily k pláči. Vyšel ven do polí, šel po Súdnskách dále. Na nebi plály myriády hvězd a z blízké panské zahrady voněla reseda, jejíž vůně byla těžká, dusivá, omamující. Šel bezděky až ku plotu zahradnímu, opřel se o něj a díval se nedívaje v pustou noc. –

Oči měl plny slz, velikých slz a nevěděl o tom ničeho. Prsa měl rozhalená tak, jak přišel z práce. Chlad projel mu kostmi, ale on stál dále, stál nehnutě, jakoby po celodenní úmorné práci nepotřeboval odpočinku.

„A just, just, jí na truc nepůjdu spát,“ myslil u sebe, pak ale mu to přišlo náramně směšným a dětským. „Co jí do teho, lesti sa vyspím, lebo nevyspím?“ A zase napadla mu ta myšlenka, zda ho má ráda. Ale hned se ohnal rukama kol sebe a zabručel: „ale“ –. Bylo v tom bezděčné uvědomění a konečné utvrzení, že příčinou všeho toho je jen Gustav. Měl mu to říci, aby mu to nedělal, ale ne – zbit, zbit ho musí, on cítil přirozenou, nezbytnou toho potřebu v duši nepozoruje, jak drápy žárlivosti hloub a hloub se mu v ni vrážejí. On ho musí zbit, aby si pamatoval, ne, to mu neodpustí, a Anči musí dát pokoj. „Včít, když jsem í to řekl, tož –“ nevěděl jak domyslit.

Na třetí den šli zase séci a za nimi měly přijít dvorky (kravařky a služebné ve dvoře vůbec) sušit seno. Anča přišla s nimi. Přišlo jich asi osmnáct. Jura nemohl se odvážiti promluviti, chtěl Anču poprositi, aby mu odpustila, že se unáhlil, ale nemohl, bál se, že by se lítostí rozplakal. Anča také nepromluvila; sušila, obracela seno a zpívala s jinými.

*Šumárník, Šumárník,
nad Šumárník chodník,
pověz ně má milá,
kady mám k vám chodit - ? –*

Jura nepoznával a nevnímal té písně. Jen její měkká melodie naplnila jeho duši, avšak nemohl složit těch slov v myšlenku. Nesmírná, veliká, drtící lítost jen rozlila se mu v oči, ústa, chřtán a sevřela prsa.

Dýchal rychleji, hlavu rozehřívalo mu dusné horko, div se neudusil. V očích ho to páliło a stahovalo krk. Sekl roztržitě, chvílemi vztekle zaťal kosou a celý se téměř potácel.

Dvorky byly nyní na druhém konci louky tak, že je křoviny z části ukrývaly.

Jura počal brousiti kosu a díval se směrem k děvčatům, mezi nimiž rozpoznal široký fěrtoch Ančín. A co brousil, viděl blížít se od lesa panské vozy s voly velikými, bílými. Na prvním voze byli však dva lidé. Napřed myslil, že to dráb Kmínek, pak však poznal, že je to Gustav, který nemoha Anče doma ve stájích najít, vyhledal ji tady. Po nezdařeném totiž pokusu, jež pokazila mu nálada a Jura, čekal dnes dlouho u okna, až vyjde; když ale dlouho se neukazovala, odvážil se do stájí, kdež vyzvěděl, že je na lukách.

Právě vypravovali se tam volaři, proto přišlo mu to vhod tam jít. Konečně doufal, že tam lépe s ní bude moci promluvit. A v tváři jeho jevil se jakýsi nádech divoké touhy, žádosti, přání, vášně, která vtírala se mu v duši slovy: „dnes, dnes –“ a zase tak nejasné, v konturách hrubé jako ten večer. Až se zachvěl na celém těle; když se přiblížili, seskočil z vozu. Poopraviv si však šat, pánovitě vykračoval k dělníkům v jedné ruce vrtě holí.

Sekáči tiše si šeptali, že on bude nyní asi zastávat pana správce a uctivě jej pozdravovali.

Gustav obešel louku a blížil se od sekáčů k děvčatům. Všude něco řekl, zažertoval, jen Juru minul. (Jen když zašel, kousl se do rtů se zlostí; pak se však zasmál, jakoby se káral, že by se mohl s takovým chlapem zabývat.)

Jura sekl dál, Gustava nepozdraviv. Ani nezvedl hlavu a jakoby radost měl. – nevěděl sám z čeho.

Když Gustav zašel k děvčatům, zvedl se Jura a jal se brousit kosu. Od děvčat nebyl teď daleko. – Brousil a jakoby se bál pozvednouti hlavu, vytáhl obočí a díval se tak k děvčatům.

Gustav žertoval s Ančú a Jura slyšel, jak se oba smějí. A ten smích ho tak trhal a naplňoval zoufalou hořkostí.

„Mňa, mňa sa směje!“ myslel si Jura, když viděl smíchem rozpálený obličej Ančin.

„Chrtánu panský – počkaj, počkaj!“ šeptal neuvědoměle skřípaje zuby.

Gustav odvážil se přibližovati k děvčeti, dotíral zrovna a hrubě se smál. Anča ustupovala a pak se také smála. To považoval Gustav za dobré znamení; přestupoval z místa na místo, ruce se mu chvěly a štípl Anču po druhé za líce.

Jura již chtěl tam utíkat, však zdržel se, ač jím to jen hrálo, dech se mu tajil, prsa dmula a náramně se potil. Chytl se za hlavu, měl ji horkou, mokrou. Již nemohl odolat; on cítil cosi zlého. Nohy se mu chvěly a palčivé sucho zalilo mu chřtán.

Tu Gustav chytil Anču kol pasu a vyzvednuv ji chtěl ji povaliti v kupu sena a vypouštěl ze sebe slova plna smíchu. „Jen počkej,“ bylo rozuměti. –

Sekáči v tom se ohlédli a spatřili Juru, kterak právě doskočil k rozohněnému Gustavovi, jehož kosou zasáhl do prsou, až se mu tam s dutým chřestem zalomila.

Gustav padl k zemi a kosírek, červený kosírek krve vytryskl v oblouk. –

„Juro, Juro, sakramencký chlape, co děláš?“ křičeli sekáči zmateně.

Jura utíkal směrem ke Kučovánkám a dále, až zmizel za chvíli ve vysokém podrostu olší, březí a vrb, jímž proudí Morava.

Kaňa blatnická.

Strýček Ščepán Pěňčík rádi si upili. Když mohli enom paty z domova vymknút, co by stará neviděla, už byli u Hirša: „A tož za dva,“ porúčali. Ale radši než gořalku pili víno.

Zvláště blatnický roháč. Na ten dyž si vzpomněli – až hlava se ím zkrútila. S toužebností proto očekávali, až panáček ohlásijú: na tolikátého a tolikátého připadne nám svátek svatého Antonína, procesí vynde v sobotu. Tam idú procesá odevšad, aji z Uher, a taky strýček nezameškali nigdá ít. Nejhorší ale potíže ím způsobila otázka peněžní.

Jejich stará, jako Pěňčíčka: „No tož di, Ščepáne, esli chceš. Upeču ti buchticu, vem si kúsek chleba, aji třebas masa uzeneho a di, di se pomodlit; já nepůjdu – nedošla bych tam.“

Ale strýček o buchty nestáli.

„No dáš-li nějaký ten groš, tož se vypravím.“

Na peníze byli zas tetička skúpá. Ono ich taky moc u Pěňčíkú nebylo. Měli sice bývání, kus pola, lúku a šest záhonků zahrady, ale přece zbytkú nebylo. Pravda nestalo se nigdá, že by snád' nebylo do čeho kúsnutí – to né, ale, no nešlo to zkrátka, jak by si kdo myslél. Děti byly už z domu a oni byli už staří – to to bylo. Stará Pěňčíčka byli záhončlivá a šporovná žena, ale lidé povídali do ví co: že umijú víc než chleba jest. Že prý krávy ím kapnút ani ze štrycha nemusijú, ale přece že celý rok máslem mastijú, mlíka majú plné látky a na misách kule putru, ale prodat prý to nemožú. A kdo by to taky od nich jedl. Šak by vám dobře Vaculíčka pověděla.

Tož vám ide jednú, a nic si nevšimla ani, že je poledně. Jde teda k Pěňčíkom, že vypošcat si ohrabečnicu, akorát mlátili. Přind' a k vratom, slyší sr! sr! sr! – jak dyž se dójí. Ale ešče nic í nenapadlo. Najednú otevře dvírca a tetička Pěňčíčka sedijú na stoličce, na vratoch majú pověšenú trhákovú plachtu a sr, srr, srrr! – dójili

z trháků... A lidé povídali, že aj peníze tam kdesik v pančochách plesnivijú. Strýček ale nebývali při penězoch a dalo im to taky než dostali na paklu tabáku a trochu téj šedivěj, negdy aj něco prodali pod ruku: půl štvrti cibule, lebo kopku česneku; ale přece to dycky nešlo.

A v takových potížích byli i letos.

Nevěděli odkúd' enom peníze vzít a trpká lítost a zoufalá bolest zalivala jim chřtán horkost'ú, když si vzpomněli na roháč. A ten im už nechtěl z hlavy. Dyž se Antonínka blížilo, už oni začali naň myslet; tak im to přišlo samo od sebe. Jak laštůfka dyž na jaro přiletí, taky í žádný neříká, aby letěla. A tak bylo teda aj se strýčkem a s roháčem. No šak taky kde! U Icka nebylo takového vína k dostání! A takové víno a za deset grejcarů štvrtka. Jak by im do čela cosik udeřilo – a peněz přeca nebylo. Už opravdu mysleli, že tam letos nebudú.

„Ze starú není řeči,“ a sami si nevěděli ani rady ani pomoci.

Býl už pátek a v sobotu se mělo ít.

Strýček byli zoufale nečasní, když v sobotu z rána rozhoupaly se zvony, na silnici zaleskly se křížky červených korouhviček, mezi kluky zabělalo se plešaté čelo starého Kováča a nad cestu, luže a otýpky nesl se prachem zvučný hlas staršího bratra:

*Ty si náš laskavý otec,
patříš na blatnický kopec,
na oltáři slavně stojiš,
Ježíška v rukách držíš ...*

Strýčkovi vyhrkly slzy, zavřeli honem dveře, za nimiž zmizeli, aby se nemuseli ešče rozplakat. Celého odpoledňa nebylo po nich v plevačce nic. byli jakýsík nesvůj. K páté hodině však nedalo im to pokoja a zvihňa se od záhona, povídajú, že se půjdú podívat na dobytek.

A šli – enem ne dívat se na dobytek.

Přiřnda dom rozžali si svíčku a aló do komory. „To by bylo, aby ona neměla peněz – ona a peněz nemět,“ mysleli si strýček postavjá svíčku na bečku, „šak já ti ich nandu“.

A skutečně strýček nehledali dlouho a našli za roštem špinavý konopný míšek a v něm dva papírky (dva zlaté). Skorem to jimi zalomcovalo; dostali strach a kolena se jim začali třást. Strýček v tom okamžiku provedli krátký duševní boj: mají vzít oba lebo enom jeden papírek. Rozhodli se však brzo, a to pro oba. „Ano, just a akorát,“ mysleli si, „dyž ty tak, tož tak –“ a byli rádi, že roháč budú zungat a že se pomstijú ženě.

Vezňa sváteční vestu, zastrčili papírky, když se dobře ještě na ně podívali, za podšívku a večer jak by se to samo sebou rozumělo, polo k sobě polo k ženě řekli: „Ty stará, tož ně ráno zhurkej, abych nezaspál.“

„Ná a co budeš?“ ptali se tetička. „Co máš nastrážené na zajíce?“

„No co? Půjdu přecik. Tak je škoda dňa, dyž člověk může něco udělat a v nedělu beztak nic nezameškám. Vypravím se a přede dněm půjdu,“ strýček neřikali už ani kam; rozumělo se to samo sebou.

Tetička neřekli bé, cé, ale nechtělo ím to jaksik do hlavy. Měli podezření proti strýčkovi. „Hola! V tem musí neco byt,“ pomysleli si – a nemeškaja, skoro hupkem do komory – chytnú za rošt – vytáhnú míšek, ale míšek prázný.

„A tož tak, ty pobožný pútničku, tak, ftáku!“ Sebrali se a šli do sednice, sedli si k oknu, opřeli se rukama o kolena a rozmýšlali: „Co včil?“ Napadlo jim hledat. Ano, hledat musím. – Tetička věděli, že si strýček oblečú nové šaty (jak se svátečnímu obleku, třebaš byl sto rokú, obyčejně říká), a otevřeli truhlu, začali v ní háby zpřehazovat a převracat. Když už aj vestu probantovali, vyběhli ven do síně a honem začali hledat mezi škartníkama, kabelkama a papírama od kupca, co měli na slaměnce a škrk potem kúsek papíru a zpátky k truhli a zas všecko pěkně urovnali a strýčkovi nic neřekli, jak by se ani nic nebylo stalo.

Strýček po půl noci sami se zbrchali, oblékli a šli. Stavili se ešče pro Menšíka a šli. V Kruhoch chytili se po vestě, po kapci a dyž namakali papír, povídali si: Mám ich. –

Za Pískem: Sú tam. –

Za Ostrohem ještě je měli a pod Blatnicú též.

Do Blatnice přišli na ranní a po ránu hybaj hore na kopec. Nešli ale hned na roháč; zašli do kapličky sv. Antonínka, aby ho aspoň viděli, a aby poděkovali za všeko, aj za ty dvě zlatky. Strýček zpomeňa si na to, mysleli si: „šak ich zaslúžím“.

Pomodla se, nabrali si u studýnky do baňky zázračnej vody a mířili k búdám, kde Blatničané šenkujú o púť roháč.

„A kde ty už, Ščepáne?“ volal na strýčka Pěňčíka Menšík, který teprve šel na kopec.

„A tento – do Kaně Galilejskéj,“ zažertovali si Pěňčík a skoro lehkým krokem šli dál.

„No enom at' z teho néni inší kaňa – třebaš blatnická,“ volal za ním ještě Menšík, ale Pěňčík už nedbali, v krku ich enom lechtalo a oči utkvávaly na veliké doškové střeše búdy sedláka Kuřina.

Strýček ještě jednou chytili se za kapsu a už byli v búde.

„Pochválen buď Ježíš Kristus“ –

„Na věky amen a vítám vás pěkně,“ děkoval Kuřina.

„Děkuju pěkně, vítám vás taky – no tož ně tam nalejte, máte-li co,“ porúčali strýček, sedaja za stůl.

Kuřina postavil před strýčka víno a povídá: „A šak vy ste ze Bzenca, pravda?“

„A tož co dyž su? – Su – su ze Bzenca,“ přisvědčili na konec Pěňčík trochu nakvašeně v pyšném vědomí, že mají dvě zlatky.

„No néni snáď zle skrz optání,“ – vysvětloval Kuřina, – „já enom proto sa ptám, že tam znám některé hospodáře. Tehoto – Ventrču – honem jak je mu –?“

„Francka?“ pomáhali.

„Né.“

„Tož Jožku?“

„Ale taky ne.“

„Tož Honzu.“

„Ano Honzu“ – rychle dodal Kuřina, „a Pospěcha a ešče nekeré“.

„A Rúčku, né?“

„Kerého?“

„No kerého? Tož Pavla přecik – zpěváka.“

„No taky,“ ale bylo vidět, že lže a že nezná toho vyhlášeného zpěváka, jemuž nebylo rovno daleko široko.

„A jaké máte tam u vás zboží?“ – ptal se Kuřina.

„Hm, jaké?“ strýček zapalovali si do fajky, „jak kde; ukážka byla pěkná, ale včil to za moc nestojí. Cibula nebude jak inší léta a marijánek – ten kór – darmo mluvit“.

Kuřina se strýčkem vykládali dál a Pěnčík pili čím dál, tím víc. Nehleděli ani na Kuřinu, kolik si už čárek na futře do sklepa napsal.

„A piš!“ mysleli si strýček a dopili.

„A just a just a – jak duha. – A budem nebudem, světa nepřebudem, a nalejte ně!“ zavolali na Kuřinu a ukázali na prázdnou sklínku: „Furt lejte,“ zas veleli, a zvihňa ruku nad hlavu, spustili:

Na prostřed uličky

ale co!

bralas ně hubičky

ale co!

„A ba, nač bych byl smutný,“ a pili zas, roháč jim letos chutnal náležitě.

„A vy, Kuřino, znáte vy ně, kdo su?“ furiantsky se tázali, „znáte vy ně, jak se menuju?“

„Ná, mně se zdá, že –“

„No, co se vám zdá? Co?“

„Jurečka! Né?“ pravil Kuřina.

Strýček se naduli, jak holub, natáhli pysky a mávli rukou: „Pšoc! Pšoc!“ a zařehtali se. „Kde, Jurečka – Já, Jurečka? Tož vy ně neznáte

– opravdu? Sakraholte! No, tož vy ně neznáte – jako. To sem nemyslél. Ale Jurečka nejsu – ale kde – Jurečka, kde to hledí! Co bych byl Jurečka, dyž né, dyž nejsu Jurečka, a víte, co je u mě ten celý Jurečka? Ani, ani tolik,“ puk, puk zapalovali si a ukazovali zbytek ohořelé sirky Kuřinovi. „Ani tolik, abyste věděli. A píte a nalíjíte a přineste, šak“ – kroutili hlavou ze strany na stranu a pak zas jakoby si zpomněli na něco. „A tož vy nevíte, jak se menuju? Jurečka né, oho Jurečka, nigdá Jurečka! Oho, oho! Ale na, pí, Kuřinče!“ podávali mu sklínku a rozlívali po stole.

„Kuřina, Kuřina sa menuju,“ opravoval Kuřina strýčka Pěňčíka.

„A to je jedno! Kuřinec sem, Kuřinec tam, enom pí, a – šak tento – a co bys nepíl. Furt pí a pí, dyž Pěňčík dává, Pěňčík a ne Jurečka. Co myslíš, že je Jurečka všeccko a Pěňčík – oho!“ Bác! Na stůl.

„Slyšíš“ – strýček už tykali – „dyž sem se ženil, tož se jalovica zabila a všeccko – A co on, Jurečka, má krávy – cha, krávy – cha – trty a né krávy,“ zasmáli se vesele strýček a nechali hlavu skloněnu na prsa. „Trty, a moje sú, sú jak zd’a. A Jurečka víš co je, u mě? Lunt je, lunt a ešče jednu lunt, lunt a zas lunt! – A já, Jurečka?“ překočilo jím. „Pěňčík – to ano, Ščepán, Ščepán Pěňčík,“ usedli zase a spustili hlavu na prsa, jakoby přemýšleli, co ještě by moudrého Kuřinovi měli říct. Bylo vidět, že měli dost, ale pili a vykládali v přestávkách, v trhaných nesouvislých větách. Kuřina už ani velice nepočúval. Už se zdálo, že spijú, ale zas si na toho Jurečku vzpomněli. „Jurečka, Júrečka,“ prodloužili ú – „Jurečka se musí přede mnú – víte, Kuřino, co musí Jurečka přede mnú? – Skovat se musí, skovat, ano, desetkrát skovat.“ –

„No já nevím,“ pravil Kuřina.

„Co nevím, co nevíte? Skovat, povídám; oho, ešče ho není,“ a udeřil se do prsou, až to zadunělo. „A tož ty, ty si myslíš,“ začal zas tykat, „že enom Jurečka, a Pěňčík nic. To bych chtěl vidět. A co já nemám peníze?“

„No tož ukažte,“ chytil se těch slov Kuřina.

„Chceš vidět? Tu sú,“ a držel kapsu. „Oprubuj.“

Kuřina cítil papír pod prsty.

„A chceš ich vidět, a tož se napíj a nalej ně aj do baňky. – Donesu ti taky – donesu stará – roháča ti donesu. Ichu!“ a strýček začali zas zpívat:

*Přišel ťulala,
abych mu dala
pávovo pérko
za půl tolara.*

*Už ten ťulala
to pérko nosí,
co sem mu dala
za patnact groší.*

Pěňčík stále dobývali se do kapsy a klátili se při tom dopředu, dozadu. Kuřina donesl už víno, ale peněz dosud neviděl. Zůstal stát před strýčkem, stále hledajícím a myslel při tom na patnáct čtvrtek, které už vypili.

„A abys teda věděl,“ vypravil strýček ze sebe, zaklátili se zas a škrk! Zlostí roztrhli kapsu a vydělali papírky – červené dva papírky z cigórky.

V tom okamžiku vykourilo se strýčkovi několik čtvrtek, v hlavě jim zadunělo a líce se jím stáhla jako žíznícimu. Usedli zpátky a otevřa hubu dívali se upřeně na Kuřinu, jenž se založenýma vzad rukama na ně hleděl, nevěda co na to říct. Strýček chápali vše, ale přece vybídlí Kuřinu, aby se na to podíval.

Marné bylo však už dívání a přehlížení. Kuřina vylél zpět nevypité víno a pustil se do strýčka. Strýček ovšem řeči pozbyli, štkalo se jim z roháča, kroutili hlavou a chvílemi ztěžka oddychovali. Kuřina však dorážel stále. Pěňčík poslouchali, zas kroutili hlavou a pak z nenadání dali se do pláče, lítostivého pláče.

Sami nevěděli, co vše následovalo a jak se domů dostali – nikomu však nic neřekli.

Ale konec blatnickéj kaně přece vyšel na vodu. Kuřina zkázal po Menšíčce asi za týdeň, „že esli strýček ty boty chcú mět, tož aby poslali rynský dvacet nových za víno, co vypili. Ináč, že ím ich nedá a že ich za týdeň prodá.“

Jak to dopadlo doma, to už nevím, ale strýček za týdeň na to se pobili s Grebeníčkem, dyž se jim začal vysmívat: „Ja že je Ščepán veliký pán, co nechá se od Kuřiny z botů vyzúvat...“

Suché růže.

I.

Jožka Rožánkúj dosekl ke křu a zastavil. Pak ohnal se ještě jednou, postavil kosisko do vysokého pokosu hustě ležící trávy a utíral kosu drobnou jetelinou. Na to se ohlédl za sebe na ostatní sekáče, kteří s ním sekli na jejich louce, a hned jal se brousiti kosu. Ostrý řinkot modře zkaleného plechu nové kosy rozběhl se na všechny strany pondělním ránem a rozprskl se kamsi v podnebesí, jehož modro ztrácelo se v dáli v stříbrně bílé sesypávání slunečního světla.

Pokosená tráva voněla přisládlou, šťavnatou vůní a v to mísil se čpavě příjemný zápach suchého sena, jež nedaleko shrabovala zpívající děvčata.

Na lukách bylo velmi živo. –

Senoseč byla skoro už v plném proudu. Šírá ta prostranství táhnoucí se celou rovinou Moravy od Písku k lesu, Ostrohu, Veselí a ústící v mnoho jmenné louky bzeneckých Rúbanic ležících za zelenými hradbami vlhkého Hajniska, pestřila se bílou a červenou směsí bílých košil a rukávců, červených šátků a fěrtochů. Tiché trhání zmlkávajících písní potáčelo se z dálky nad nahnutými kmeny vrb a snášelo se po hladkém listí k němu.

Chvíli díval se Jožka kolem sebe.

Když dobrousil, zastrčil volným otočením ruky brousek do rohového krbíku, v němž šplíchal trochu vody. A už zase přestupoval z levé na pravou – z pravé na levou – postupuje zvolna ku předu a zanechává po levici neurovnaný pokos trávy, jež v ostrém hvizdu kosy šelestíc skládala se přes sebe. Bílé třaslavice

zamávaly pokaždé, když se zahnal, stranou, kam padala tráva a rukávy vyšívané košile polechtaly ho na silných, tvrdých, neúnavných rukou.

Jožka tak byl zaujat sečením, že ani velice neposlouchal, když jeden z jeho nádeníků na něho volal, má-li séci až za ten hranečník. –

Jen se ohlédl, pokynul rukou, aniž sekl dál, upíraje pozorně zrak k ostří kosy, jakoby sčítati chtěl sta stvolů a stébel, jež po každém rozmachu válela se k zemi.

Bylo vidět, že je s letošní senosečí spokojen.

Byl Jožka Rožánkův už šest roků hospodářem. Spravoval se svou mamičkou dobře celé hospodářství, které z větší části patřilo jemu, synu Martina Rožánka, který tak podivuhodně před šesti lety zemřel.

Lidé vzpomínali s úctou jeho otce.

Byl to sedlák velmi pořádný. Nikdo ho neviděl opilého. Dobytku neměl nikdo daleko široko pěknějšího. Lidé ukazovali si dobře obdělaná pole toho zbožného sedláka, jenž každoročně byl na několika poutích; nejraději chodíval na Velehrad.

Sám říkával:

„Šak my, dyž to vemem – tož my – naše pútnické místa sú Velehrad a svatý Antonínek.“ –

Neříkal toho snad proto, že by byl nepřítelem těch ostatních poutnických míst, z nichž nejedno už vícekrát navštívil, ale takový pravý Slovák z něho mluvil, když pravil, že jen ty dvě poutě se mu zdají opravdu poutě. Neřekl tohoto důvodu, nebyl by toho ani dovedl. On to jen cítil. Ale právě z toho nevysloveného citu, pohybu, očí a tahů jeho tváře mohl každý vycítiti jeho lásku k rozlehlým slováckým lánům, lukám, vinohradům s roztroušenými bílými búdami a presúzy pod kopcem. –

Ať mluvil o tom neb onom kraji, vždy povídal:

„A já přece bych tu z téj našej díry nešel, nech si říká, kdo chce, co chce. – To už by se ně tak nezdálo. – Tu dyž su, tož ně nic nechybí, ale inde – inde su jak na trňú a nic ně netěší. – Ani hnit bych nechtěl v inší zemi.“

Tak neurovnaně, nepřesvědčivě se pronášel Martin Rožánek, kterému se vyplnilo jeho přání, by zemřel doma. Nemyslel však, že by to tak brzo mohlo být.

S plnou silou pevně věřící duše odevzdával se do rukou nebeského hospodáře – jak říkával – ale smrt přišla příliš brzy – netušená – nečekaná dostavila se k Rožánkům a ve snu nadýchala ledné strnutí v jeho prsa a údy.

Vrátil se domů z velehradské pouti zdravý a rozechvělý dojmů, jimiž promluvilo k němu vznícení a zápal těch nepřehledných davů nespočetných procesí. Zdravého přivítala jej tedy, „u kříža“ na kraji dědiny naproti mu vyšlá žena s osmnáctiletým Jožkou a silného a mírně rozměklého celodenním rozjímáním odvedla si jej domů.

Pomluvili, porozprávěli a šli spat. –

Ráno však Martin nevstával. Na dvoře už gagovaly husy, čmachtaly se kačeny, když Rožánková vcházela do světnice a viděla, že muž její dosud leží.

„To se unavil, myslím, tú cestú,“ pomyslíla si v duchu, ale nedalo jí to, šla k posteli, nahlídla v mužovu tvář. Nápadná strnulost tváře, vyčínající orlí nos poděsily ji. Rychle uchopila ho za ruku.

Co se s ní dělo v malé na to chvíli, nevěděla.

Když ucítila studenou, ztuhlou neohebnou jeho ruku a nepohnul se ani, když s ním zatřepala, zřítíla se rázem k zemi. Dívka a Jožka dlouho jí křísili, než ji k sobě přivedli. –

Chvějíc se na celém těle, postála chvíli nad postelí a pak kvílila na studených prsou mužových, jehož duše cestami snů a spánku zatoulala se navždy v ztichlá údolí, mírná zvlnění jiných krajů, jiných světů...

To tedy byla ta jeho divná smrt, a lidé utajovali dech nad tak krásným odchodem navždy. –

„Chudáku – vidíš. – Vyzpovídal ses, přijals Pána Boha – a to sis ani nepomyslel, že to tedy má být naposledy,“ oslovoval zpěvák Rovenský mrtvolu Rožánkovu. Rovenský vodil procesí, předříkával. Včera byl také na Velehradě a nyní tak nepřímou připomínal

okolostojícím, že Martin odešel usmířen a vypořádán s tímto světem na onen.

Tu neplatilo: „Od náhlé a nenadálé smrti vysvobod' nás, Pane.“ – Tu byla jiná, vzácná, krásné zhasnutí, které Bůh přeje jen těm, koho miluje. –

Tak si vysvětlovali lidé, celá dědina Rožánkovu smrt.

Starost' o jmění padla na bedra Rožánkové a Jožky. Ale šlo jím to dobře. Jožka se nikdy nezapomněl, jak to často u mladých lidí bývá, nezanedbával ničeho a řídil vše s rozvahou zkušeného, rozumného hospodáře.

Proto tím více uváděla jedna věc v údiv celou dědinu a nutila k domluvám jeho matku.

Jožka právě na to myslil. –

Hleděl nehled'a před sebe a myslil na Marcelku Bákošovu, na pěknou Marcelku hospodských, již Jožka před dvěma už roky zadíval se v její hnědé, poněkud strnulé, ale s měkce svou tázavostí a vlídnou odevzdaností hledící oči.

Jožka znal Marcelku už od více roků.

„Bože, byl to takový capulaty divín – takový opálenec – střapatý,“ pomyslíl si, když zabloudil o několik let zpátky a viděl jí pobíhat kolem hospody, na které strávil její otec několik let svého toulavého života.

„Takové – ta – takové cigáně,“ napadlo mu, když vzpomněl na jejího otce Bákoše, o kterém povídali, že se kdysi s uherskými cikány sem zatoulal, a tak už se do Uher nikdy nevrátil.

Ale nemyslel na Bákoše – jen se jaksi podívoval, nemoha si srovnat těch několik let, po která ji neviděl, a která s ní udělala takovou změnu. Něha dívčích tušení, jež v oslňujícím lesku rozlila se po jejích hladkých lících a vyvírala z klenutého čela a vlnivým vypuknutím mladých prsou zladněla její vzepnutou postavu, promluvila k němu takovým dosud nepoznaným kouzlem, že se až zachvěl.

V prvním okamžiku nedovedl si to ani vysvětlit, proč tak stále na ní myslí, s ní se zabývá a ji ze všech stran před svou divící se duší staví. Avšak už nemohl zapomenout na přitichlý její hovor, který byl takový jasný, prostý, milý. Bože, jak by zlata ukrajoval! – A ten černý, zavlněný pohled její, který mluvil k němu takovou plachostí a který opíjel jeho myšlenky a radostí a teplem zaléval jeho prsa a krk! – Jožka by byl křiknul, když na vše jednotlivě tak pomyslel.

A když si na to vzpomněl, že celých pět let se o ni nastaral, co byli v Bzenci, odkudž po smrti Bákošově zpět do Písku se přistěhovali, byl by si proto až výtky činil, že si jí nevšiml, ba že ani na ni nevzpomněl. A hned mu napadlo, že jí někdy řekne, že je chtěl v Bzenci navštívit, ale pak nenalézal důvodu proč.

„Proč í to chcu říct – proč í chcu lhat?“ –

„To valí,“ přiběhl jednou Jožka k Bákošům a postavil se u dveří. Z okrajů mokré haleny kapkala mu voda a on hleděl na ulici na malý járek, v němž hrnulo se asi po kotníky vody, a naskakovaly rychle prskající buňky spadnuvšího deště. Ale Jožka toho tak neviděl.

Slyšel jen měkký dech Marcelčiných prsou a šustot jejího šatu, když stanula také u dveří a starostlivě pohlížela k obloze a na šlehavé proudy deště.

„To bude dlúho pršet – to tak hned nepřestane,“ prohodila starostlivě a složivši ruce za sebe, opřela se o zeď a pohleděla na Jožku.

„Proč?“ – prohodil Jožka, ale hned, jakoby mu něco napadlo, tázal se: „Víte, proč to tak moc prší?“ –

„No proč?“

„Protože máte černé oči. – Černé oči moc mračna táhnú, a tož proto aj moc prší.“ –

A Jožka cítil, jak krev vhrnula se mu do obličeje, když viděl, jak stydlivě sklopila Marcelka svůj černý zrak. A takovou netušenou radost rázem pocítil, jakoby byl vyslovil neví co veselého. Chodil mezi oknem a šentyšem a přestupoval z nohy na nohu, když se zastavil a viděl Marcelku ještě jaksí mile překvapenou a

rozčervenalou jeho lichotivou poznámkou. Zdálo se mu, že nyní by měl říci Marcelce cosi důležitého, velikého, že musí jí vypovědět, co se na ni namyslí a navzpomíná – ale v tom poznal, že nemá pro to slov, aby to vyslovil, a jaksi radostně rozrušující bázeň mu zalila hrdlo a prsa.

Marcelka také nevěděla, co dělat. Zpozorovala jeho okamžitou veselost, zazdalo se jí, že už, už jí chtěl ještě něco říci, v tom ale směšné rozpaky rozpálily jeho líce.

Ač nezapomněla dosud na svého otce, k němuž velmi lnula, přece nejednou od té doby se zamyslí nad tím a v duši nechala zahřát veselý Jožkův pohled, jímž zamodralo se celé ono prázdno, v něž tu a tam zadumala se Marcelčina myšlenka. Jakoby ji někdo při něčem zapovězeném zastal, zachvěla se, když si to poprvé uvědomila, a nedovedla si odpovédit na otázku, proč stále na něho myslí.

V duši co chvíle vyrostla jí v ráz vyšvihlá postava, jak vídávala ji v nedělním obleku, lehkou v černomodrých nohavicích, mrštnou v bílém vyšívání košile s dlouhými pantlemi spínajícími krk a lepou v bizarním zpestření malounké – tak malounké kordulky, že se až divovala, jak jí dostal Jožka na široká ramena.

Zavzdychala v podivné bolesti neurčitého tušení a ulekané zvědavosti.

A když jí Jožka vraceje se brzo na to z pouti odevzdával cosi velikého, pečlivě zabaleného se slovy: „ale dívat se přede mnú na to nesmíte,“ byla celá rozrušena. Nemohla se udržet polo radostnému, polo bolestnému zaškytání.

Zastrkajíc pak zásuvku prádelníku, myslila na věci, na něž před tím nikdy nemyslíla. V hlavě ucítila podivné šumění, líce jí zahořela a v prsou ozvalo se teplé chvění a rozrušující trnutí.

Marcelka byla by tehdy promyslela celé odpoledne, kdyby nebyla musela jíti do ztemnělého, laťovým ohraničeného šentyšu. –

Ale při tom při všem nemohla na nic myslet než na Jožku, a když Jožka večer přišel „pro cigárku a postát trochu s chlapcama u šentyša,“ tu Marcelka osmělila se.

„A nebudete se na mně hněvat – já sem Vám nic nekúpila,“ – a tolik měkké vroucnosti a opravdovosti vložila v ta slova, že Jožka byl by ji nejraději uchopil za tváře a zulíbal její malá červená ústa s trochu nadzvednutým horním rtem a její nahnědlá lesklá líce.

„No – no tož – šak – to tak nejde Marcelko,“ – rázem vyhrkl Jožka – „to se musí oplatit.“

A ještě toho večera oplatila mu to Marcelka.

Nikdo neviděl však té sladké odměny, kterou od ní bral za marcipánové srdce. Noc skryla závistivě hvězdy a jen kvetoucí růže na malé zahrádce zavoněly radostí, když uviděly, jak jejich starostlivá pěstounka nahnula hlavu, přivřela oči a brala horké Jožkovy polibky.

Tenkrát poprvé řekl Jožka: „Marcelko – Marcelko moja – já bych pro tě – já bych“ – a při těch slovech chytl se za hlavu, svařtil čelo jakoby jej něco zabořelo a pak dodal – „já bych se za tebe zabil.“ –

Takové bylo jejich vyznání lásky, které rozechvělá Marcelka ukončila vyzváním:

„Tož enom už di.“ –

To byl počátek jejich lásky.

Marcelka nemyslela na to, jak to přišlo, jak je to a jak to bude. Milovala celou silou, celou žízni své mladé duše. Její srdce nepočítalo, nerozumovalo o různosti stavu, jak to učinila hned ves, která vše vycítila. Její žíznivé duši chtělo se milovati pro milování samo, milovati silně, neúnavně tak křečovitě omamným bolem a zoufalou radostí. –

Najednou probudila se v noci, klekla v poduškách, sepnula ruce k protější stěně, kde kmitalo červené světélko malého skleněného kahánku před obrazem Matky Boží, a šeptla: „Matičko“ – v úzkostech svého přetékajícího srdce.

Ale nevěděla, proč tak činí. –

A hned na to rozplakala se plným nepokojem svých sedmnáctiletých prsou. –

Takové chvíle zažila Marcelka v té době velmi často – a stálý nepokoj jí rozčiloval. –

Když mluvila s Jožkou, neustále jej vybízela, aby už odešel – a když už odcházel, byla by se zase rozplakala, kdyby sám se nebyl vrátil a sešel ji drobnou, štíhlou do svých loktů. –

Těkala od předmětu ku předmětu a bezúčelně chápala se hned toho neb onoho. A až za chvíli teprv si uvědomovala své počínání.

Jednou byla krásná noc. Ztichla dědina, umkl ponocný a nad štěpnicemi a humny oddychovala vlhká noc, jiskřily zlaté hvězdy. Tu a tam zaštěkal pes, ale jen tak z povinnosti, líně, mdle, a hned schouil se v klubko na hromádkách obilných plev u mlatevní a stodol, v nichž na mladém seně spali chlapci. Už i Jožka odešel a spal, jen Marcelka bděla.

Skočila z postele a na rychlo obléknuvši, běžela kol humen k mlatevnám. U jedné z nich stanula. Přiklonila ucho k rozeschlým vysokým vratům a naslouchala.

Slyšela oddychování spícího. –

Chtěla obejít stodolu k druhým otevřeným vratům. V tom zaštěkal pes.

Ztichla a přitulila se ku kmenu hrušky, třesouc se na celém těle. Uslyšela suché šustění sena, dva, tři skoky a už ji Jožka držel v náručí. Vysmekla se mu a utekla domů.

Po tři dny ji pak neviděl.

Konečně zase promluvila na Jožku, a když se tázal po příčině jejího hněvu, zaplakala mu lítostivě na prsou. Tak zoufale a bolestně, jak jí nikdy neviděl plakat. Byl by se rozbřečel s ní v té chvíli, když dorážel na ni s otázkou: „Proč pláčeš, Marcelko?“ –

Až za chvíli se utišila – ale sotva že vypravila ze sebe: „Ty, ty si myslíš, že já su“ – rozplakala se znovu, nedopověděvši té věty. –

Jožka už nic z ní nedostal a bál se jejího bolestného pláče. Proto nebyl by už nikdy chtěl ji tak rozplakat, ale tázal se jí, jak se octla onehdy u jejich stodoly.

Marcelka ani nevzpomněla, že je u tétéž věci, pro niž se dříve rozplakala a věšíc se na ramena Jožkova pohlédla mu šeptajíc do očí: „Vidíš, to ty bys pro mne neudělal.“ –

Od té doby zvětšila se ještě jeho láska, možno-li to vůbec říci. Vždyť Jožka nedovedl už ani pomyslit, že by měl některý večer jinde strávit než u Marcelky.

Chodil jako ve snách, dřímotách. Jakoby bloudil, když chodil po polích. Znenadání se zastavil u keře nebo hroudy a hleděl do země, jakoby v ní chtěl něco nalézt. Rozběhl se z ničeho nic – až lidé si na něho ukazovali a vždy byl překvapen, potkal-li někoho, poněvač nic kol sebe nepozoroval.

„Starý kozel – jak by ani rozumu neměl, chodí včíl jak nějaký muchla,“ vyjádřila se o něm jednou stará Sekánková, když přešel kolem ní, div že do ní nevrazil – a nepozoroval toho.

Lidem nechtěla taková láska nijak do hlavy.

„Co s ňú? – No tož už enom řekni, co s ňú budeš dělat?“

Nejednou domlouval mu bývalý poručník Pogoda, když matka Jožkova si mu postěžovala a pobědávala. „Dyť k práci není a co ty – ty přeca potřebuješ robu k hospodářství, co by se nelekla našej práce. Či ju necháš chodit v klobúku? – Hoho, synečku, to bys myslím aj brzo dogazdovál.“

Jožka vážil si starostlivého poručníka, ale rady jeho? – Kde ty! Ne, v ty nemohl věřit.

Chlapci s ním už ani o tom nemluvili.

Děvčata také někdy o tom mluvily:

„Ja, co Jožka – Jožka má lán, a tož si myslí moc vysoko,“ – řekla Francka Juříkova.

„Ja, šak nech si veme tú paňu,“ lhostejně rozhodovala jiná. –

„A dá ju třebas až za sklo. Bez toho nesmí na ňu ani větr fúknút. Je jak duch by do ní chodil spávat, posuzovala jiná smějíc se.

Děvčata obyčejně se rozesmály, když si tak o Jožkově galance zavtipkovaly. Dělalý jedna víc než druhá lhostejnou, ale mrzelo to každou jejím způsobem.

Matka Marcelčina nebrala toho vůbec nijak vážně, ba vůbec snad toho ani nepozorovala. A pak ona vůbec nikdy ničeho nerozebírala, nerozkládala. Nepronikala hloub, jen povrch jí byl znám. Proto přemluvil-li ji někdo o něčem – o pravdivosti neb užitečnosti něčeho, věřila v pravdivost neb užitečnost toho – sama však na málo co přišla. Proto nechala i Marcelku. Někdy cítila jakés znepokojení, když nenašla Marcelky v posteli, ale tu stačila otázka: „Kdes byla, Marcelko, včera?“ a tato už nezůstala venku, dokud se na to nezapomnělo.

Tak vzpomněl si nyní Jožka na Marcelku.

Rozešli se spolu od muziky pozdě v noci.

Nepouštěl jí zas celý ten večer z rukou. Nechtěl, aby s ní tančili „ti hastrmani“, jak nazval několik mladých pánů, úředníků to z blízkého nádraží. Jožka cítil vždy velké znepokojení, když viděl tyto vetřelce u Bákošů u muziky. Cítil takový odpor k těm lidem, když je tu viděl, a nevěděl ani dobře proč, pro jakou příčinu. Tak jaksi drzým, vyzývavým cosi nedobrého mu našeptávajícím se to zdálo. Ulekané sobectví ho tak rozčilovalo, ale Jožka nemohl už za sebe.

Proto také včera Marcelky nepouštěl z rukou, jen aby s ní nemohli jiní tančit.

Byl stále s ní, a už dávno dozněla poslední píseň po dědině se toulajících chlapců, když se on teprve s Marcelkou rozcházel.

Obloha šedla budícím se jitem a dálka otvírala mlhavou svou hloubku a rozkládala smíšené a zamotané obzory, když oni se rozešli.

„Di už rači spat,“ zaháněla jej Marcelka a dodávala: „já už bych také spala.“ –

„Tož sbohem – já tak lebo tak už spat nebudu.“

„A co budeš?“ nedořekla rozrušeně se tázajíc Marcelka.

„Půjdem přede dněm séct, Marcelko – a tož už spat nepůjdu. Budu séct a na tebe myslet, Marcelko.“ A jak budu séct, budu se dívat na hvězdičky a budu se ich ptát, esli viděly a co dělá moja Marcelka – a slavíčka jak uslyším v křoví, řeknu mu potichu: „Let’

k oknu Marcelčinému a zpívej tam, aby se očka prospaly mojí holubičce, a byliny pošlu, aby se položily pod tvoju hlavu, aby se i měkce leželo.“ –

„A – a řekni ím ešče, že si hlúpý“ – náhle přerušila jej Marcelka, lámajíc se zvučným smíchem v hlasu a mizíc za dveřmi.

Jožka právě na to si vzpomněl a tak mu napadlo: Co dělá Marcelka?

Slunko už bylo hodně vysoko. Vyšínulo se už nad temena ohnutých sekáčů a vzpřímenými paprsky opíralo se o vadnoucí trávu a vonící seno. Teplé rozesmálo se na bílých a červených kusech oděvů pracujících lidu, jehož písně nesly se jako oběť pod oblaka:

*Na píseckých lúkách
našel šohaj dukát,
ej našel šohaj dukát.
Kdo mně ho promění?
Milěj doma néni,
ej milěj doma néni.*

Jožka poslouchal táhlou, měkkou melodii, při posledních slovech přikývl hlavou a šeptl.

„Co ale děláš?“ –

Myslel na Marcelku.

Marcelka probírala se ze spaní, hleděla chvíli na hodiny, ale až po chvíli poznávala, že je osm. Plácla rukama na duchnu a jakoby si ani nebyla uvědomila ten postoupilý čas, převalila se na bok a složila ruce pod hlavu. Chtěla vzpomínat na včerejšek, ale v tom uslyšela na prahu šustot papučů a hned na to viděla svoji matku, vysokou, silnou, dobře živenou její postavu, ustarané tváře, ulekaných očí a utrápeného čela.

„Od Lájoša, od Lájoša,“ volala matka Marcelčina, ukazujíc psaní v ruce.

„Lájoš? – Ukaž maminko! – Co píše?“

„Že přijede na svatodušní pondělí a s ním že přijede pán Pilař.“

Marcelka však už neslyšela, co matka povídá. –

Hledíc rozšířeným zrakem do dopisu svého bratra, nezpozorovala ani, že matka už odešla. Rozrušena však prvním dojmem, že tu Lájošův list, nemohla si nijak složití obsah jeho v něco rozumného, moudrého.

Skoro lhostejně položila ho do zásuvky a odešla do kuchyně.

II.

Marcelka už potřetí četla list bratrův, jenž oznamoval, že přijede na svátky s panem Pilařem. „Víte, to je syn toho pana Pilaře, co tam bydlela Marcelka, když se učila v Brně šít,“ vysvětlení podával Lájoš o hostu, kterého paní Bákošová dosud neznala.

Marcelka, když to zprvu četla, nechápala toho. Bratr přijede! Ale, když konečně zvěděla, že i pan Pilař – a sice pan Eduard, zamyslíla se. Zнала pana Eduarda. Byl sklepníkem. Za ten krátký čas, co byla Marcelka v Brně, byl na několika místech, ale nikde nevydržel. Jen se potloukal a nejednou zpozorovala, že se kolem něho u Pilařů radili, mluvili a se hádali. –

Nedělal proto na ni už tehdy dobrého dojmu.

Pojednou vhoupla se Marcelce celá rodina Pilařova do duše, jak ji zachytila za svého pobytu v Brně.

Celý ten klamný lesk malé úřednické rodiny a koketní nádhera dvou stárnoucích dcer, které často se hádaly a ponižovaly svou matku – ješitnou, naivní.

Jen jako těžký se připadaly jí šepky a nářky zoufalých očí starého Pilaře, když tak jaksi zdrcený a zoufalý odcházival do kanceláře. Marcelku jímalo tenkrát jen neurčité tušení. – Nevěděla o hrozbách staršího syna důstojníka Adolfa, který nemilosrdně vykořisťoval své rodiče, nevěděla o hoří Pilařově, jenž se trápil nad tím, že tak málo radosti má ze svých dětí, jež matka kazila. Jen když všechno se jí tak

dohromady slilo a viděla ten přepych, daremný život Eduardův a vznešené vystupování Pilařové, tož se nad tím pozastavovala. Così záhadného mluvilo k ní z této rodiny. A tu se jí zdálo někdy, že chápe ustarané tváře a šediny Pilařovy. Však přec to bylo vše jen tušené a zevnějšek zůstával na povrchu, pod nějž úplně nepronikla.

Nebylo proto divu, že se čtouc bratrův dopis tak zamyslíla.

„Pan Eduard – přijede. Co u nás chce?“ – zamyslíla se. Pojednou jí napadlo, že je to tak dobře, že jsou snad čímsi těm lidem povinni, vždyť důstojník Pilař velmi držel na Lájoše, který o něm psával celé hymny, a pro něhož tolik peněz potřeboval. Marcelčin bratříček neuměl se uskromnit, ve všem se chtěl rovnati Pilařovi, kterému nejednou musil pomáhat z louže, a za čež měl to potěšení s ním prohýřit jednu, dvě noci.

Marcelce zdálo se nyní, že je to jen vhodnou příležitostí, při níž mohou ukázati, že vše dovedou oceniti, uznati.

Ale konečně už ani na to nemyslela a těšila se zas na bratra, kterého poprvé uvidí ve vojenské uniformě.

Krátce po smrti otcově dal se odvésti devatenáctiletý bratr její Lájoš (jak se mu doma po uhersku říkalo) a dosud doma nebyl – a nyní přijede. – Přijede! – Zaradovala se Marcelka a už viděla, jak bude vodit bratra z kouta do kouta, jak mu bude všechno ukazovat, jak se zařídili a jaké růže má na zahrádce. –

Bratru odepsala, že se všichni na ně těší a že je budou s radostí očekávat.

„Šak starý Martin bude na vás kočárem čekat, dyž my se nemožem ani hnút. Všady práce moc,“ dodávala starostlivě.

Každé ráno čítala dny, kdy už tu bude svatodušní pondělí.

A už přišlo. –

„Martine,“ volala Marcelka stojíc na prahu kuchyně ku stáji.

„Martine – zaprahejte, už je osm hodin, v devět sú tu, tož aby nemuseli čekat.“ –

„Honem Martine,“ volala ještě jednou.

„No, no“ – zabručel Martin. Ale Marcelka už pádila zpět do kuchyně mávající bílou zástěrkou celá rozradostněna a čímsi přeplněna. Sama nechápala, proč se pojednou na bratra tak těší. Vždyť byl vícekrát doma. Přec nikdy jí to tak nepřišlo.

Rty chvěly se jí slovy, která chtěla být vyslovena a kterých vysloviti nemohla a neuměla. Pobíhala z místa na místo a chytala se chvílemi za matčin loket, která připravovala těsta.

Vyšla před hospodu a dívala se tím směrem, odkud měli přijeti očekávaní. Chvíli pozorovala z návsí cesty a chodníky, po nichž ubírali se lidé do kostela „na hrubú“, prohlížela šohaje a děvčata a hovořící matky, jež vracely se z města a nesly v kožíších a sotůrkách kuchyňské potřeby.

Pohlížela právě na dvě mladé selky, pohledné v tváři, plné v poprsí a kyčlích. Marcelka viděla, jak se rozcházely a hlučně se smály.

Jejich smích promluvil k ní pojednou takovou radostí, že vše se na ni rozesmálo. Malá okna chalup zaleskla se jí v oči a vesele se rozkřičely husy a rozdováděly davy drobných dětí. Když vyšla po druhé před hospodu, viděla roj dětí, jak utíkaly k strážnému domku dráhy, jak pokřikovaly na ženoucí se vlak. Byl to vlak, jenž přivezl jejího bratra. A v tom uviděla blížiti se cosi od nádraží. Poznala Martinův kočár – „Lájoš!“ zakřiklo jí v očích, a jako šílená vběhla do kuchyně křičíc: „Už jedú!“ – Ulekli se jejího křiku a ona hned se zastyděla.

Vtom zahrčel už venku kočár a před usmívající se paní Bákošovou vyskočil Lájoš, líbající matku na ruce a tváře. Stranou klaněl se vytáhlý, ramenatý a kostnatý pán vyžilých tváří a vystouplých lícních kostí. –

„Pan Pilař“ – sama si pomyslila paní Bákošová a pronesla polo tázavě, polo přísvedčivě. Asi osmadvacetiletá postava klaněla se znova. V tom paní Bákošová ucítila lechtavý dotek Pilařova kníru na své ruce a polekala se téměř, když poznala, že jí líbá ruku. Trhla

rukou, chtěla něco říci, ale nebylo možno. Pilař klaněl se Marcelce, již její bratr přiváděl. –

Všichni zmizeli za dveřmi hospody. –

Odpoledne byli všichni v Marcelčině zahrádce. Pojednou dolehl k nim jakýsi ruch. Marcelce zaplanuly oči a Pilařovy němě se tázaly, když vyšel s ostatními před hospodu a viděl návsí. Bylo plno očekávání, zástupy dětí tlačily se v pestré směsi, kolem dřevěné klátící se zvonice, u níž shromažďovali se vyšňoření chlapci na opentlených koních. Koně přešlapovali z nohy na nohu plašice se navzájem pronikavými zvuky zvonků a plechových rolniček. Udivení, polekání šlehalo jim z očí. Cítili, že nesou stárky a první chlapce z dědiny, a že v chvíli rozjedou se hledat krále.

Brzy byli tu už všichni – kupa dětí rozlítнула se rázem na všechny strany, jako když bičem do vody šlehne a hned za ohlušujícího zvonění rozeběhli se koně. Některý skákal nepokojný a uděšený pod svým jezdcem spínaje přední nohy a vláče žiněný ocas po zemi. Jiný pyšně nesa hlavu překusoval v zmatku uzdu, již pevně chlapci drželi ve svých rukou. Hospodyně s nemluvnaty na rukou a hospodáři opálených skrání vystoupili ze žúdrů a otevřených síní, by lépe přehlédli tu neustále se kmitající směs. Ale nebylo možno pochytili jednotlivosti. Postoje i celek kmital se bez přestání před rozjasněnými očima, jeden vír plašících se koní, rozpálených tváří, vlajících pentlí, pestrých praporců v rozčilujícím křaptání zvonků, dunivém dusotu kopyt a řehtání koní. –

Zprostřed dědiny hrnuli se divokým úprkem dva vystrojení jezdcí a jakoby chtěli rozehnat na všechny strany tu nepokojnou směs, bleskem skočili v její střed a už jich nebylo. – Splynuli s ostatními. – Ale v tom už rozjelo se všechno tím směrem, odkudž přijeli oni dva. Koně vztyčily hlavy a chlapci přihnuli se k jejich vlajícím hřívám. Širokým nejistým skokem se hnali. Tak ženou se koně, když plaší se na pastviskách za vlhkých nocí kolem nízkých ohýnků pasáků. S vlajícími ocasy v největším trysku zarazili před novým, lipami zakrytým stavením, kdež rozlehlo se první svatodušní hyló.

*„Hyló! Poslúchajte domáci, prespolní,
co vám budu povídati ve svatodušní ponděli:
Před týmto domem je pěkné kamení,
že děkujem panu starostovi za dovolení – hyló!“*

A jeden přes druhého bez únavy a konce v té měnivé hře barev a výkřiků projížděl a vyvolával své hyló! –

Slunko lačnými proudy píchajících paprsků sesypalo se shůry nad samu dědinu a zaplesalo v červení, žlutí, modří a všech těch barvách vyšívaných zástěr a pestrobarevných praporců, jež vlály na čerstvých lískových tyčích trčících z holínek chlapců, pýchy dědiny, radosti galánek a moudré spokojenosti otců a matek.

Staříkové pokyvovali spokojeně hlavami, skládajíce ruce za ohnutými zády. Třesavými poznámkami nejistého hlasu vzpomínali svých dávno, dávno minulých mladých let. „Dyž sme my ježdávali – pravda, Martine,“ – natáhli ruku stařeček Podola k Pohorákovi, ale nedořekli co chtěli. Jen mávli tak odevzdaně rukou jako Pohorák a dodali: „Ja ba – ba tak, co po všeckém? Nač zpomínat? – Zvihat mrtvých? – až zvihat mrtvých,“ pohnutě bědovali nad mrtvým svým mládím.

Ale hned na to zapomněli.

„No – no!“ Vesele a zároveň ulekaně pozvedli ruku, když viděli ten hon chlapců. Malá jejich očka, úplně zakrytá dlouhými, šedivými řasami, zajiskřila se.

„No to je – to je ně – jeden přes druhého a kerý vjec,“ dodali ještě.

Uřícení a zpocení přihnali se chlapci na ulekaných koních před hospodu Bákošovu. –

Jožka z daleka již viděl usmívající se tvář Marcelčinu, jejíž čelo, rozzářené oči a nalesklý vlas prosvítal zelenými úponky břechťanu, fuksie a muškátů zakrývajících celá okna.

Ale sotva zavolal:

„Poslouchajte domácí, přesporní, co vám budu povídati ve svatodušní pondělí: Před týmto domem hruška kaménka, že je v něm pěkná panenka. Hyló!“ – a zavrtěl se kavalírsky před okny, zpozoroval, že kdosi, stojí vedle Marcelky.

Byl to pan Pilař. Jožku cosi zabořelo pod čelem, ale jen tak mimochodem, tak neuvědoměle, že hned pokračoval, když popatřil na usmívající se Marcelku.

*Před týmto domem huska se pere,
že z něho panenka na nás se směje. –*

Ač věděl, že úsměv patří jemu, poděloval velkomyslně úsměvem Marcelčiným celou družinu chlapců, kupících se kolem tří koňů, středu to celého průvodu, kdež dva strážci v nabraných šorcích a vzdutých rukávcích hlídali dvanáctiletého krále se zastíněným čelem a umělou růží v ústech.

Jožka jakoby neviděl, že Marcelka vynáší několik sklenic piva a za ní zase někdo, by uctili chlapce.

Připil si však, když mu podal Pavel Korvasůj; pohlédl ještě ku dveřím hostince, kde stál Lájoš i ten cizí mu pán a jakoby se chtěl ukázati v plné kráse vyšité kordulky a pyšném komíhání tří až na záda sahajících kosárků, sevřel koně v bocích a mžikem otočil. Lesklý vraník jeho vztyčil a vzepjal se chtivě vzhůru – div se nepřevrátil i s jezdcem, který tak divně si s ním dnes počínal.

Jožka viděl, jak Marcelka couvla a uděšeně ruku zvedla nad hlavu. Usmál se, mávl na chlapce rukou a už vše hrnulo se za ním.

Ještě chvíli díval se Pilař za pestrým průvodem, který zajel ku škole a kde chlapci vychvalovali – pěkné fúsiska pana učitele – a děti pana nadučitele, jež „sú jak by ich vymaloval malír“. Rozveselila ho netušeně ta podívaná, o níž dosud ani nesnila jeho měšťácká duše. Obrátil se, povídaje něco Marcelce, ale ta neslyšela; hrozila pravicí za průvodem, kde zase Jožka tak sužoval svého koně. Marcelka

neměla už dávno takového dne. Málo kdy byla tak veselá a dnes zrovna nakazila všechny nekázaným smíchem, nápady a vtipy.

Pilař, který chtěl dělat moc vážného a rozumného, smál se. Skoro se zlobil, že se tak přepadnouti dal smíchem a náladou Marcelčinou. Měl jiné myšlenky v hlavě, pro něž sem přijel a o nichž chtěl s Marcelkou mluvit. –

Věděl od Lájoše, že Marcelka má několik set a že by se mohla vdávat.

Lájoš jednou v žertu řekl, aby si vzal jeho sestru, když se chce ženit. Nenapadlo mu, že by Pilař na to přistoupil – tím méně, že na to vyzvání čekal a že mu to přišlo vhod. Lájoš ovšem nevěděl, že v rodině Pilařově je zle. Netušil, že by smrt otce Pilařova mohla zničit zdánlivý blahobyť jejich rodiny.

A ten, kdys po tuhém výstupu se svou ženou, zemřel. Ranila jej mrtvice v kanceláři. A tehdy nastala katastrofa, o které Lájoš neměl ani tušení. On příliš vysoko smýšlel o Pilařích i nyní a byl by to považoval za velké štěstí pro Marcelku, kdyby ji byl viděl ženou Eduardovou, který nyní velmi často rozvínoval před ním své plány.

„Krysy stěhují se z rozbité lodě,“ řekl jednou Lájošovi známý pán, když Eduard zase vykládal, že nezůstane v Brně a že se usadí jako hostinský někde na venkově nebo ve venkovském městě.

Lájoš tenkrát by se byl rozkřikl na onoho smělce. On nepátral po ničem, a proto také nezvěděl ničeho o tom zděšení, které přepadlo Pilaře po úmrtí jejich otce. Netušil a nebyl by nikdy pochopil, že Pilař už několik marných pokusů podnikl hledaje družku života. Jeho pozorování nešlo nikdy do hloubky a nedovedl se o něčem tak zamyslet jako jeho sestra Marcelka, která třebaš nechápala s otázkou a dumou se zastavovala před okolnostmi, jichž neprohlédla hned v plné zřejmosti.

Lájoš žil v klamných svých preludech a domníval se, že Pilaři jsou bohati. Byl proto u vytržení, když oznámil matce pravou příčinu Eduardova příjezdu.

A jí, třeba to nebylo ihned úplně jasné a zamyslíla se nad tím, připadalo to možným. – Nahlížela na ony výhody, které dle Lájošových výkladů poplynou z toho, že Eduard je sklepníkem.

„Ba, ba, ba tak,“ přitakala si v duši, když Lájoš dodal: „Máš toho dost – těch starostí od téj doby, co nebožtíka tatínka není.“ –

Lájošovi zlomil se pojednou hlas a v hrdle mu cosi přeskočilo, když vzpomněl si letmo na svůj život při této tak bezděčně vyslovené pravdě.

Jako by se bál, že by to matka mohla pozorovati, rychle dodával:

„Ostatně já ji nechci nutit. To je jen moje mínění, ale myslím, ba jsem přesvědčen, že se Marcelka něčeho lepšího nedočká, i když sto roků čekala.“

Tak v soukromí mluvil Lájoš ku své matce, která zvolna nabývala přesvědčení o výhodnosti a prospěšnosti Lájošových výkladů.

Zůstanou na hospodě a mohou všichni klidně žít. A pojednou, ač dosud nikdy na to nemyslela, zdálo se jí, jakoby to ani vůbec jinak býti nemohlo, než aby si dcera její vzala zase hostinského – nechtěla ještě říci zrovna Pilaře, který jí však už nešel z mysli. A pomalu toho sama nepozorovala, klonila se k Lájošovu návrhu.

Bákošová byla už získána pro plán svého syna a v duchu už viděla, jak tonouc v slzách požehná mladou hlavu svého dítěte a odevzdá je v ruce Eduardovy a jak oddechne po jich boku ve stínu jich štěstí! Vše, vše viděla už tak hotové, že jí ani nenapadlo, že by mohlo být jinak, nebo že by sama mohla jinak jednati...

Pilař věděl vše, když uviděl paní Bákošovou, která přišla do zahrady, kde on se obdivoval záhonku Marcelčiných růží, které ona s chorobnou až starostí a úzkostí opatrovala. Poznal po rozjasněných jejích očích, po usmívajících se lících a změkkle znějícím hlase, že Lájoš promluvil a ona pochopila.

V duchu stisknul Lájošovi ruku. Tak až by v ní chrupalo – zachtělo se mu ji stisknouti, však opanoval se a řekl Brnu s bohem. Ale tak teskné mu to rázem přišlo. „Zakopu se tu, v té díře,“ pomyslíl si. „Ale co dělat? Konec, konec.“ – zalilo mu cos krk, když se viděl

téměř už vytržena z toho víru lomozícího, hučícího, neúnavného města.

„No tož, jak se vám to líbilo, pane Pilař?“ tázala se paní Bákošová.

„Uchvácen, uchvácen jsem byl,“ a co nejvíce ohně a něhy snažil se vložit ve svá suchá slova. „Nikdy bych nebyl myslil, že na dědině by člověk mohl vidět něco tak krásného,“ pokračoval.

„Co dnes – ale tak jindy,“ snažila se mluvit paní Bákošová – „za to jindy tu nic není“ a chtěla ještě dále namítat, ale Pilař odporoval, zrovna vášnivě odporoval, jako by se bál, že by ho mohli přesvědčit o jednotvárnosti zdejšího života. –

„O prosím, prosím, milostpaní – odpusťte, ale já musím odporovat. Ostatně nechci nikomu brát jeho gusto – jak se říká, ale rozhodně nemohu souhlasit. Lituji – vždyť život na vsi – vůbec město a ves nedá se ani porovnat,“ ukončil Pilař, ale sám nevěděl a nevzpomínal si, co chtěl vlastně říci, o čem chtěl paní Bákošovou přesvědčiti – zda, že je příjemno či nepříjemno na vsi.

Ale teprv po chvíli zpozoroval, že mluvil zmateně, že z něho mluvilo rozrušení, které pocítil vida výsledky Lájošovy práce.

„Krásný kraj, dobrý lid – výhody, kterých město ničím nenahradí.“ Sám se divil těmto svým slovům, když je slyšel vyslovena. „Nevím, jestli každý měšťák cítí něco podobného, ale vždy zdá se mi ten městský život takový krutý, nemilosrdný, totiž“ – rychle se opravoval, když si vzpomněl na zhroucené domácí poměry a na to, že by Bákošovi právě na ta jeho slova mohli vztáhnouti – „totiž tak – tak – myslím takový unavující, vysávající. Zmítáte se ze strany na stranu, hlava vám jde kolem, vše kol vás víří – nikde pokoje, trochu odpočinutí.“ –

„Kolikrát už jsem si myslil: Někde v úplně zapadlém kraji, kam nejde dráh, nevedou silnice, daleko od města, si otevřeš hostinec a do města se vrátíš jen občas, abys prchaje z něho rychle, ocenil všechny výhody vesnického života.“ –

„I ne – ne, pochybuju, odpírala hostinská Pilařovi, který sám nevěděl, jaké hymny by byl pěl na idyly venkovského života.

„Nevím, jak dlouho by se vám tu líbilo. Za týden měl byste toho dost.“

„Lituji, že zase musím odporovat,“ namítal Pilař, jehož počínala ta řeč nuditi. Rychle se ohlédnul, a když neviděl Marcelky, tázal se: „Ach – a kam zmizela slečna?“

„Myslím, šla do hospody, aby tam nebyla Mařenka sama,“ a paní hospodská vyšla ze zahrady. Pilař ji následoval.

„Vidíš, Marcelko,“ pojednou povídala paní hospodská, obracejíc se zároveň k Lájošovi, který byl zabrán v hovor se sestrou. „Vidíš, pan Pilař povídal, že by tu nechtěl ani den být, že prý se mu tu nic u nás nelíbí.“

„Tak?“ – řekla jaksi bez účasti Marcelka, rychle dodávajíc: „To vím, to není Brno.“

„Milostpaní,“ – s výčtkou uklonil se Pilař – a rozpaky zahřály jej na spáncích, zda to nemá být upozornění, že už ho mají dost, že může zase jít. S lítostí vzpomněl si na Lájoše, ale v tom řekla hospodská:

„No tož ne – ne – pan Pilař pravil, že se mu u nás líbí.“ –

„A tož víš co?“ obrátil se k němu dosud mlčící Lájoš. „Víš co? – Zůstaň tu pár dní.“ –

„Ano, tak nejlepší dokážete, že se vám u nás líbí,“ s netajenou radostí vybízela Pilaře hospodská.

Pilař byl mile překvapen. Odporoval lehce, ale zároveň trnul strachem, aby ho nepřestali nutit – proto slíbil hned na to, že zůstane dva dny, déle že nemůže zneužívat vzácného jejich pohostinství.

Pilař se ani nenadál a dva dny byly u konce. Zůstal ještě dva a horšil se na sebe, že tak učinil, poněvadž začínal už pochybovati, že by došel k cíli, k němuž zamýšlel.

Marcelka ztratila všechn zájem pro něho s odjezdem Lájošovým. Nepokojné tušení jímalo ji před jeho pohledy a sladkými slovy.

Stranila se ho a večer vyplakala se u Jožky, jenž marně pátral po příčině.

„A neptej se! Co je ti po tom? Plač taky,“ odbývala ho.

Eduard vyčkával, byl zdrženlivějším, opatrnějším a za to tím větší pozorností zahrnoval Marcelčinu matku, o níž věděl, že o všem ví a souhlasí. Lájoš vše mu řekl. Nicméně nezůstal už dále a odjel. Plýtvaje slovy, děkoval za všechnu pozornost a prosil za prominutí, jestli pohoršil.

Pokořující lítost uraženého darebáka ucítil, když Marcelka ho nevlídně odbyla.

„Mně jste nic neudělal.“ –

„Ale hněváte se na mne.“

„Ani mně nenapadlo.“

„Sbohem tedy, slečno.“ – Pokořen, rozdrážděn svéhlavostí a odměřeností Marcelčinou odjel. „Ale paní Bákošová,“ kmitlo mu hlavou s pomstychtivým vzdorem, věděl, že je na jeho straně.

Sotva odhodil cestovní kufr, napsal Pilař dva dopisy. Oba do Písku. Jeden byl adresován Bákošové, druhý Marcelce.

V obou nekonečně se omlouval a mluvil o dosud nezažitých pocitech, které odnesl si do života, do budoucnosti pro vždy, by na ně už nikdy nezapomněl, navždy byl šťasten nebo nešťasten. –

„To právě leží v rukou Vašich, milostivá paní, a v rukou Vaší dcery Marcelky“ – psal – „Považoval bych za vrchol svého štěstí políbit ruku Vaší, milostivá paní, jako druhé své matky a říci k slečně dceři: ženo moje! Promiňte, milostivá paní, že mluvím tak otevřeně, nemohu jinak a s nevypsitelnou úzkostí budu očekávat rozhodnutí o prosbě smělce, který tímto vznáší k Vám odvážnou prosbu, prose Vás o ruku Vaší drahé dcery.“ –

To byl rozhodný úryvek Pilařova dopisu na paní Bákošovou.

Ohnivější, beznadějí hárající a zoufalstvím dýšící byl k Marcelce.

Bákošová myslila, že Marcelka duši vypustí, když ji našla v tmavé komoře a tázala se jí, co tomu říká.

„Maminko, maminko – pro Boha“ – více ze sebe nevydala. Vrhla se k jejím nohám, sevřela její kolena a rozplakala se k oněmění. Paní Bákošová toho nechápala. Ani jí nenapadlo, že všechno způsobil Eduard. Myslíla, že Marcelka souhlasí a že něco jiného je příčinou jejího hoře.

Proto ustrnula a se poděsila, když Marcelka jako příčinu své bolesti podávala jí dopis Pilařův.

Několik dnů bylo u Bákošů smutno, jako by mrtvola nalézala se v domě. Oko Marcelčino bylo zadumanější, ulekané jako by každý okamžik odněkud čekalo valící se lavinu neštěstí. Matka nevěděla si rady ani pomoci. Neslyšela dosud Marcelčino rozhodnutí, ale jakési nepokojné tušení se jí zmocnilo. Dopsala však v té věci poručníkovi, který přijel a přemlouval Marcelku. Zprásknul ruce, když mu Bákošová vše tak lákavě vyličila a když mu řekla, že nechce povolit proto, že si myslí na selského chlapce. Poručník se rozlítl velkým hněvem, když to vyslechl – ale čím více zuřil, tím méně na Marcelku působil.

Odjel rozzloben, vyhrožuje Marcelce, že jí vidět nechce, neuposlechne-li.

Po několika dnech dopsala Bákošová Pilařovi.

„Co mám psát,“ tázala se Marcelky.

„Že nikdy ne.“

„No nikdy. – Já napíšu, že nejsi dosud rozhodnuta – až později,“ navrhovala matka.

„A nikdy.“ – dodala Marcelka.

Přesto psala hospodská Pilařovi, jak udala, že Marcelka není rozhodnuta a že nemůže se teď rozhodnouti, poněvadž je trochu churavá.

Věc ta roznesla se hned po celé dědině a stala se předmětem lidských řečí.

Lidé litovali Marcelku a nadávali na Jožku, že jí chce kazit štěstí.

„Co s ňú, co s ňú enom chceš? Dyt' si to rozvaž, že ona přeca pro tebe není. Ty si sprostý sedlácký chlap, a tož proč ju chceš dělat

nešťasnú? Vidíš jaké štěstí se jí nadhazuje a ty bys mohl mět ešče to svědomí ju zkazit na věky věků? – Domlouvala Jožkovi krstná kmotra.

„Já za seba už nemožu – nemožu – dyž já ju mám tak rád,“ hájil se Jožka.

„Vidíš, vidíš ho,“ rychle hodila hlavou kmotra. Rád – rád – dybys ju měl, Jožko, opravdu rád, tož bys í takovéj nedělal. Rád – tu ukaž, že ju máš tak rád – tak ve-li-ce rád,“ rozdělovala slabiky obracejíc se za odcházejícím Jožkou.

Nejinak to bylo u Bákošů. Všude radili, přemlouvali. Několik tetek sešlo se, aby to rozmluvily Marcelce.

„Marcelko, Marcelko, šlapete po svém štěstí.“

„A nech, tetičko Kodajko,“ mírně jí odporovala Marcelka. „Samy říkáváte, co člověku súzené, tomu že neunde. A tož, dyž už všeci myslíte, že budu tak nešťasnú, tož nech je to tak – aspoň nebudu moct na nikeho naříkat.“

„Ale dyť on k vám není, on se k vám nehodí,“ vylouvala zas jiná, „on je z nás, tak jak my enom ten sprostý člověk, otlúk takový – a vy přeca – můžete – byt paničků.“ –

„Lepší žebračků, ale spokojenú – než paničků, jakú já bych byla,“ odporovala Marcelka.

„Ó né, Marcelko, nemluvte tak Marcelko,“ zas Kodajka.

„Nemluvte tak. Ono se vám to zdá, že to može byt, že láska – a kdesi cosi. Ale co si myslíte, že to bude pořádem tak... Láska,“ – Kodajka vrtěla záporně hlavou – „láska – hm – pořád. Kde to hledí!

Nemyslete, že on bude k vám pořád takový. Ale kde! Kde by byl. To nemože byt. Šak víte,“ – Kodajka rázem zvedla hlavu – „víte přeca jak to dopadlo s tú Irkú Joklovú? – A tak přišla v nic s ním, s tým lumpem Harasíkem. Taky myslela, že není možná, že nikdo si ju nebude tak považovat, milovat – a jak říkajú,“ – Kodajka vypravovala známou událost, která se stala před několika lety v dědině. Chasník jeden přivedl si židovku za ženu. – „A podívejte se, Marcelko – za rok – za rok ju bil a bil a za druhý byla v zemi. A

co on? – Lump – lump byl a bude,“ rozsoudila rázem. „Až srdce sa muselo nad ňú ustrnúť, kdo ju za ten rok uviděl. Rodiči ju vyhnali, že ať ím na oči nejde, že není jejich děckem a že í nikdy neodpustijú – ale dyž přišla zpátky, dyž ju uviděli – šak ona byla tu nekde od Břeclavi“ – honem podotýkala – „tož prý si vlasy z hlavy trhali a matka do nemoci padla a tak že smrt z toho neměla. Tož tak – tak – až tak. Tak to obyčejně končí, dyž se vemú dva, co nejsou od sebe. Každému co enom patří.“

Marcelka mlčela a plakala tiše.

„Poslechněte, Marcelko, poslechněte maminku. Maminka přeca nebude chtět vaše neštěstí. Kerá matka by chtěla, aby její dítě bylo nešťasné? – A dyby ich aj nevím kolej měla.“

Po tři dny přicházely tetky domlouvát, avšak co ovíklaly za dne, to upevnily přísahy Jožkovy za večera. Jožka sliboval Marcelce, co bude chtít: „Enom nešťasným mňa nedělaj. Co budeš chtět, budeš mět. A dyž povídajú, že su sedlák – tož co, dyž su sedlák? – co ten sedlák je už za nic? – A šak já, dyž budeš chtět, taky možu tú hospodu mět.“ –

„A možem také byt,“ – jako ze sna pravila Marcelka.

„Marcelko, Marcelko, budem – budem,“ přísahali si.

Avšak chmury, které se nad obzorem jejich lásky ukázaly, nezmizely. Už zdálo se, že bude po všem a že Marcelka nepovolí. Ale byla tu ještě matka, která sama dosud jí nepřemlouvala.

Bylo to jednou z večera. –

Hospoda byla už prázdná. Zavřeli, zamkli a upevnili vrata. Bákošová poklekla s dvěma malými děvčátky, by se s nimi pomodlila před spaním. Marcelka hořce plačíc, opřena o lokty klečela také před obrazem Matky Boží. Neodfíkávala však žádných slov naučené neb slyšené modlitby, ale duše její byla vznícena žarem modlitby, která tavila všechna její utrpení posledních dnů, celou minulost a vše, vše, až po co se mohla dotušiti v nekonečné moře hoře, žalu a neštěstí.

Cítala se tak netušeně nešťastnou, zoufale, beznadějně nešťastnou.

—

Události několika posledních dnů zavířily, zabědovaly v její hlavě a hořkost zklamání a beznaděje a lítosti udeřily ji v spánky, sevřely skráně a rozlily se do prsou.

Bože, Bože – zakvílila a rázem připadla si tak ubohou, chudičkou a opuštěnou. Co postav přelítlo jí hlavou, všechny jsou šťastnější, všem něco přáno, jen jí nic. – Jen pro ni jakoby nemělo být toho hřejivého, teplého života, jež chtěla teprve žít a jak zjevil se její duši zahřívajícím pohledem první lásky. – Více nechtěla a ani v tom ji nikdo nechápe. Všichni jsou proti ní. I matka, drahá, nad vše drahá matka, kterou tolik miluje, jí nechápe, nechce pochopiti. – Marcelka už několik dnů pozorovala zdrženlivý pohled matčin, v němž nebylo nyní pro ní útěchy ani pomoci.

Lítost nepochopení stáhla jí hrdlo, když se tu zastavila v myšlenkách, jak matka k ní zchladla, jak jí opomíjí a jak si jí nevšímá.

Vše by lehčeji snesla. Kdyby jí domlouvala, nutila ji, vše – jen toto hrozné mlčení, bezlesklý pohled matčin ne. Řekla by jí vše a ona by jistě pochopila, vždyť je její matkou. A připadlo jí, aby se nyní vrhla k nohám matčiným a vyplakala před ní vše oněmujícími vzlyky, co vysloviti nemůže a co v tak bolestném zkřížení postavilo se mezi nimi.

Svezla se na podlahu a zůstala tak polo sedíc, polo klečíc opřena o nahé, slzami zvlhlé lokty.

Hlavou její protáhlo se na chvíli tiché bezvědomí a zapomenutí na sebe samu – mrtvý bod bytí. Nemyslela na nic a nic kol sebe nepozorovala. Jakoby vůbec nebyla, duše její zahalila tvář a unikla kamsi do neznáma.

Vtom zaslechla matčin hlas.

„A za tatínka, chudáčka neboščíka, za tatínka se ešče pomodlíme, aby svú přímlovú přímloval se za nás a prosil Otca Nebeského, aby odvrátil od nás neščestí, co se proti nám žene. Aby osvětil rozum

zaslepených a otevřel oči, co nevidí – aby obměkčil tvrdost srdce a aby všechých nás dycky opatroval a chránil v hodinu bídy i neštěstí, Otče náš.“ – štkal matčin hlas.

Marcelka nechápala hned těch slov. Tak jak když hledíme do otevřené knihy, písmenky, řádky kmitají se sice před očima, ale nevnímáme jich. Ucho je slyší, ale duše neposlouchá.

Jen vzlykot matčin rušil ticho světnice.

Najednou Marcelka sebou trhla – oči užasly třešticím leskem čehosi nově tušeného, zadunělo jí v hlavě, zapraskalo v spáncích, zakřičelo v prsou. Jakoby někdo hrozný odněkud se zjevil a překvapil ji znáhla. – Bolest, hrůza i neštěstí – vše – myšlenky, výkřiky i slova slily se v rychlém vzpřímení jejího těla v beztvarou směs a hned na to v horkých návalech ulekané krve zhrotilo se kamsi v bezdno a vyznělo ve výkřiku rvoucím, jak skácela se u matčiných nohou: „Ach maminko, maminko, moja jediná dobrá. Odpusť, odpusť mně, že sem to pro tebe a pro všechny dosavád' udělat nechtěla. Odpusť pro tu hlavičku našeho tatíčka. Co chceš, všechno udělám, ráda udělám. Piš, piš panu Pilařovi, že – že – ano.“ – hlas se jí zlomil, vlasy zakryly jí tvář a rozprostřely se po jejích prsou, když Marcelka klesla k zemi.

Druhý den byla Marcelka celá změněná. Tak jaksi jímavě, dětsky veselá pobíhala sem tam a dotazovala se matky, jestli už psala. Od onoho večera, který k ní promluvil silou nevybraných slov vzývání matčina, byla jako vyjevená. Jako by to nebyla její duše, nýbrž jiná, nová, která bloudila jinými krajinami, ve které vešly jen duše, které viděly nejvyšší vrcholky lidských útrap, hoře a neštěstí. Klid odevzdání a něha tichého odumření tomuto světu, jeho radostem linuly z jejího čela. Více než jindy dlela mezi svými růžemi, rozmlouvala s nimi, opájejíc se při tom jejich závratnou vůní, která jí po tom po všem, co v posledních dnech zkusila, nanejvýš rozčillovala a rozcitlivěla.

Jakoby procitla z tvrdého snu, uniknuvší náručím tíživých snů a jakoby se těšila nově nalezenému životu, s úsměvem vítala všechny tváře, které v cestu jí přišly.

Marcelka ve všem viděla mocnou, osudy řídící ruku, které nikdo nemá odporovat. Vše, vše, co je a co přijde, ať dobré ať zlé – za vše díky, díky, ó díky! Neustále musíme děkovat a nedoděkujeme se. Vždyť o ničem nevíme, proč to tak a ne jinak. Jak rozum náš může vniknout až za meze úradků Nekonečného. Jak bychom to mohli pochopiti, když jsme jen stíny stínů Jeho. Proto všeliký odpor je rouhání, které trestati bude velikým hněvem. Tiše vezměme tíži jeho sladkého jha na sebe, tiše bez reptání, neboť nedomyslíme, co dobrého nám uchystal.

Takové byly úvahy Marcelčiny za tichých večerů v zahrádce mezi růžemi, mezi nimiž dlela neustále. A ve svých uvažováních vzpínala se až k blouznění její duše.

Jako sen minulých nocí, jako pohádka, jíž za večera kdosi předčítal z ohnutých zežloutlých listů zteřelých kronik, zdál se jí její celý život, celá minulost, láska, vše, vše...

Blažený úsměv polil jí rty a líce a slzy zasmály se z jejích očí, když vzpomínala na milou pohádku svého srdce. Jako dávno ukrývané vůně přicházely k ní všechny okamžiky, které s žehmáním a vlídným lichocením pouštěla od sebe, šťastná svým minulým bohatstvím a silná budoucí chudobou, unavující cestou, silná žertvou oběti, kterou tuto přinášela.

S Jožkou od té doby nemluvila.

Řekli mu, že je nemocna a že doktor zakázal, že nesmí nikoho vidět, s nikým mluvit. A ona zatím při svých růžích šila kusy těch bílých rouch nevěstiny výbavy. Neptala se po Jožkovi.

Jednou dívka se jí otázala: „Ale slečínko – nezlobte se, prosím vás – ale jak enom ste mohla tak najednú zapomnět na Jožku Rožánkového?“

„Dušičko,“ – Marcelka chytla za ruku věrnou Kačku – „proč bych se zlobila – a na Jožku zapomněla? Dyt' on ví, co sem pro něho a pro

sebe vystála. On ví, že enom jeho sem měla a nikoho mět nebudu. A on mně odpustí, na všecko zapomene, protože on mě – já, dyť já na něho myslívám.“ – Zase tím srdce rvavě veselým tónem dodávala.

Dívka, která až dosud vše na rozkaz tajila, nezdržela se tentokrát a celá rozrušena šla zvečera, by vyhledala Jožku a řekla mu o tom neštěstí, které ho potkalo. Chtěla mu to vše vyložit do posledního slova a nejmenší podrobnosti, každý Marcelčín pohyb chtěla mu napodobit, ale sotva se zmohla na Marcelčina bílá, mrtvě bílá slova, která dnes od ní slyšela – „že víš, co vytrpěla, že nikoho neměla enom tebe – a mět nebude a že jí odpustíš?“ –

Jako jindy chodil Jožka do práce, držel se a nemluvil s nikým, než co nutně musel, dávaje dělníkům rozkazy. Nemluvil o tom s nikým, nestěžoval si, nestýskal. Ale jeho tváře, jeho oči dobře mluvily o všech nocích, které strávil beze spánku, sedávaje sám se svým psem v otevřených vratech stodoly marně se snaže zapomenouti na vše a najítí věc, na kterou by aspoň minutu mohl mysliti...

III.

Říjnový den byl pln jasu. Slunce lilo své zlato na cesty a silnici, pole a luka. Bylo teplo, nestálé teplo, jímž zahřívá podzimní slunce ochuzenou zem. Vzduch nesálal kmitavou výhni a světlo zdálo se býti řidší, mdlejší ve svém lesku. Obloha teskně čistá a průsvitnější. Daleko na všechny strany bylo vidět a pohled letěl do hloubek podnebesí, jež urovnal a bílymi mráčky posel mírný ranní větřík, až uložil křídla v rozčuchaný vlas a prořídlé náruče stromů. Nehybně a smutně stály zřídle a opadané koruny stromů kol bílých cest, zadumaně se rozprchly po mezích a stráních. Jako by byly už na útěku; vtom však přepadly je první chladné noci, ovilo babí léto a omámil žloutnoucí, načervenalý smutek suchých trav. Na lukách červenalý se nafialovělé nahé kalíšky ocúnu, les černým steskem zadumal se a pohlížel za bílymi sloupky kouře, jež táhly se z malých

ohýnků pasáků vzhůru opírány vůní truchlící přírody. Sem tam jel povoz, kráčeli lidé jako bez síly a nemocní. Vše bylo unaveno, vysíleno chvatným spěchem, zmateným úsilím, jež vynaloženy k oloupení země. Přitřpklá lítost dýchala z bramborišť, vystupovala z černé prsti zoraných strnišť. Vinohrady oprechávaly a stlaly listí pod kroky lidí, kteří přicházeli odnést zbytky bohatství uplynulého léta. Sem tam kutilo několik lidí v zemi, kmitala se ohnutá záda mužů, splývaly šátky žen.

Po stráních potácely se smutné písně děvčat, žnoucích podzimní trávu a bělela se bílá lýtka ohnutých jejjich těl.

Z „Dúbravy“ zaplakaly zvuky pastuchovy trouby a vtom řóh, řóh, řóh! – rozlehlo se slabě a škubajíc umíralo v ranním vzduchu. Pastýř sháněl dlouhým tatarem pobíhající kozy a přemítající krávy, jež se zahleděly teskně k bílým vrchům. Z vinohradu zarachotila ohlušující rána – druhá – třetí, ozval se úzkostlivý štěkot psí. To honili lovci.

Po silnici přijelo jen několik vozů, které potkaly Marcelčinu svatbu.

U kostela čekaly hloučky děvčat a nedočkavých slečen. Pevný a lehký krok nevěstin překvapil všechny, kdož slyšeli o těch věcech: nucení, odporu a všem co předcházelo, než Marcelka povolila.

Tak viděl Marcelku i Jožka. Stal pod lípami, když vstupovala do kočáru a chvěje se na celém těle, přál jí štěstí změkklým pohledem. Tak uvítal jí náhle vytrysklou slzou, přeje jí znova štěstí – „a abys zapomenut mohla,“ dodal v duchu.

V pěti dnech rozjeli se svatební hosté, matka i sestry Pilařovy, u Bákošů drhli a myli a v Písku ani to velice poznat nebylo, že přibylo o jeden párek.

Lidé mluvili ještě několik dnů o tom. Jedni rozumovali, že tak se dobře stalo, jiní vrtěli nedůvěřivě hlavou. Židovka z obchodu přemýšlela o Marcelčiných atlasových šatech a jemném závoji a ještě po několika dnech připadla na něco zvláštního, nač upozornila nadučitelovu ženu.

Pilař stoupl za šentyš a nosil kořalku a pivo hostům. Mladá paní – jak se nyní Marcelce říkalo – šukala sem tam něco neb byla u svých růží, a stará paní vládla kuchyni.

Lidé byli s Pilařem spokojeni. Obsluhoval rád a obratný a hovorný byl. Vykládal, co nového ve světě a co vůbec povídají noviny. S Marcelkou zacházel šetrně, ač marně se snažil, aby i ona se pro něho rozehrála. Chvillemi ho to mrzelo, ale již za pár dní spokojil se s tím a občas zapil rychlými doušky piva neb vína, co cítil po takových okamžicích, když poznal, že našel v Marcelce oddanou, poslušnou, ne nenávidějící, ale také ne milující duši. –

Doufal, že Marcelka zapomene a zvykne – ale uplynul měsíc a on viděl, že není ani o krok dál. Povolnou zůstala dále. Chvillemi dráždila jej tato obětavost, odevzdanost, ale konec konců spřátelil se se vším. –

„Zachránila mě. – Co chceš víc? – Vždyť ona se o mne nenamáhalo,“ cosi mu napovídalo a Pilař hleděl naléztí uspokojení v tmavých místnostech šentyšu neb chladného sklepu.

Starou paní jala hrůza, když několik dnů po sobě pozorovala, že zeť kolísá v chůzi, ba že jednou div neupadl klopýtnuv o práh. Udivena a vzrušena hnala se požalovat to dceři, když jí najednou napadlo, aby jí to neříkala. Poprvé po minulých událostech zamyslíla se a zachmuřila čelo nepokojnými myšlenkami. Přecházela z kuchyně do hostince, u sklepa postála, se zetěm se zastavila, by jej pozorovala a mu tušiti dala, že jí začíná působiti starosti, že ji znepokojuje.

Pilař brzy to vycítil a byl opatrnější, pokud to vůbec možno říci o člověku, který dávno se vypořádal se všemi ohledy a vyhodil poslední kartu. Jediné, co jej zdržovalo ještě, byly jeho plány.

Napadlo mu zavéstí si řeznický obchod, jakéhož v Písku dosud nebylo, a který by se mohl vyplácet. „Snad,“ myslil si. Ostatně v celku celá tato myšlenka ho moc nezaměstnávala, poněvadž plán tento byl zástěrou, záminkou něčeho docela jiného, čeho v prvním okamžiku sám se lekal a štítil.

Pilař před sebou se zastyděl, když pomyslel na nepatrné Marcelčino věno. Ucítit dusící špínu v duši, v rozpaky uvedlo jej uvědomění, že je to přec jeho žena, ba on sám, kterého chce podvést, oklamat.

Ale zbavil se brzo takových myšlenek – a tím silnější byl jeho úmysl a touha po Brnu. Ano jenom touha, touha tesknícího jej zprvu jala, když vykouřily se mu z hlavy dojmy svatební. Jen jeti kolem Brna, viděti směs střech a komínů anebo aspoň být blízko, nevidět ho, ale tušit jeho rachotící život, vědět – za několik byl bych tam. – A zde tak daleko – tak dlouho! Už všechny tváře znal a teď hlásila se jednotvárnost, nuda. „Jak jsem tu dlouho?“ napadlo mu a bylo mu smutno, teskno.

To byly ty první chvíle, kdy poznával změnu ve svém dosavadním životě. Velmi brzo však přešla tesknota a Pilař začal uvažovat, přemýšlet. „Musím do Brna,“ promluvila k němu ta divoká touha, ztopit se v rej hýřivé společnosti. Zasednout ku stolu s kartami, sát kouř cigaret a rozčilovat se. Rozdovádět se špinavými ulicemi, nechati se omámit, otupit, vysílit světly blýskajícími z nízkých stropů – „musím, musím,“ povoloval Pilař.

A vtom mu napadla ta spásná myšlenka. Lekl se jí, ale pak ji sevřel, držel, až sám věřil. Věřil, že to bude řeznický krám, a tak se s tím svěřil své ženě a staré paní. Obě pro to získal.

Tak ocitla se větší část peněz v rukou Pilařových, který neprodleně se vypravil do Brna, vyjednávat a koupit potřebné zařízení.

Teprve třetího dne se vrátil, ženě přivezl jakýs dárek, ba ani na starou paní nezapomněl, ale o zařízení a vůbec o věci, pro kterou do Brna jel, nemluvil. Jako by byl na vše zapomněl, byl rozpačitý a staré paní se zdálo, že nemůže jí v oči pohledět.

Neblahé tušení sevřelo jí krk; konečně odvážila se, aby se Eduarda na to otázala. Eduard dovedl vše vytočit a nikdo nevěděl, že peníze probil ve hře a že s tíží se domů dostal a ony dárky koupil.

Stará paní pokyvovala jen hlavou, jsouc hluboce znepokojena. Ale nevěděla, co na to říci, co počítí.

Když však octnuly se i ostatní peníze v rukou zeťových, jel Pilař několikrát do Brna v krátkém čase po sobě. Naposled dal si telegraficky peníze poslat. Tehdy propukla u Pilařů první bouře.

Ženské plakaly a Pilař se smál rozpustile, rozveselen mladým vínem, jehož několik věder koupil a před několika dny uložil ve svém sklepu. Křičel, tloukl v kuchyni a hned na to hnal se rozkácen proti Marcelce, staré paní, dívce a na to vypukl v hrubý smích, když viděl ten zmatek, který způsobil.

V hospodě hostil několik nedbalých hospodářů a vykládal, jak je tam v kuchyni naplašil. Žádnému se ani věřit nechtělo, když o tom slyšel. Ale hned druhý den poznali, že v hospodě se odehrálo více, než kdo tušil.

Stará paní se stěhovala.

S nářkem a slzami se rozplývající odjížděla zdrcená žena – která v důvěře upustila od nájmu hospody pro své děti – nevědouc, kam se obrátit opuštěna se svými dětmi. Mohla je tu nechat, Marcelka chtěla a Pilař nebránil. On stál jen na tom, by stará – jak nyní mluvil – hned, na minutu opustila jeho dům, kde tolik pekla nasela. – Tak jí to totiž vyčetl.

Paní Bákošová nechala tu jen malou Mařenku pro útěchu Marcelčinu. Marcelka tentokrát rozplakala se zase tak hořce, jak jindy. V hrůzné beznadějnosti stanulo před ní to veliké neštěstí, kterému propadla. Vidouc se už úplně opuštěnou, myslila, že to nepřezije, že jí hlava, srdce puknou, zatřese se a bude po ní. –

Ale jen chvíli to trvalo. Jen na chvíli se probudila z mrákot své zamlklé odevzdanosti – a už zase se tam vrátila. Lidé viděli ji jako bez účasti ubledlou, smutnou se svěšenýma rukama státi u dveří hospody, když hnul se vůz staré paní. Jakoby nechápala dobře zlomené sbohem a výkřik plačící matky – jen opírala se o veřeje a klesajíc vracela se do hospody.

Tak rychle tedy prchl přelud štěstí, který viděla stará paní ve snátku své dcery s Pilařem – tak brzy a netušeně musila se přesvědčit, že učinila dítě své navždy nešťastným a že sebe i s dětmi uvrhla v náruč nových útrap, v jícen beznaděje, z něhož marně hledala východu. Vzpomněla si na Lájoše a křeč sevřela jí skráně. Vše tak zatížené, usouzené a hrozné se jí to zdálo. Jak mluvil o štěstí, jak ona v ně věřila, a kde je vše nyní? Zajela za dědinu. Ohlédla se, viděla bílý, vyčnívající štít školy a červenou střechu hospody, jež stejně lhostejně vzepřela se nad důvěrou, zdánlivým štěstím i hořem. Vůz zajel za dvůr a paní Bákošové pojednou vše přišlo tak zlomené, zhroucené a zdrcené; ve chvíli té chtěla se rozběhnouti zpátky, tam zpět, kde trpět bude pro ni její dítě, kde se bude trápit až se dotrápí – dotrápí... A cosi pobízelo ji pustit se tam, rvát se s tím ničitelem jejich lepších dnů, rvát se s ním ohromnou silou svého bolu a odnést mu dítě – nevinnou oběť. Těžký hřích lehl jí na prsa – duši.

Viděla se tak bídnou – tak nekonečně – nekonečně zodpovědnou.

—

Nyní teprve chápala zvláštní duševní stav Marcelčín, který začal jejím rozhodnutím. Pustá spáleniště všech tužeb, smutná lada posekaných nadějí – trosky mladé duše. – V takové hrůze, v tak zoufalém sprásknutí viděla Marcelčinu duši nyní.

Ó že tehdy to neviděla! –

Modlila se, aby Bůh otevřel oči zaslepených, a kdo neviděl, byla ona. Myslila, že Marcelce náhle se rozbřesklo, že pochopila, a zatím vše tak jiné – jiné – nemilosrdně jiné.

A zase vzpomněla na své osudné vzývání onoho večera a vše zdálo se jí tak nemilosrdně, škodolibě strašlivé a ona tak málomocná, slabá, bídná... V to mísila se hořkost poznané viny a ničivá jakás prázdnota stáhla jí hrdlo, stiskla líce a podlila oči do slz nevysychajících.

Tak zlomena byla hořem, že ani nepozorovala na úzkých polích blízkých Padělků bílého orače. Byl to Jožka Rožánkůj. Pomalu zvedal nohy za pluhem obracejícím žlutý, vlhký písek. Teď šlehl

bičem nad zadky vraných koní a pohled jeho zaletěl k silnici, kde uzřel smutný povoz. – Poznal paní Bákošovou, dva bratry a sestru Marcelčinu – a už tušil – věděl vše. Marně pozvedl klobouk.

Koně se mu zastavili a Jožka hleděl za povozem, tupě – mdle.

Teprv, když zmizel, vlila se mu lítost v hrud', zatížila pod čelem a proudem dusícího tepla vhrnula se mu v oči. Ale nevystouplo to před ním jako lítost nad Marcelkou, starou paní ani jako lítost nad vlastním životem. Necítil v tom okamžiku nenávisti, odporu k Pilařovi. Jemu připadlo to samo v sobě, vše dohromady tak zhroucené, beznadějně, spletené a zmotané.

Soucit nad pouhými životy, nad něčím, co žít mohlo a musí hynout. – Zdálo se mu, že musí křičet, běžet někam, ale zavrával a malátně se zachytl pluhu.

IV.

U Pilařů šlo to dál. Pilař zapomínal se velmi. Vlastně vrátil se jenom k dřívějšímu způsobu života. Přestal se přetvařovat a byl zas takovým, jakým byl vždy; vždyť jiným ani býti nemohl. Jezdil zase do Brna, utrácel zbylé peníze a doma potácel se opilý.

Marcelka chytala se za vlasy a naříkala. Teprve čtyři měsíce po svatbě a už jasně viděla, že to s nimi zle dopadne, bude-li Pilař stále takový. Marcelka měla málo naděje, že by se Pilař změnil. Přece psala bratrovi, aby zašel k matce Pilařové, řekl jí vše a vyzval k tomu, aby syna jela napomenout.

Marcelka nechtěla psát přímo matce svého muže. Neprosila o něj, byl jí vnucen a nyní nechtěla tedy prosit. Bylo jí vše bolestně lhostejné; nad sebou zlomila hůl. Nechtěla však, aby se řeklo, že nese podíl na všem a proto aspoň nepřímou chtěla matku Pilařovu upozornit.

„Jsmo už skoro na mizině,“ stěžovala si bratrovi. Prosila ho, by zašel a pohnul matku k nějakému kroku. „Půjde-li to tak dále, nebudeme moct ani pacht zaplatit a co potom?“ – tázala se zoufale. –

Lájoš však odepsal sestře, že nemůže jí vyhovět, že věděl už dříve o všem z dopisu matčina a že se proto s Pilařovými znesnadnil – i s panem poručníkem. Radil jí, aby se obrátila sama na Pilařovou.

Hned na její psaní dojela matka Pilařová. Sešlá, zestárlá, bystře se rozhlížejíc vystupovala z kočáru a podávala Marcelce krabici.

Právě šly kolem dvě selky. Obě upřely oči ke kočáru, prohlížely si líbající se paní a tajemně šeptly něco v šátky. Ještě jednou se ohlédly a zase se k sobě naklonily, jakoby jedna druhé přísvedčovaly.

Pokyvovaly hlavami a jaksi strojeně a nešikovně zalamovaly ruce.

Židovka z protější palírny nehnula se od okna, co přijela brněnská milostpaní. Chvatným krokem potácejíc se a klopýtajíc o dlouhé své sukně, hnala se do kuchyně křičíc:

„Bety, Bety komm hier.“

A již obě židovky stály u okna.

Viděly brněnskou milostpaní, jak skoro omdlévajíc sedá do kočáru s bílým kapesníkem v ruce. Její syn kladl jí do kočáru tutéž krabici a dlouhý polibek tiskl na matčinu ruku, která utírala své oči.

V tom pustila šátek ke dnu kočáru a chtivě chytla hlavu syna, jenž z polovice byl nahnut v zakrytém kočáru. Celovala jej, na čelo a spánky prolévajíc horké slzy. Nepokojný kočí pohnul sebou na kozlíku a hned na to slyšel: jet.

„Sbohem, mamá.“ –

„Sbohem, nešťastný.“ – štkavý její pláč zanikl v rachotu kočáru.

Za Pilařem zavřely se dveře a židovky z palírny ustupovaly od oken, živě německy švandrkaly, rozhazovaly rukama a kývaly hlavami. Jedna druhé přísvedčovala.

„Neví, co tak honem odjíždá,“ prohodil chalupník Léskovec sedaje znovu naproti svého kamaráda Kaluže, jenž se od špinavé, dlouhé tabule stolu ani nehnul.

„Kdo?“ , otázal se lhostejně Kaluža.

„No – kdo? – Tož ta brněnská matka našeho hospodského,“ vysvětloval Léskovec.

„Ale kde – šak to nebyla ona,“ odporoval Kaluža, ale zas tak lhostejně, jakoby si myslel: „A co už po ní. – Co už dá. – Nech jede.“

–
„Paňmámo – počůvajú paňmámo,“ volal Léskovec živě židovku.
„Kdo byla ta panička, co to včil odjela?“ –

Paní Pilařová z Brna.“ –

„No – no tož,“ Léskovec zdvihal vítězoslavně ruku proti Kalužovi.

„To jako matka hospodského Pilaře?“ – nechápavě tázal se Kaluža.

„Ano maminka jeho. Před půl hodinú přijela a už jede pryč,“ – ochotně vysvětlovala židovka a opírajíc ruku o vyčnělé kyčle a druhou št'árájíc se v zubech.

„Nevím, co ale tak hurdy burdy odjéla?“ – důvěrně tázal se Léskovec, co Kaluža popukoval z krátké dřevěnky, nemoha si to dosud srovnat v hlavě.

„Nevím,“ – rychle řekla židovka a popošla k šentyšu. Hned se však vrátila, plácla na velkou zástěru a řekla: „Myslím, viděla víc než vy, Léskovec – a tož“ – a nedopovídajíc, odcházela klátivě líným a širokým krokem, který by mohl svědčiti zdánlivě o malém zájmu jejím na tomto hovoru.

Židovka však neodešla. Opřela se o sloupek šentyšu a poslouchala.

„No – to su hlúpý“ – povídal Léskovec, potřásaje hlavou. „Co by tento – co by – mohla vidět?“ –

„To, co vy ne,“ mlsně se zaleskly oči židovčiny a budily utajenou, záhadnou zvědavost.

Léskovec obrátil se na lavce a naléhavě se tázal:

„No tož co? – Co teda?“ –

„To se nedá povídat.“ –

„Ták?“ Léskovec se na chvíli zarazil. „Proč by se to nedalo povídat?“

„Protože se nedá všechno povídat, co se může vidět – a nemusíte vědět, dyž nemusíte vidět,“ a židovka zasedla k ušpiněnému šití. –

„No včil su múdry – včil už teho vím.“ Léskovec posunul fajfku do levého koutku, jako by o tom chtěl přemýšlet. Nemohl však, neboť v témž okamžiku rozlily se dveře Pilařova hostince a z nich vylítla ulekaná dívka a Léskovec slyšel její úzkostlivé: „Pomoóoc – kdo dobrý pomož – on ju zabije.“ –

Několik mužů vběhlo do hospody. Pilař bil karabáčem ženu, jež jako mrtva ležela schoulena na zemi, kryjíc rukama hlavu svou. Pilař řval jako vzteklý, kopal do Marcelky, zvedal od země a znovu s ní tloukl.

Jako zuřivé zvíře rval se s muži, než ho přemohli a zachránili tak Marcelku před úplným utlučením.

Před hospodu sběhlo se půl dědiny. Byly tam i dvě selky, které viděly příjezd staré Pilařové a tak tajemně mezi sebou hovořily.

Stály v hloučku žen, ohlížely se plaše a vypravovaly cos zvědavým ženám.

„Tak – tak – až tak. To ně hned napadlo, dyž ju do teho nutily. Hned sem si to povídala – že z teho – jako neco tento – může byt. Že ona, jako Marcelka, neodejde enom tak polehku.“

„No pravda. – Co včil mladí lidi. – Dyt' je to jak – jakoby slepé.“ –
– poznamenávala druhá.

„A hned sa zapomenú,“ řekla zas první.

„Á tak teda,“ zakývlo najednou několik žen, jež všechno už tušily.

„Ano. Tak – až tak,“ přisvědčovala zas první. –

Ženy chvíli mlčely, pak Gazárková řekla: „Co včil?“ –

„Co včil?“ opáčila Čajková. – „Tož co včil? Nic! Neměl ju Jožkovi brat.“ –

Za chvíli pak rozcházeli se lidé v hloučcích domů.

Asi za měsíc pak byla neděle. Odpoledne.

V kostele odzvonili ministranti k požehnání a kaplan obracel se k oltáři stavěje zlaté ciborium na bílou podložku. Z plechové

kadidelnice vyhrnuly se modravé mráčky vonného kadidlového dýmu, hrkl zámek svatostánku a lidé žehnajíce poklonili se.

Kostelník v bílé rochéťce a červené sukni zhasínal dlouhé voskovice. Klátivé stužky kouře plazily se vzhůru z čadících knotů. Utichlé varhany rozezvučely se a z kůru, rozepělo se několik hlasů notujících píseň za dušičky v očištění.

Celý chrám rázem chytl ten tón a už znělo pod klenbou:

*Odpočiňte v pokoji
po boji,
věrné dušičky,
království nebeského dědičky.*

Rozepnutá klenba širokého chrámu jako by se byla prohnula a sedla si níže. Zlaté arabesky a emblémy oltářních obrazů potemněly, a stříbrné hlavice štíhlých sloupů bezleskle hleděly na skloněná čela věřících, nad nimiž mírnými proudy rozteskněných varhan vlnila se měkká slova prosté té písně. Rozrývající, rozteskňující mír a rozcitlivění vlévaly se v duše zpívajících věřících, jejichž hlasy rázem prosebně se vzpály.

*Na přímlovu
svéj Matičky
přispěj dušičkám v očištění.
Dej Kriste im milost' svú:
ať se k tobě dostanú
věrné dušičky.*

A lkavou lítostí a naříkající žízni prodloužily se hlasy dojatých mužů, žen a dětí. –

*Na dušičky pamatujme
a za ně se modlívejme –*

V tom před oltářem povstala děvčata, rukama plácly do sukní a rychle se rozestupovaly, dělajíce cestu vpřed se deroucímú ministrantu, jenž v rukou nesl malou nádobku se svčcenou solí ovinutou proužkem bílé roušky. Za ním vážným krokem bral se mladý kněz, poklekl před oltářem a už bylo vidět jeho fialovou štólu, jak kráčel k hlavním dveřím. Z kůru nahnuly se hlavy otců a zpěváček a nadučitel hrající na varhany pohlédl přes obrubu cvikru a partesy také dolů.

Křtiny! –

Čí sú to křtiny? – Naklonily se hlavy, otázaly oči.

*Oni se budú přimlúvat,
až my budeme umírat,
věrné dušičky –*

Dojemně doplakalo kostelem. Stařenka Kmínková opřeli hlavu o lavici a plačice a škytajíce opakovali v duši:

*oni se budú přimlúvat
až my budeme umírat –*

A kněz s malým průvodem zastavil se u křtitelnice.

Lidé už věděli, komu to křtí. Šeptali si to do uší a několik se jich ohlédlo k žebráče, kde za sloupem stával Jožka Rožánkůj.

Nebylo ho tam. –

Čekal v té chvíli v háji, by pohlédl do očí toho tvora, nad nímž křížily se blesky truchlivé budoucnosti, jenž bude svědkem jeho a Marcelčiny lásky i neštěstí.

Lidé rozcházeli se na všechny strany a jakási divná lítost, soucit lehl jim na prsa. Nechtějíce přemýšleli o odbytých křtinách. Nebylo u nich žádné jízlivosti, směle posuzovačnosti, truchlivé mlčení stáhlo jim hrdla.

Hůře bylo v té chvíli u Pilařů. Pilař zuřil. Několik žen vlomilo se násilně v pokoj rodičky, by ji chránily před týráním, kterého tolik v posledních dnech vytrpěla.

Všichni se divili, že dítě přišlo živé na svět. – Ale co nyní? Co se stane teď?

Z večera viděli lidé na dolním konci vcházeti Pilaře k Rožánkům. Vykládalo se hned o penězích, jež prý Pilař chtěl od Jožky, ale jistě nikdo nic nevěděl a neslyšel.

Tolik ale věděli všichni, že Pilař u Rožánků dlouho nepobyl. Strhl se tam křik, a za chvíli na to rozlítly se dveře a z nich se vypotácel Pilař.

Jožka stál na prahu a křičel za utíkajícím: „Zloděju, raubířu. Okradls mňa a včil aj ju chceš zabít. Ale daj si pozor, potvoro podhoděná, pozor si daj.“

Pilař prchl domů – kdež bylo hned boží dopuštění. Všechno musilo před ním utéci.

„Esli je ešče živá, tož do rána ju dotluče,“ vykládala služka lidem jdoucím humny, jež potkávala prchajíc od Pilaře a nesouc v uzly své háby. Lidé už promlouvali hlasitě na takové zuření Pilařovo.

Jednou časně z rána rozlétla se dědinou děsivá zpráva: Pilař je zabitý. Kdosi ho zastřelil, když pastýř odtrúbil.

Někteří skutečně slyšeli výstřel, „Ale myslím si: To někdo v háji. Hajný. – Noc je tichá a tož to bylo slyšet daleko. To mňa ani nenapadlo, že to v dědině,“ vykládal hlásný Dobeš četníkovi, který se ráno v dědině objevil a vyšetřoval, kdo Pilaře smrtelně ranil. Neboť Pilař nebyl mrtev, jak se to v prvním okamžiku zděšení rozšířilo, byl těžce raněn.

Jožka po několika dnech sám se k činu přiznal.

Před tím ještě vloudil se v noci do hospody, by se rozloučil s Marcelkou. Myslel si: „Vždyť ona přeca byla enom mojů.“ – Jí přiznal se, že se udá, a prosil ji, aby mu všecko odpustila.

Po půl hodině rozloučil se s Marcelkou a slze políbil slabé, churavé, stále křičící své dítě.

Když jej četník odváděl, ohlédl se a tu viděl chlapce, jenž hnal se po silnici a mával kloboukem. Když se přiblížil na doslech, volal: „Jožko, Jožko, zkazují ti, že prý díťa tvé umřelo. Včil akorát.“

Jožka neptal se ho, kdo mu to vzkazuje, svěsiv hlavu mlčky šel kupředu a ronil horké slzy na spoutané ruce. – Teprve ve vězení dověděl se od matky Marcelčiny, že Pilař už se uzdravuje a Marcelka že nemá rozumu, že z toho všeho zešilela.

Paní Bákošová, když se totiž dověděla o všem, přišla k dceři. Když uviděla celou spoustu, nepověděla Marcelce ani, jaké jiné neštěstí je potkalo – že se Lájoš zastřelil. Nedala jí čísti poslední pozdrav jeho a prosbu za odpuštění. Lájoš neudal určitě o příčině své smrti. Mluvil sice něco o zpronevěřeních – a ihned ve spojení s tím o své nevině a důstojníku Pilařovi; ale šetření v té věci prý ničeho neobjevilo.

Lidé nepoznávali paní Bákošové a žasli, jak se za krátký čas změnila. Velká její postava přihnula se a byla jako zlomena. Chvěla se stále na celém těle, padala v křeče a vlas její byl silně prošedivělý.

Na třetí den po pohřbu Marcelčina dítěte navštívila Jožku.

Tak maní jí to napadlo, aby tak učinila. – Nevzpomněla na to, že byla proti tomu, aby ho Marcelka chtěla a že vynaložila, co mohla, by vše překazila. Ale jakési mlhavé tušené vědomí, že on jen jim zůstal a chápal a že mu ublíženo bylo její vinou, nutkaly ji, navštívit ho a povědět mu o posledních událostech.

„Jak i to děťátko umřelo,“ – lámajíc se v hlasu a štkajíc o stálém prolévání slz, vypravovala sklíčeně Jožkovi – „tož celé tři dni a noci oka nezavřela a v jednom kuse na něm ležela a plakala. – Na třetí den se utišila, natrhala růží a celé to dítě obsypala. K žádnému nemluvila, enom smutně se dívala.“ – paní Bákošová rozeštkala se na chvíli, že mluvit nemohla – pak pokračovala: „Tož tak smutně onem hleděla na každého, jak by týma očima chtěla říct: Já nejsu už já. A nebyla chuděrka“ – znovu se rozplakala. – „Dyž sme přišli z pohřeba – tam už neplakala – tož otrhala ostatní růže a dala sušit. A potom usušené sesypala do míšků, kabelek a motala do papírů.“

„Já se na ňu tak dívám a povídám: „Pro matičku nebeskú, Marcelko, co děláš? Chvilu se na mně dívala, jak by ně nepoznávala a potom najednou povídá – potichu jak by ně nějaké tajemství chtěla říct: „Maminko, neplač, nic neplač. Na, tu si vezmi těch suchých růží a dávej si ich na oči. To ti přestane téct z očí. Víš, maminko, já jsem to taky tak mívala – třebaš sem se zasmíla a už mně taky z očí teklo – včil co si to dávám ty suché růže – mám pokoj.“

Bákošová umkla, pokyvovala hlavou a šeptala: „Pokoj – pokoj – pokoj.“

Třesouc se na celém těle vyšla na dvůr věznice.

Tichý, šedý a bezútěšný ležel tu před ní. Několik zakrslých akátů živořících z vyprahlé, ušlapané půdy setřásalo jemné plátky zežloutlého listí. Stály nepohnutě rozesmutněny bolestnou dumou nad minulým svým jarem, uprchlým létem. – Nad jarem, jež nerozvonělo se v zelené pláň letem mírných větrů, jak je vídávaly hravé plouti ve vzduchu bílých plachet oblaků – nad sebou – vysoko – nad létem, jež bylo jen předčasným zráním a leskným stárnutím v obklopení té nepřilíš vysoké, hříchem a zlem těhotné, bolestí a hořem zoufalé budovy, jak se tu seskupila navlhle zalkávajícím zápachem nevelkými okny prolomených zdí.

Slovníček pojmů

uvedených v knize

barchant	- (barchet) silná teplá bavlněná látka česaná na rubové straně
boudy	- místní název pro vinné sklepy v okolí Blatnice
brptaje si	- mumlaje si
cajk	- pevná bavlněná látka používaná na pracovní oděv
celovat	- líbat
céra	- dcera
cícha	- povlak; povlečení
dívka	- velmi často i místní označení pro služku (v knize zmíněno v poslední povídce)
diža	- díže
duchna	- peřina
enom	- jenom
erteple	- brambory
ešče	- ještě
fabrika	- továrna
fantazírovat	- mluvit z cesty, blouznit
fěrtůšek	- ozdobná zástěra ke kroji

fták	- pták
fúsiska	- vousy
gagotat	- kejhat
galán(ka)	- milý, nápadník, vážná známost
gazda	- hospodář
grajcar	- jinak také krejcar je starý typ platidla, jímž se platilo na území Rakousko-Uherska
grča	- hrb
grčovitý	- hrbatý
grumle	- kovaný drnkací nástroj podobný lyře
grúl	- velmi ostrý nápoj připravovaný z vytlačených hroznů a vody
háby	- šaty, šatstvo
hačany	- vězení
hamovat	- brzdit
hatit	- kazit
hotař	- hlídač ve vinicích
hranečník	- mezník (vymezovací kámen)
hrant	- žlab
hrotek	- nádoba na dojení mléka
hural	- kaše vařená z bezinek
hůra	- půda
idu	- jdu
idú	- jdou

im	- jim
ináč	- jinak
kacabaja	- krátký přiléhavý kabátek, součást mužského i ženského kroje
kalmuk	- hrubá bavlněná látka
kancionál	- soubor duchovních písní určených pro křesťanskou bohoslužbu a soukromou modlitbu
kartoun	- obchodní označení pro jemnou bavlněnou tkaninu v plátnové vazbě
kerchov	- hřbitov
kmocháček	- kmotr
kolěj	- kolik
kordula	- vesta nebo živůtek u lidového kroje
kosárek	- zahnuté ptačí péro (nejčastěji kohoutí) nošené jako ozdoba na klobouku
kotačka	- zbytek kukuřičného klasu po vyloupání zrna
krbík	- toulec s vodou na brousek
ksindl	- sebranka, chátra
lajbl	- vesta
laštůvka	- vlaštovka
lebo	- nebo
lesti	- jestli
lukša	- nudle
lunt	- odřezek

maní	- mimochodem
mateřinka	- mateřídouška
medronica	- mast z medronicového kořene
měřice obilí	- v textu plocha pole, která dnes odpovídá ploše 19,18 aru, ale také může vyjadřovat i objem obilí na výsev apod.
mírka pole	- stará plošná jednotka (177,3 metru čtverečních)
mláta	- zbytky vinné révy po vylisování
mochnička	- zjara kvetoucí bylina dorůstající výšky 10 až 15 cm se sytě žlutými kvítky
mroucí	- zmírající
mušec	- druh obiloviny – spisovně Bér vlašský
námluvčí	- dohazovač
nemňatit se	- nepřekážet
nigdá	- nikdy
nítit	- jitřit
obříšlo	- druh provazu, sloužící původně především ke svazování snopů, který se vyrábí z obilných stonků (slámy).
ohrabečnica	- hrubé síto
oplécko	- krátká (k pasu sahající) ženská košile s širokými rukávy
oškoruše	- jeřáb oskeruše s hruškovitými plody
palach	- rákos

panáček	- jedno z mnoha hovorových označení pro faráře
pandrava	- ponrava
pantle	- stuha, pentle
plachta	- loktuše; prostěradlo
plevačka	- odstraňování rašících neplodných oček ze starého dřeva vinné révy
podkládat	- ustupovat
poklúzat	- krmit domácí zvířectvo
počúvat	- poslouchat
posnica	- první zemní práce ve vinohradech
presúz	- lisovna
probantovat	- prošacovat
prubovat	- zkoušet
půtka	- roztržka, bitka
putr	- máslo
rači	- raději
retýrovat	- zachraňovat
rokytí	- mechový porost
rožnút	- rozsvítit
rubáč	- ženská košile z bavlněného plátna
rukávce	- vrchní část ženské košile s vydutými rukávy a tílkem volným, od těla, zpředu nesešitým a sahajícím až přes boky. Rukávce nemají zapínání, nýbrž konce se překládají přes sebe a upínají živůtkem.

řóchat	- práskat
sa	- se
sesla	- židle
spěš	- spíše
šáchor	- orobinec
šak	- vždyť
ščípat	- štípat
šentyš	- hospodský pult
škarpa	- příkop
škartník	- škatule
šmakuje	- chutná
šopa	- kůlna
šorc(e)	- sukně, nebo také v místním dialektu cíp(y)
šporovat	- šetřit
štrych	- struk na vemeni
teprú	- teprve
testament	- závěť
tolěj	- tolik
tragle	- dřevěný rám pro srovnávání půdy
třaslavice	- plátěné pracovní kalhoty s výrazným třepením spodního okraje nohavic
travsko	- pastvina
trt	- vulgarismus vyjadřující silný zápor

turkyň	- kukuřice
usmolený	- špinavý
vázanice	- snop, svazek, otep
včíl	- teď
vjec	- víc
vlňák	- vlněný tkaný těžký zimní přehoz ke kroji
výminkář	- osoba, která předala své hospodářství (zpravidla svému synu) do užívání za což jí bylo od nového uživatele zaručeno doživotní ubytování (tzv. výminek) a určité množství nejčastěji naturálních dávek
zbrchat sa	- vzpamatovat se
zhlavec	- polštář
zlatolíčí	- vrbové proutí
zmola	- rokle vymle tá přívalem vody
zungat	- pít